

№. E 7146

25 cm

~~3.8154~~

Lugemistuba

ÜLEVAADE ÕIGUSKANTSLERI TEGEVUSEST

1938. JA 1939. KALENDRIAASTA KOHTA

ENSV
Riiklik Raamatukogu
2477

3- 24.639

TALLINNA KESK-
RAAMATUKOGU

TALLINN, 1940

ESTI ÕIGUSKANTSLERI
RAAMATUKOGU

nr ~~1763~~ 2)

Õiguskantsleri Kantslei
Raamatukogu nr 3862

Sisukord.

Sissejuhatuseks	5
I. Üldisi andmeid asutise ellukutsumise ja töölerakendamise kohta. .	7
1) Asutise ellukutsumise lühike ajalooline ülevaade.	7
2) Asutise ametkonna komplekteerimine, koosseis ja tegevuse algus.	8
3) Asutise tegevuse ulatuse määrang.	9
II. Üldisi arvulisi andmeid Õiguskantsleri tegevuse kohta 1938. ja 1939. kalendriaasta jooksul.	11
III. Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 3 tähendatud ak- tide kavade alal toimunud tegevus.	12
IV. Õiguskantsleri läbivaatamisel olnud küsimusi riigi ja muude avalik- õiguslike asutiste teotsemise seadusepärasuse ja õigusnormide kohaldamise alalt, peale III osas tähendatute.	14
V. Õiguskantsleri poolt avaldatud seisukohti üldisloomuga ja põhi- mõttelises küsimustes.	30
VI. Õiguskantsleri ja nõunikkude muu tegevus.	69
VII. Õiguskantsleri arvamusi mõnedes kehtivais seadustes või mää- rustes esinevate puuduste kõrvaldamise vajaduse kohta.	71
VIII. Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduses selle rakendamisel ilmnenud puudusi ja nende kõrvaldamise vajadus.	83

Sissejuhatuseks.

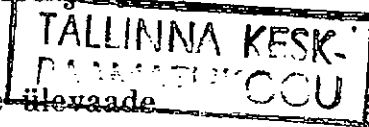
Käesolev ülevaade on koostatud Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 47 ja Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 9 (SK I, 1938, 2, 4) alusel ja sisaldab andmeid Õiguskantsleri tegevusest 1938. ja 1939. kalendriaasta kohta.

Ülevaade esitatakse kalendriaastate kohta, kuna Õiguskantsleri tegevus ei sõltu majandusaasta ajaarvamisest.

Võttes arvesse, et 1938. aastal Õiguskantsleri asutis võis teotseda ainult neli kuud, ning sel aastal asutise tegevus oli alles kujunemise järgus, on 1938. ja 1939. aasta kohta koostatud ühine ülevaade, kusjuures üldised andmed mõlema aasta kohta on siiski eraldatud.

I

Üldisi andmeid asutise ellukutsumise ja töölerakendamise kohta.

1. Asutise ellukutsumise lühike ajalooline ülevaade

Õiguskantsleri amet kutsuti ellu 1937. aasta Põhiseaduse § 47 alusel, milline eeskiri on sõnastatud järgmiselt:

„§ 47. Vabariigi Presidendi juures on Õiguskantsler, kelle nimetab ametisse ja vabastab ametist Vabariigi President eriõigusel.

Õiguskantsleri ülesandeks on valvamine riigi- ja muude avalikõiguslike asutiste tegevuse seadusepärasuse järele. Ta annab aru oma tegevusest, leitud puudustest ja tehtud korraldustest Vabariigi Presidendile ning esitab ülevaateid oma tegevusest Riigivolikogule ja Riiginõukogule teadmiseks.

Oma ametkonna juhtimise alal on Õiguskantsleril kõik õigused, mis vastavate seadustega on ettenähtud ministrite kohta. Tal on õigus osa võtta sõnaõigusega Vabariigi Valitsuse istungeist.

Õiguskantsleri lähemad ülesanded ja tegevuse alused määratakse seadusega.“

Rahvuskogu Esimese Koja Põhiseaduse eelnõu üldaruandja Rahvuskogu Esimese Koja koosolekul 8. juunil 1937 peetud kõnes andis Õiguskantsleri asutise kohta järgmise seletuse:

„Vabariigi Presidendi käsitleva peatüki lõpul määratletakse instituuti, mida senised põhiseadused ei tunne, nimelt Õiguskantsleri-instituuti. See instituut on Skandinaavia päritoluga. Eestis tahetakse see instituut sisse seada selleks, et oleks mingi ülemvalvur selle üle, et riigi ja muude avalikõiguslike asutiste tegevus toimuks seadusepäraselt. Praegusel ajal on igal kodanikul, kelle õigusi valitsemisvõimuga on rikutud, võimalus administratiivkohtu korras oma õigusi jalule seada. Meil on aga selliseid juhtumeid, esiteks, kus kodanikud ei pöördu õigeaegselt vastavate asutiste poole oma õiguste jaluleseadmiseks ja pärast nurisevad, ning teiseks, kus kodanikud üldse kohtusse ei saa pöörduda; kuid see ei tähenda veel, et administratiiv-asutised oleksid seadusepäraselt talitanud. Selleks, et riigivõim käiks seadus-

likku teed ja voolaks seaduslikkuse kanalite kaudu, on nüüd ette nähtud eriline ametikandja Õiguskantsleri nimetuse all. See instituut on seda enam põhjendatud, et riigipeale võimaldatakse seaduslikkuse järelevalve. Kui riigipea paneks vastavad põhiseaduses tähendatud ülesanded mõnele vähemale ametnikule, siis vaevalt riigipea seda ülesannet, õiguslikku järelevalvet, tarviliselt täita saaks. Sel viisil Õiguskantsler peab olema riigipeale kaaslasteks Eesti õigusliku korra süvendamise ja säilitamise ülesande teostamisel.“

Riigivanema põhiseaduse eelnõu ettepaneku § 44 kohaselt olid Õiguskantsleri ametialalise seisundile ja ülesannetele ettenähtud Soome eeskujul laiemad piirid, nimelt, pidi selle järele Õiguskantsler olema ka prokuratuuri juht, millise tegevuse alal ta annaks aru ka Peaministrile ning täidaks tema korraldusi. Ühtlasi pidi tal olema õigus osa võtta kohtute üldkogu istungeist.

Rahvuskogu komisjonides leiti aga, et Õiguskantsleri ülesanded ei tohiks ulatuda prokuratuuri juhtimisele ja kohtute tegevusest osavõtmisele, mis pärast Õiguskantsleri teotsemise alus ja ulatus määrati Rahvuskogus lõplikult kindlaks vastavalt E. V. Põhiseaduse § 47 eeskirjale.

Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seadus (SK I, 1938, 2, 4) määrab lähemalt Õiguskantsleri tegevust, ja nimelt, korraldab ametkonna komplekteerimist, Õiguskantsleri läbivaatamisele kuuluvate seadusandlike ja valitsemise aktide kavade Õiguskantslerile saatmist, määrab Õiguskantsleri võimupiirid asutiste tegevuse järelevalve teostamiseks andmete hankimiseks ja seadusliku korra jaluleseadmiseks ning korraldab Õiguskantsleri tegevusest ülevaate ja aruannete esitamist.

2. Asutise ametkonna komplekteerimine, koosseis ja tegevuse algus.

Õiguskantsleri ametisse astumise algmomentiks tuleb lugeda 1. septembrit 1938, millisest kuupäevast Vabariigi President oma eriõigusel antud käskkirjaga nimetas ametisse Õiguskantsleri. Septembri keskel jõuti ka ametkonna komplekteerimisega lõpule ning võidi asuda korrapärasele tööle Kadrioru Administratiivhoones Õiguskantslerile määratud ruumes. Need ruumid peaksid ka edaspidi jääma Õiguskantsleri asukohaks, kuna Õiguskantsler oma ametiseisundi järgi asub Vabariigi Presidendi juures (PS § 47) ja täidab Vabariigi Presidendi poolt antavaid ülesandeid õigusliku korra säilitamise alal ning on nende ülesannete täitmiseks praegustes ruumides Vabariigi Presidendi alati kätte saadav. Ühtlasi võimaldab Vabariigi Presidendi kantselei ja Õiguskantsleri asutise ühises asukohas töötamine mõlema ametkonna koostööd ning tööjõu ja kulude kokkuhoidu.

Õiguskantsleri ametkonna koosseisu kuulub peale Õiguskantsleri kaks nõunikku, kelledest üks on Õiguskantsleri asetäitjaks, sekretär, masinakirjutaja ja käskjalg. Peale selle on Õiguskantsleri käsutuses Kohtute seadustiku § 94 alusel komandeeritud vanem kohtuameti kandidaat.

3. Asutise tegevuse ulatuse määrang.

Õiguskantsleri asutise tööle rakendamisel tuli esmajoones kindlapiirilisel määral määrata pädevuse küsimus vastavalt Põhiseaduse ja Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse sätetele.

Põhiseaduse § 47 ja Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 1 järgi on Õiguskantsleri ülesandeks valvamine riigi- ja muude avalikõiguslike asutiste tegevuse seadusepärasuse järel.

Võttes aluseks Põhiseaduse §§ 112 ja 113, on ilmne, et Õiguskantsleri järelevalvele kuuluvate asutiste hulka ei või kuuluda kohtuasutised, kuna kohtud on oma tegevuses sõltumatud ja kohtuasutiste sisemine järelevalve on määratud eriseadusega (vt. Kohtute seadustiku §§ 219 j. t.). Seepärast Õiguskantsler hoidus vahelesegamast temale esitatud avaldistes tõstetud küsimusis, kui see osutuks jõustunud kohtuotsuse kontrollimiseks või ühe ja sama konkreetse küsimuse rööbiti otsustamiseks Õiguskantsleri ja kohtu poolt.

Ka neis kodaniku ja asutise vahel tekkinud vaidlusküsimusis, mille lahendamine ühel või teisel viisil oleneb konkreetse fakti asjaolustiku hinnangust, kui neis asjus kodanikel oli võimalus Õigusantslerile avaldise esitamise ajal taotleada küsimuse lahendamist administratiivkohtu korras, teatati kodanikule, et temal tuleb kasutada kohtulikku kaebekorda.

Samuti ei võtnud Õiguskantsler enda toimetamisele eraõiguse valdkonda kuuluvaid küsimusi, kuigi küsimused tekkisid vaidlustest avalikõiguslike asutiste ja eraisikute vahel.

Eraisikute poolt Õiguskantslerile esitatavaid avaldiseid, millistes ei teatatud mõne riigi- või muu avalikõigusliku asutise ebaseadusepärase tegevuse kohta, vaid esitati abstraktselt küsimusi ühe või teise seaduse tõlgendamise, või ühe või teise juhu lahendamise võimaluste kohta, s. o. juriidilist nõu taotlemaid avaldiseid, ei ole Õiguskantsler samuti toimetamisele võtnud, välja arvatud mõned erandid, millest võis siiski kaudselt järeldada mõne konkreetse juhu olemasolu riigi- või muu avalikõiguslikus asutises.

Teistsugusele seisukohale asuti aga küsimusis, kus riigi- või muu avalikõiguslik asutis pöördus Õiguskantsleri poole enne vastavate õigusnormide kohaldamist, paludes Õiguskantsleri seisukohta kavatsetava küsimuse lahendamiseks. Säärastel juhtudel on Õiguskantsleri poolt võimaluste piires seisukoht võetud ning sellest küsimust esitanud asutisele teatatud. Kuigi Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seadus otseselt ei kohusta Õiguskantslerit sääraseks juriidilist nõu andvaks tegevuseks, on see siiski mõningail juhtudel otstarbekohane ja hoiab ära asutise tegevuse võimalikku ebaseadusepärasust.

Olgu mainitud, et ka Soome Õiguskantsleri tegevuse praktika kujunes sääraseks, et Õiguskantsler annab ametiasutistele järjekindlalt nende poolt algatatud küsimusis kirjalikke kui ka suulisi seletusi õigusnormide tõlgendamise alal, kuigi seadus selliseid ülesandeid Õiguskantslerile otseselt ei

pane. Seetõttu näib, et teatavil juhtudel ametiasutistele õigusnormide õigel kohaldamisel ja tõlgendamisel abiksolemine osutub Õiguskantsleri ametitegevuse iseloomu tõttu eluliselt paratamatuks.

Arvestades Õiguskantsleri instituudi uudsust, ning ametiasutiste harjumatust Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 3 ettenähtud nõuete täitmisel, esines Õiguskantsleri tegevuse esimestel kuudel võrdlemisi sageli nähe, et asutised kas jätsid hoopis saatmata Õiguskantslerile nende poolt koostatud kavad ning keskasutiste juhatajad andsid ja avaldasid need Riigi Teatajas, ilma et Õiguskantsler oleks eelnevalt kava näinud, või saatsid Õiguskantslerile juba allakirjutatud aktide ärakirjad. Seepärast tuli korduvalt ametiasutiste tähelepanu pöörata kavade saatmise kohustusele ning paluda Peaministri kaasabi selle kohustuse täpseks täitmiseks ametiasutiste poolt. Need esialgsed raskused Õiguskantsleri asutise tegevuses tuleb nüüd lugeda kõrvaldatuiks.

Samuti vajas selgitust Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 3 lg. 1 ulatus, kuna selles eeskirjas tähendatud aktide loetelu ei ole purgiv. Nii ei olnud päris selge, kas Tariifinõukogu otsuste (SK I, 1938, 4, 4) kavad kuuluvad Õiguskantslerile saatmisele. See küsimus otsustati jaatavalt, kuna Tariifinõukogu otsusega antakse üldkohustuslikke eeskirju ning neid annab Teedeministeeriumi juures asuv kolleegium. Ka tuli otsustada küsimus Sõjavägede Ülemjuhataja poolt sisekaitse alal antavate üldeeskirjade kavade läbivaatamise kohustuse kohta Õiguskantsleri poolt. Ka see küsimus otsustati jaatavalt arvestades Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse §§ 1 ja 3 üldmõtet.

Tuleb aga tähendada, et Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seadus praegusel kujul ei võimalda rahuldavalt lahendada mitmeid küsimusi nii Õiguskantsleri tegevuse ulatuse kui ka tagajärgede suhtes, mille kohta on esitatud seisukohad eraldi käesoleva ülevaate VIII osas.

II

Üldisi arvulisi andmeid Õiguskantsleri tegevuse kohta 1938. ja 1939. kalendriaasta jooksul.

	1938. a.	1939. a.
1. Küsimusi arutatud:		
a) Vabariigi Presidendi algatusel	15	24
b) Riigiasutiste algatusel:		
1) Riigi keskasutiste juhatajate poolt antavate määruste ja muude üldaktide kavu	32	229
2) Riigiasutiste poolt tõstetud küsimusi õigusnormide kohaldamise ja tõlgendamise alal	3	23
c) Muude avalikõiguslike asutiste algatusel		5
d) Erasisikute algatusel	28	151
e) Õiguskantsleri algatusel	3	12
2. Andmeid nõutud Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 4 lg. 1 alusel	25	81
3. Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 alusel ettevõetud toiminguid	4	26
4. Õiguskantsleri osavõtt Vabariigi Valitsuse koosolekutest.		
Alates 16. septembrist 1938. a. Õiguskantsler on osa võtnud Vabariigi Valitsuse koosolekutest	33	108
Selle aja jooksul Vabariigi Valitsuse koosolekutel läbiarutatud küsimusi	320	1300

III.

Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 3 tähendatud aktide kavade alal toimunud tegevus.

Käesolevas osas toodud aktide loetelu hõlmab ainult neid kavu, millede kohta on Õiguskantsleri poolt seisukohad avaldatud kirjalikult, ja üksikute aktide kohta ka telefoni teel või suuliselt läbirääkimistel vastavate asutistega.

Seaduste, seadluste, kaasalkirja vajavate Vabariigi Presidendi otsuste kavade ning ministrite ettepanekute kohta Vabariigi Valitsusele on aga Õiguskantsler oma seisukohad avaldanud peamiselt suuliselt nii Vabariigi Presidendi eesistumisel toimunud kui ka muil Vabariigi Valitsuse koosolekuil. Need aktid jäid käesolevast loetelust välja.

A. Õiguskantsleri seisukohtadest teatatud Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 3 korras Õiguskantslerile saadetud seaduste ja seadluste kavade, Vabariigi Valitsuse määruste ja otsuste kavade kohta:

1. Seaduste ja seadluste kavade kohta:

Peaministrile	3 juhul
Haridusministrile . . .	5 juhul
Sõjaministrile	2 juhul

2. Vabariigi Valitsuse määruste kavade kohta:

Vabariigi Valitsusele	2 juhul
Peaministrile	5 juhul
Haridusministrile . . .	1 juhul
Majandusministrile . .	3 juhul
Siseministrile	1 juhul

3. Vabariigi Valitsuse otsuste kavade kohta:

Vabariigi Valitsusele	4 juhul
Peaministrile	12 juhul
Haridusministrile . . .	1 juhul
Majandusministrile . .	1 juhul
Põllutööministrile . .	1 juhul
Siseministrile	2 juhul
Välisministrile	1 juhul

B. Õiguskantsleri märgetest teatatud Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 3 korras Õiguskantslerile saadetud riigi-keskasutiste juhatajate poolt antavate määruste ja muude üldeeskirjade kavade kohta:

Haridusministrile . . .	21 juhul
Majandusministrile . . .	31 juhul
Põllutööministrile . . .	10 juhul
Siseministrile	10 juhul
Sotsiaalministrile . . .	20 juhul
Sõjaministrile	1 juhul
Teedeministrile	19 juhul
Välisministrile	3 juhul
Riigikontrolörile	4 juhul

Eespooltoodud märgete hulgas on näidatud ka 19 märget, milles on juhitud tähelepanu ainult kavade vormilistele puudustele.

Peale eespooltoodud märgete on 11 juhul esinetud sooviavaldustega väiksemate redaktsiooniliste paranduste tegemiseks.

IV

Õiguskantsleri läbivaatamisel olnud küsimusi riigi- ja muude avalikõiguslike asutiste teotsemise seadusepärasuse ja õigusnormide kohaldamise alalt, peale III osas tähendatute.

1. Vabariigi Presidendi ülesandel on Õiguskantsler esinenud Vabariigi Presidendile kirjalike ettekannetega 9 üldküsimuses ja 30 üksikküsimuses.

A. Üldküsimusi käsitlevaid ettekandeid:

1. Armuandmisepalvete esitamise korra kava kohta.
2. Dekreediõiguse kohta (vt. V osa p. 1).
3. Seaduste väljakuulutamise korra kohta.
4. Ülikooli määraliste õppejõudude ametisse kinnitamise korra kohta (vt. V osa p. 31).
5. Hasartmängude kohta.
6. Vabariigi Presidendi poolt relvastatud jõududele antavate käskkirjade allakirjutamise korra kohta (vt. V osa p. 3).
7. Riigikaitse rahuaegse korralduse seaduse kohaldatavuse kohta Vabariigi Presidendi poolt Sõjaväe Kõrgema Kohtu esimehe, alalise liikme, sõjaväe kohtu-uuri ja diviisikohtu esimehe ametisse nimetamisel (vt. V osa p. 4).
8. Vabadusristide tagasiandmise kohta.
9. Kõrgemate riigiametnike välismaale lähetamise korra kohta.

B. Õiguskantslerile selgitamiseks ja seisukoha avaldamiseks antud üksikküsimuste aineks olid:

- 10 juhul maadekorralduse või maareformi teostamisega seoses olevaid küsimusi.
- 9 juhul mitmesuguseid küsimusi pensioniasjades.
- 5 juhul mitmesuguseid tsiviilõiguse valdkonda kuuluvaid küsimusi.
- 1 juhul küsimus sõjaväeteenistuse alalt.
- 1 juhul töövõtteleping riigiasutisega.

- 1 juhul tasu küsimus rekvireeritud vara eest.
- 1 juhul maailmasõja aegsete sõjakahjude tasuküsimus.
- 1 juhul soodustatud tingimustel hariduse saamise taotluse küsimus.
- 1 juhul tulu- ja kogukonnamaksust vabastamise küsimus.

2. Riigiasutiste poolt algatatud küsimusi.

Haridusministeeriumi poolt:

1. Küsimus 16. septembrist 1938. a., kas on õppejõude ametisse kinnitaval asutisel õigus vabastada Õppejõudude teenistuse seaduse alusel ametist neid koolijuhatajaid ja õpetajaid, kes ei oska riigikeelt, kui nad on ametisse seatud enne Õppejõudude teenistuse seaduse kehtimahakkamist (vt. V osa p. 18).
2. Küsimus 16. septembrist 1938. a., kas on õppejõude ametisse kinnitaval asutisel õigus vabastada Õppejõudude teenistuse seaduse alusel ametist neid koolijuhatajaid ja õpetajaid, kes ei oska riigikeelt, kui nad on ametisse seatud pärast Õppejõudude teenistuse seaduse kehtimahakkamist (vt. V osa p. 19).
3. Küsimus 16. septembrist 1938. a., kas oleks võimalik ja põhjendatud ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele riigikeelt mitteoskavate õppejõudude ametist vabastamiseks Vabariigi Valitsuse otsusega Õppejõudude teenistuse seaduse § 87 alusel (vt. V osa p. 20).
4. Küsimus 11. oktoobrist 1938. a. määruse kehtivuse kohta, kui määruse aluseks olev seadus on kehtivuse kaotanud (vt. V osa p. 9).
5. Küsimus 29. detsembrist 1938. a. Ülikooli õppejõudude distsipliinaarvastutuse üle (vt. V osa p. 32).
6. Küsimus 3. veebruarist 1939. a. Keskkoolide seaduse § 12 ja Gümnaasiumide seaduse § 12 tõlgendamise üle (vt. V osa p. 28).
7. Küsimus 9. veebruarist 1939. a., kas Ülikoolide seaduse § 83 ettenähtud professorite õigused tulevad lugeda kehtivaiks ka sama seaduse § 9 tähendatud õppekohtadel olevate isikute suhtes (vt. V osa p. 30).
8. Küsimus 14. märtsist 1939. a., kas Õpetajate Koja seaduses tähendatud koja esimehe asetäitja ja koja abiesimees tähendavad üht ja sama ametit (vt. V osa p. 16).
9. 8 mitmesugust küsimust 8. märtsist 1939. a. Haridusministeeriumi ressoori kuuluvate normide tõlgendamise kohta.
10. Küsimus 29. aprillist 1939. a. teaduskonna dekaani võimupiiride ulatuse üle Ülikoolide seaduse § 32 järgi (vt. V osa p. 29).
11. Küsimus 16. juunist 1939. a., kas Riigi hangete seaduse § 89 palvete esitamise suhtes ettenähtud tähtaeg on kohaldatav ka nende palvete suhtes, mis kuuluvad otsustamisele Vabariigi Valitsuse poolt § 90 alusel (vt. V osa p. 40).

12. Küsimus 20. juulist 1939. a. laste-abiraha maksmise võimaluse üle Haridusministeeriumile alluvate riigikoolide põllumajapidamistes töötavatele töölistele.
13. Küsimus 19. augustist 1939. a., kas Tööstusliku kutseoskuse seaduses ettenähtud Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu liikmeks võib olla „rahvusliku naiskodukäsitöö eriteadlane“ (vt. V osa p. 38).
14. Küsimus 10. oktoobrist 1939. a., kas Eesti Lauljate Liidu esindajana võivad kuuluda Eesti Kultuurkapitali Helikunsti sihtkapitali esinduskogusse ja sihtkapitali valitsusse ainult kutseõiguslikud kunstnikud (vt. V osa p. 36).
15. Küsimus 10. oktoobrist 1939. a. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse alusel antud määruste ja nimestikkude kohaldamise üle.
16. Küsimus 14. oktoobrist 1939. a., mis kuupäevast tuleb riigiteenistusest vabastada riigiteenistuses seisnud isik, kui ta on kutsutud Vabariigi Valitsuse liikmeks.
17. Küsimus 14. oktoobrist 1939. a., kas võib Vabariigi Valitsuse liige täita teise teenistuskoha kohuseid ja saada Vabariigi Valitsuse määramisel selle eest lisapalka Riigiteenijate tasude seaduse § 15 alusel.
18. Küsimus 14. oktoobrist 1939. a., kas võib Valitsemise korraldamise seaduse §§ 2 ja 3 alusel ametikohuste täitmisest vabastatud ülikooli rektor olla edasi Riiginõukogu liikmeks.
19. Küsimus 1. novembrist 1939. a. ülikooli erisummadest ärilise ühingu aktsiate omandamise asjas.
20. Küsimus 3. novembrist 1939. a., kas Ülikoolide seaduse § 37 p. 4 kohaldatakse ka nende stipendiumide väljaandmisel, milliseid ei anta ülikooli summadest (vt. V osa p. 33).
21. Küsimus 2. detsembrist 1939. a. kultuurtegelaste pensionikassa põhikirja tõlgendamise kohta (vt. VII osa p. 10).
22. Küsimus 2. detsembrist 1939. a., kas on isikuil, kes ei ole registreeritud kujutav-kunstnikena Kunstnikkude kutseõiguste seaduses ettenähtud alustel ja korras, õigus saada ja nõuda toetusi ja stipendiume kui ka preemiaid Eesti Kultuurkapitali Kujutava Kunsti Sihtkapitali summadest (vt. V osa p. 37).
23. Küsimus 8. detsembrist 1939. a. üliõpilaskonventide omavaheliste ühenduste üle.

Tallinna Tehnikaülikooli poolt:

24. Küsimus 10. maist 1939. a. professor X. doktori tiitli kandmise õiguse kohta.

Sotsiaalministeeriumi poolt:

25. Küsimus 12. detsembrist 1939. a., kas põllumajanduslikkudes kutsekoolides, tähendatud koolide Põllutööministeeriumi alluvuses oleku ajal põllutöölisena teenitud aeg tuleb arvata pensioniõigusliku teenistusaja hulka (vt. V osa p. 25).

Maksude Talituse poolt:

26. Küsimus 17. maist 1939. a., kas administratiivasutis võib anda vabastamiseõiguse avaldistelt nõutava tempelmaksu tasumise kohast vabastamiseks (vt. V osa p. 44).

RAAMATUKOGU

3. Muude avalikõiguslike asutiste poolt algatatud küsimusi.

1. Märjamaa vallavalitsuselt 2. märtsil 1939. a. küsimus, kas võib omavalitsus, kes oli õigustatud kodanikku maksustama kogukonnamaksuga, nõuda teiselt omavalitsuselt viimase poolt kodanikult seadusliku aluseta oma kasuks sissenõutud kogukonnamaksu (vt. V osa p. 15).
2. Järva Maavalitsuselt 12. aprillil 1939. a. küsimus, kas Pärandi ja kingimaksu seaduse § 20 p. 1 (RT 1935, 103, 861) ja Majandusministri määruse (RT 1936, 1, 4) § 25 võimaldab tasuda sõiduraha varade ümberhindamise komisjoni liikmele — maainsenerile (vt. V osa p. 42).
3. Urvaste vallavalitsuselt 23. augustil 1939. a. küsimus, kas kodanik, kes Kriminaalseadustiku § 577 lg. 1 alusel karistatud ja armuandmise korras määratud tingimisi vangimajja, tuleb kanda vallavolikogu valimisteks koostatud hääleõiguslike kodanikkude nimekirja (vt. V osa p. 12).
4. Loomaare Kojalt 2. oktoobril 1939. a. küsimus Agronoomide Koja liikmetega täidetavate ametikohtade määruse ebaseadusepärasuse üle (vt. VII osa p. 4).
5. Õpetajate Kojalt 4. novembril 1939. a. küsimus, kas õppejõudude palgakorterite rahaline väärtus arvestatakse tulumaksustamisel keskmise hinnaga, mis eelneval aastal tuluallika asukohas olnud (vt. V osa p. 43).

4. Erasisikute avaldiste põhjal läbivaatamisel olnud küsimusi.

A. Toimetamisele võetud avaldisi, millistes võeti ette Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 ettenähtud toiminguid.

1. Kodanik O. K. avaldas 3. novembril 1938. a., et Sotsiaalministeeriumi Tervishoiu ja Hoolekande Talitus on teinud korralduse tema toetusest, mida tema sai Ajutise veneaegiste pensionäride toetamise seaduse alusel, kinni pidada Kr. 75.73, mis tema surnud mehele omalajal eksikombel välja oli makstud.

Sotsiaalministeeriumi Tervishoiu ja Hoolekande Talitus küsimuse peale, millisel seaduslikul alusel on kinnipidamist toimetatud, vastas, et korraldis kinnipidamiseks on tühistatud ja juba kinni peetud Kr. 13.— tagasimaksimiseks on korraldis tehtud.

2. Surnud J. S. päranditombu hooldajad avaldasid 24. novembril 1938. a., et Põllutööministeeriumi Riigimetsade Talituse Riigimaade Amet viivitab endise Kähri kroonumõisast eraldatud „Kerge nr. 49“ talu tagasimaksimise ja rendiraha tagasimaksimise küsimuse otsustamisega. Põllutööministeeriumi sellekohasest toimikust selgus, et asi on olnud toimetuses 11 aastat, kusjuures ei nähtu, et viimasel kahel aastal oleks ses asjas mingeid samme astunud, kuigi selle tagajärjel on viibinud surnud J. S. pärijate kinnitamine ja pärandivara deklaratsiooni esitamine.

Kirjaga 1. detsembrist 1938. a. on Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 alusel sellest viivitusest Põllutööministeeriumile teatatud.

3. Pensionäär A. P. avaldas 25. novembril 1938. a., et Sotsiaalministeeriumi otsuses, millega temale pension määrati, ei ole arvesse võetud pensioniõigusliku teenistusena tema teenistust Pärnu-Viljandi 4. jsk. rahukohtuniku kirjatoimetaja-tõlgina 30 märtsist 1900. a. kuni 6. oktoobrini 1906. a., mille tõttu tema vähem pensioni saab.

Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 ja Administratiivmenetluse seaduse § 88 p. 5 alusel Õiguskantsler tegi 8. detsembril 1938. a. Sotsiaalministeeriumile ettepaneku muuta otsus A. P. asjas (vt. V osa p. 23).

4. Kodanik M. K. avaldas 3. detsembril 1938. a., et Raudteede Talitus on kohtuotsusega tema mehelt A. K.-lt laste ülalpidamiseks välja mõistetud summade kattteks kinnipidamisi teostanud mitte tervest mehe kuupalgast, vaid sellest enne maha arvanud mehele eelmisel kuul väljamakstud laste-abiraha ja alles ülejäägist kinni pidanud temale kuuluva summa. Sellekohase järelepärimise peale Raudteede Talitus seletas, et M. K. oli esitanud palve, et laste-abiraha, mida tema mees A. K. sai Riigitööliste laste-abiraha seaduse alusel, maksetakse tema, M. K. kätte, kuna lapsed elavad tema juures. Kuni küsimuse selgitamiseni, kelle kätte laste-abiraha tuleb maksta ja kuna eelmise kuu laste-abiraha siiski A. K.-le välja oli makstud, oli A. K.-lt esialgselt kinni peetud juba väljamakstud laste-abiraha arvel Kr. 48.37

Kirjaga 30. detsembrist 1938. a. teatas Õiguskantsler Raudteede Talitusele, et Kr. 48.37 kinnipidamine A. K.-lt oli ebaseadusepärane. Sellele summale tuleb vaadata kui A. K.-le kuuluvale rahale ja sellest tuleb M. K.-le täitelehe järele kuuluv osa kinni pidada (vt. ka VII osa p. 6).

5. Kodanik J. S. avaldas 24. detsembril 1938. a., et tema on kogukonnamaksuga maksustatud kahes kohas, nimelt Pärnu linnas ja Järvakandi vallas. Maksustamist Järvakandi vallas ei pea seadusepäraseks, kuna tema Järvakandi vallas on viibinud vaid ajutistel töödel.

Kirjaga 17. jaanuarist 1939. a. on Õiguskantsler Järvakandi vallavalitsuse tähelepanu juhtinud sellele, et vallas elamise all tuleb mõista vallas

alalise elukoha omamist, mitte ajutist viibimist valla piires (vt. V osa p. 14 ja ka VII osa p. 3).

6. Kodanik M. T. avaldas 30. detsembril 1938. a., et Jõgeveste vallavalitsus on temale määranud 1938. a. eest kogukonnamaksu kõrgemal määral sel alusel, et tema on vallaline. Vastulause on jäetud tagajärjeta. Jõgeveste vallavalitsuselt saadud seletusest nähtus, et vallavalitsus on võtnud kogukonnamaksu maksukohuslaste järkude määramisel 28. veebruaril 1938. a. aluseks abielulisuse ja laste arvu.

Kirjaga 18. jaanuarist 1939. a. on Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 alusel Jõgeveste vallavalitsusele ette pandud 28. veebruaril 1938. a. määratud kogukonnamaksu liigitus eesoleva aja kohta ära muuta ja uus seaduslik alus leida vastavalt Vallaseaduse § 116 tähendatud jõukuse tunnusele.

7. Kodanik M. G. ja teised avaldasid 12. jaanuaril 1939. a., et nende laoruumid Tartus on sõjaväe kasutusse rekvireeritud juba 1915. a. ja on kuni palve esitamise ajani seadusevastaselt rekvisitsiooni all olnud.

Kirjaga 31. jaanuarist 1939. a. on Tartu Linnavalitsusele teatatud, et M. G. ja teiste palve laoruumide rekvisitsioonist vabastamise üle tuleb uuesti arutusele võtta, ruumid vabastada või omanikega kokkuleppele jõuda (vt. V osa p. 27).

8. Kodanik K. O. avaldas 18. jaanuaril 1939. a., et Haridus- ja Sotsiaalministeerium on 29. novembril 1932. a. tema pensionitaotluse alusetult tagajärjeta jätnud.

Kirjaga 6. veebruarist 1939. a. teatas Õiguskantsler Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 alusel Sotsiaalministrile, et Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi otsus 29. novembrist 1932. a. K. O. pensioni asjas tuleks Administratiivmenetluse seaduse 15. peatüki eeskirjade kohaselt ära muuta ja menetlust jätkata Riigikohtu 22. märtsi 1932. a. otsuse kohaselt. (Asja käik ja kaalutlused toodud V osas p. 22).

9. Kodanik A. S. avaldas 18. jaanuaril 1939. a., et tema sai Tallinna Linnavalitsuselt hoolekandelist abi 10 kr. kuus. Linnavalitsuse otsusega 5. märtsist 1937. a. lõpetati temale toetuse maksmine. Tallinna Ringkonnakohtu otsusega 10. septembrist 1938. a. tühistas Tallinna Linnavalitsuse otsuse, kuna otsuse aluseks võetud asjaolud osutusid ekslikuks, ja saatis asja Tallinna Linnavalitsusele uueks otsustamiseks. Selle järele on Tallinna Linnavalitsus maksnud temale detsembris 1938. a. 20 kr., kuna vahepealse aja eest, alates toetuse andmise lõpetamisest, keeldub toetust välja maksmast. Tallinna Linnavalitsuse Sotsiaalosakonna toimetusest selgus, et Sotsiaalosakond keeldub maksmast möödunud aja eest toetust, millest on kirjalikult teatanud S. volinikule. Sotsiaalosakond leidis, et kui S. ei suuda end elatada temale määratud toetusest, mille maksmist talle uuendati pärast Ringkonnakohtu otsust, siis võib osakond ta paigutada vanadekodusse. Oma seisukohta Sotsiaalosakond põhjendas sellega, et toetust antakse elamiseks aga mitte vanade võlgade tasumiseks.

Kirjaga 2. veebruarist 1939. a. teatas Õiguskantsler Tallinna Linnavalitsuse Sotsiaalosakonnale: 1) et Linnavalitsuse otsus, millega lõpetati toetuse andmine, on kohtu poolt tühistatud ja sellega kehtivuse kaotanud, 2) et Hoolekandeseaduse §§ 1 ja 2 järgi on Linnavalitsus kohustatud hoolekandelist abi andma isikuile, kes seda vajavad, 3) et abiandmise viisi võib muuta ainult uue seaduslikus korras tehtud korraldisega ja see kehtib ainult tuleviku kohta.

10. Kodanik A. T. ja teised avaldasid 23. jaanuaril 1939. a., et Vabariigi Valitsuse otsus 8. juulist 1938 (RT 1938, 63, 623) nende kinnisvara sundvõõrandamiseks p. 5 osas olevat vastuolus kehtivate seadustega.

Eestähendatud Vabariigi Valitsuse otsuse p. 5 lubab Tallinna Linnavalitsust kaebajate kinnisvara valdusele võtmist kohe pärast selle kinnisvara üleskirjutamist, kusjuures üleskirjutus peab toimuma kahe nädala jooksul, arvates otsuse avaldamisest.

Sundvõõrandamisel Ehituseseaduse § 177 märkus 2 järgi on linna ehitusplaani täitmiseks Vabariigi Valitsus volitatud sundvõõrandama kinnisvarasid, kuna üldkorra järgi võib sundvõõrandamine toimuda ainult igakordse eriseaduse põhjal. Sundvõõrandamise menetlus, tasu maksmine ja valdusele võtmine aga peab toimuma igal juhul seaduses ettenähtud korras. Käesoleval korral oleks tulnud rakendada VSK X k. § 581 eeskirju. Vabariigi Valitsuse otsuse p. 5 ettenähtud tähtaeg kinnisvara üleskirjutamise toimetamiseks on vastuolus VSK X k. § 581-ga, mis nõuab 6-kuise tähtaja andmist ilmumiseks üleskirjutamise toiminguks. Sundvõõrandatava kinnisvara valduse ülemineku kord järeldeb VSK X k. §§ 576—589, mispärast Vabariigi Valitsuse tähendatud otsuses valdusele võtmise käsitlemine on üleliigne ja mittevastav VSK X k. §§ 576 jj. eeskirjadele.

Tallinna Linnavalitsuse Majandusosakonnalt saadud andmeist selgus, et käesoleval korral on üleskirjutamine küll teostunud, ei ole aga veel hinnatud sundvõõrandit, tasu määratud ega makstud.

Sundvõõrandi lammutamine ega valdusele võtmine Tallinna Linnavalitsuse poolt ei ole seni toimunud.

Eksitused käesoleva juhtumi lahendamisel on olenenud nähtavasti sellest, et Vabariigi Valitsuse otsuse kavana on kasutatud eriseaduste tekste (n. RT 1934, 83, 689—690). Eriseaduse alusel aga osutub võimalikuks lahendada küsimusi selles suunas, nagu see toimunud käesoleval korral Vabariigi Valitsuse otsusega.

Kirjaga 22. veebruarist 1939. a. Õiguskantsler teatas eespooltoodust Peaministrile ja palus astuda samme Vabariigi Valitsuse otsuse (RT 1938, 63, 623) p. 5 äramuutmiseks.

11. Kodanik V. K. avaldas 3. veebruaril 1939. a., et Järva Maavalitsus on otsusega 14. oktoobrist 1938. a. lubanud temal Rakke vallas väiketööstusena lubjatööstuse sisse seada. Hiljem on aga Maavalitsus korraldise teinud ehituse seismapanemiseks. Maavalitsuse toimikust selgus, et korraldis ehi-

tuse seismapanemiseks on tehtud põhjusel, et ehitustööde ülevaatuse andmetel võis järeldada, et ehituselolev tööstus oma suuruselt peaks kuuluma kesktööstuse liiki, milleks K-le luba pole antud.

Kirjaga 4. märtsist 1939. a. on Järva Maavalitsusele teatatud, et Maavalitsuse korraldis ehitustööde seismapanemiseks on vastuolus Tööstusseaduse § 25-ga, kuna seismapanemise küsimuse selle sätte järele otsustab Majandusministeeriumi Tööstusosakond, kelle võimkonda kuulub ka määramine, millisesse liiki käesoleval korral võiks kuuluda K. poolt ehitatav tööstus.

12. Kodanik A. M. avaldas 4. veebruaril 1939. a., et Tartu Linnavalitsus on tema ebaseadusepäraselt teenistusest vallandanud ega ole temale võimaldanud arstiabi ja et tema teenistuskirjas, mis peetud Tartu Linnavalitsuse Tervishoiu osakonnas, leiduvad ebaõiged sissekanded. Tartu Linnavalitsuse Tervishoiu osakonna toimikust selgus: 1) et A. M. vabastamisel on täidetud BES § 4186 nõudeid, mille tõttu tema vabastamisel ei leidu ebaseadusepärasust, 2) et A. M. teenistuskirja on kantud, nagu tema oleks teenistusest vabastatud Linnavalitsuse otsusega 15. juunist 1937. a. arvates samast kuupäevast, kuna otsuse väljavõttest nähtub, et A. M. on vabastatud arvates 20. juulist 1937. a., 3) et A. M. on Tartu Linnavalitsuselt palunud 5. aprillil 1938. a. arstide tunnistuse ära kirja, millist temale aga pole antud.

Kirjaga 18. veebruarist 1939. a. on Tartu Linnavalitsusele ettepanek tehtud Administratiivmenetluse seaduse 15. peatüki eeskirjade kohaselt parandada sissekanded A. M. teenistuskirjas ja juhitud Linnavalitsuse tähelepanu arstitunnistuse ära kirja väljaandmisest keeldumise ebaseadusepärasusele.

13. 11. veebruaril 1939. a. saabunud palves Inglismaal elunev Eesti kodanik L. A. avaldas, et Eesti Saatkond Londonis nõuab temalt välispassi pikendamise puhul maksu Isikutunnistuste pikendamise ja passide määruse muutmise määruse (RT 1935, 50, 485 ja 1938, 5, 27) § 10 p. 4 järgi kr. 10.—pooles aastas, kuigi tema on elanud välismaal vahetpidamata üle ühe aasta ja sellega temalt maksu tuleks võtta § 10 p. 1 ettenähtud määral. Peale selle nõudvat Saatkond temalt veel uuevormilise passiraamatu eest üks kroon, kuna määruse § 13 järgi seda maksu tuleb tasuda ainult juhul, kui pass on kaotatud, hävinenud või tarvitamiseks kõlbmatuks muutunud.

Kirjaga 17. veebruarist 1939. a. on Saatkonna tähelepanu juhitud sellele, et kui A. on tõesti välismaal elanud vahetpidamata vähemalt ühe aasta, siis tuleb temalt maksu võtta eespool mainitud määruse § 10 p. 1 alusel ja et määruse § 13 tuleb kohaldamisele ainult juhul, kui välispass on kaotatud, hävinud või tarvitamiseks kõlbmatuks muutunud.

14. Kodanik A. H. avaldas 25. veebruaril 1939. a., et Järva tulumaksu komisjon on otsusega nr. 12/38. a. määranud temale tulumaksu 1937. a. tuludelt kr. 18.50 ja kr. 3.— trahvi 1937. a. tulude üle teadaande mitte-esitamise eest. Tegelikult elab aga tema, A. H., alates 6. juulist 1937. a.

Tallinnas ja on teadaande esitanud Tallinna-Harju maksuametile. Kaebaja väited on tõendatud palve juurdelisatud dokumentidega.

Kirjaga 6. märtsist 1939. a. esitas Õiguskantsler selle asja Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 ja Maksustamiskorralduse seaduse § 1 alusel Maksudetalituse direktorile korralduste tegemiseks järelevalve korras.

15. Kodanik J. L. avaldas 3. märtsil 1939. a., et tema on Sõjaväeteenistuse Peakomisjonis pensioni saamise otstarbel arstlikult läbi vaadatud 19. augustil 1938. a., kuid ei ole kuni palve esitamise päevani mingeid teateid saanud pensioni taotluse otsustamise kohta.

Sellekohase järelepärimise peale teatas Sõjavägede Staabi ülem, et uue Sõjaväelaste pensioni seaduse kehtimahakkamisega on töökoormatus pensionitaotluste alal tõusnud üle kümne korra ja sellepärast on esimeses järjekorras lahendamisele võetud taotlused, mis kuulusid rahuldamisele, kuna taotlused, mis ilmselt ei kuulunud rahuldamisele, pidid jääma ootama. Antud juhul on taotlus tagajärjeta jäetud otsusega 8. märtsist 1939. a., millest ka palujale teatatud.

16. Kodanik L. K. avaldas 6. märtsil 1939. a., et Siseministri poolt on Võru ja Pärnu Maavalitsuse sekretäride kohustetäitjateks kinnitatud isikud, kel puudus Maakonnaseaduse § 113 nõuetele vastav kutse. Kinnitamine on toimunud Maavanemate ettepanekul.

Kirjaga 29. märtsist 1939. a. on juhitud Siseministri tähelepanu sellele, et kui Maavanemad ei esitanud Maakonnaseaduse § 111 lg. 2 ettenähtud tähtajal sama seaduse § 113 ettenähtud nõuetele vastavat isikut, siis Siseminister oleks ise pidanud Maavalitsuse sekretäri ametisse nimetama (vt. ka V osa p. 10).

17. Endine L. algkooli juhataja F. V. avaldas 28. märtsil 1939. a., et Järva Maavalitsus keeldub temale pärast teenistusest vabastamist maksmast haigusraha ja pensioni vahet Riigiteenijate, -tööliste ja õppejõudude haiguskindlustuse seaduse § 30 lg. 2 põhjal.

Kirjaga 1. aprillist 1939. a. on juhitud Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 põhjal Järva Maavalitsuse Haridusosakonna tähelepanu sellele, et tema otsus, mis väljendatud kirjas 6. märtsist 1930. a. nr. 361 ja millega tagasi lükatud F. V. taotlus haigusraha ja pensioni vahe maksmiseks, ei ole seadusepärane (vt. V osa p. 24).

18. Maa-ameti juhataja J. K. avaldas 17. mail 1939. a., et teda kavatakse ilma tema nõusolekuta ümber paigutada Maa-ameti juhataja kohale teises linnas.

Põllutööministri ettepaneku kohta ses asjas Vabariigi Valitsusele esitas Õiguskantsler oma märkmed Peaministrile 23. mail 1939. a. (vt. V osa p. 17).

19. Ehitusettevõtte N. N. avaldas 19. mail 1939. a., et ettevõtte on maksustatud kui tööstusettevõtte Anija vallavalitsuse poolt Vallaseaduse §§ 122—125 alusel tööstusmaksuga. Palveavaldaja leidis, et ettevõtte maksustamine tööstusmaksuga ei ole seadusepärane ega ka kooskõlas Riigikohtu senise praksisega, kuna ehitusettevõtte on Ärimaksuseaduse mõttes kauban-

duslik ettevõte ja on lunastanud vastavalt sellele kaubandusliku ettevõtte äri-tunnistuse. Pealegi on ettevõtte maksnud ajutist läbikäigumaksu, milline on määratud kõigile kaubanduslikele ettevõtetele ja maal asuvaile 1—6 järgu tööstusettevõtetele. Tööstusettevõtted maal on selle maksu alt välja jäetud põhjusel, et nad maksustatakse valla poolt tööstusmaksuga. Kui aga ehitusettevõtte kui kaubanduslik ettevõtte, mis peab maksma ajutist läbikäigumaksu, peab maksma ka tööstusmaksu, siis on tema maksukoormatus kahekordne.

Õiguskantsleri seisukoht ses asjas on teatavaks tehtud Siseministrile ja Majandusministrile ja lähemalt ära toodud VII osas p. 11.

20. M. T. kaebas 24. mail 1939. a. Õiguskantslerile esitatud avaldises, et Tallinna Linnavalitsus on jätnud korduvalt kinnitamata ehitusprojekti Tallinnas, Leete tän. nr. 13, kinnist. nr. 4290 asuva tema krundi hoonestamiseks, põhjusel, et „projekt ei vasta Ehitussundmääruse § 16-s ettenähtud nõudeile“. M. T. leiab, et tema projekt vastab Tallinna ehitusemääruse § 16 lg. 3 nõudeile. Ühtlasi kaebab M. T., et Linnavalitsus on jätnud põhendamata oma otsuse ja kaebekorra tähendamata.

Järelepärimisel Tallinna Linnavalitsuse Ehitusosakond seletas järgmist:

1. Linnavalitsusel ei ole õigust kinnitada projekti teise elumaja ehitamiseks enne, kui olev elumaja on kuuriks ja kanalaks ümber ehitatud, sest kui ümberehitus jäetakse teostamata, jääb krundile edaspidi kaks elumaja.

2. Administratiivmenetluse seaduse § 77 on kehtiv niivõrd, kui võrd erieeskirjadega pole korraldatud teisiti. Antud juhul ehitusprojekti kinnitamine olevat eriline toiming. Kaebekord olevat ette nähtud Administratiivkohtu korras, mida iga kaebaja peab teadma ex officio.

Õiguskantsler juhtis Tallinna Linnavalitsuse tähelepanu Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 alusel seaduse rikkumistele M. T. ehitusprojekti kinnitamata jätmisel järgmistel kaalutlustel:

1. M. T. poolt Tallinna Linnavalitsusele kinnitamiseks esitatud projekt vastab kõigile Tallinna Ehitusemääruse § 16 lg. 3 (RT 1935, 84, 717) nõuetele. Asjaolu, et kõnesoleval krundil juba oli üks elutsetav hoone, ei võinud põhjustada projekti kinnitamata jätmist, sest projektis oli ette nähtud selle hoone ümberehitamine kuuriks ja kanalaks. Projektide kinnitamisel tuleb neid hinnata seisukohalt, kas nad vastavad seatud nõudeile, mitte aga seisukohalt, kas ehituste kohta seatud nõuded oleksid siis täidetud, kui projektis ettenähtud tööd jääksid osaliselt või täielikult teostamata, sest võimalus projektis ettenähtud tööde teostamata jätmiseks on olemas iga projekti puhul. Ei vääri ka tähelepanu Tallinna Linnavalitsuse väide, et juhul, kui see ümberehitus jääks teostamata, jääks krundile kaks elumaja ja Linnavalitsusel puuduks õigus nõuda, et ehitus viidaks kooskõlla projektiga.

Eeltähendatud projektis oli ette nähtud ka senise elutsetava hoone ümberehitamine kuuriks ja kanalaks. Kui M. T. oleks projekti teostamise pärast uue elumaja valmishitamist ja enne käesoleva ümberehitamise teostamist katkestanud ja see katkestus oleks kestnud kauem kui üks aasta (Tallinna Ehitusemääruse § 7 lg. 3, RT 1932, 59, 495), siis oleks M. T.-l

puudunud ka võimalus ehituse kooskõlla viimiseks kinnitatud projektiga, sest ehituse luba on tühistunud. Siitpeale ehitus osutub vastuolus olevaks kinnitatud projektiga ja Tallinna Ehitusemääruse sätetega. Ehitusvalveasutised, nende seas ka Tallinna Linnavalitsus (Ehituseseaduse § 71, RT 1931, 104, 639) oleksid võinud nüüd kasutada Ehituseseaduse § 209 lg. 3 ettenähtud õigust, kuna ehitus on vastuolus kinnitatud projektiga, keelata ehituse kasutamine, ja sama lõike juhatusel pöörduda lg. 2 kohaselt ehituse asukoha tsiviilkohtu poole lg. 1 tähendatud korraldiste tegemiseks kohtu poolt. Kohus oleks kohustanud ehituse peremeest viima ehituse seaduse või määruse nõuetega kooskõlla ning ühtlasi andnud õiguse ehitusvalve asutisele või politseile lammutada ehituse peremehe arvel ehitus või selle vastav osa. Uue Ehituseseaduse kehtimahakkamisega on astunud § 209 asemele § 153 ja selles viidatud §§-id.

2. Väärrib ka tähelepanu M. T. väide, et Linnavalitsuse kaevatav otsus on jäänud põhistamata. Administratiivmenetluse seaduse § 77 (RT 1936, 4, 25), mis antud juhul tuleb kohaldamisele, sätib, et otsuses märgitakse ära selle õiguslik alus ja põhistus, samuti millise aja jooksul ja missugusele asutisele võib esitada kaebust otsuse peale. Antud juhul puudus nii otsuse põhistus kui ka kaebekorra äratähendamine. Käesoleval korral ei asenda otsuse põhiseid ka need põhised, mida Linnavalitsus Õiguskantslerile esitas, sest need ei ole tehtud asja otsustamisel, vaid hiljem. Ei saa ka enam kehtivaks lugeda Administratiivkohtukorra § 111 lg. 1 viimast lauset (RT 1924, 81/82, 47, III), mis Administratiivmenetluse seaduse, kui hilisema seadusega vastuolus olev, on kaotanud kehtivuse.

Kuna Tallinna Linnavalitsuse kõnesolev otsus 28. aprillist 1939. a. võis kuuluda Administratiivmenetluse seaduse 15. peatüki (§ 88 p. 5) korras muutmisele ametikohuslikult, Õiguskantsler Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 6 alusel protestis Tallinna Ringkonnakohtu ees Tallinna Linnavalitsuse otsuse vastu, millega ei ühinetud Õiguskantsleri seisukohtadega M. T. poolt esitatud ehitusprojekti kinnitamata jätmise asjas, ja palus Tallinna Linnavalitsuse otsus 28. aprillist 1939 tühistada ja saata uueks otsustamiseks.

Tallinna Ringkonnakohtu administratiivosakond rahuldab otsusega 21. okt. / 4. nov. 1939. a. Õiguskantsleri administratiivprotesti, mille peale Tallinna Linnavalitsus on esitanud revisjonikaebuse Riigikohtule, kus küsimus veel otsustamata.

21. Kodanik J. T. avaldas 13. juunil 1939. a., et Tallinna-Harju Maksuinspektor nõuab temalt 1931. a. tuludelt tulumaksu (1932. a. maks) ja trahvi tuluteadaande mitteesitamise eest, kuigi tema juba 1931. a. varakevadest peale elab Kooraste vallas, kus on esitanud ka teadaande ja kus ka maksustatud. Palvele on juurde lisatud dokumentaalsed tõendid.

Tallinna-Harju Maksuinspektorile ses asjas saadetud küsimuse peale Maksuinspektor teatas, et maksustamisotsus on koostatud Põllutöoministree-

riumi palgateadaande põhjal, ja et maksustamisotsuse ja trahviotsuse tühistamiseks on Maksuinspektori poolt korraldis tehtud.

22. A/S „G. & Ko“ avaldas 13. juunil 1939. a., et 1. jsk. tööinspektor on oma otsuse 10. juunist 1939. a. täitmisele pööranud Administratiivmenetluse seaduse § 112 jõul, ära ootamata ettenähtud kaebetähtaja möödumist. Avaldise põhjal ettevõetud menetluse kestel langes ära kaebuse aine, kuid tööinspektori toimetusest ilmnenu seaduse rikkumisele töölisnõukogu liikme valituks lugemise menetluses juhtis Õiguskantsler kirjaga 19. juunist 1939. a. Vanema Tööinspektori tähelepanu (vt. V osa p. 39).

23. Kodanik E. M. avaldas 15. mail 1939. a., et Võru Maavanema poolt on nimetanud Kasaritsa vallasekretäri abiks V. H., kusjuures Võru Maavanemal oli teada, et V. H. oli nimetamise ajal kohtu all süüteo pärast, mille eest teda ähvardas vangimajakaristus.

V. H. määramine Kasaritsa vallasekretäri ajutiseks kohustetäitjaks on vastuolus Vallaseaduse § 80 p. 2 nõuetega ja kirjaga 28. juunist 1939. a. on sellest Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 põhjal Siseministrile teatatud (vt. V osa p. 11).

24. Surnud H. S. pärijad avaldasid 17. juulil, et Tallinna-Harju Maksuinspektor oma otsusega 4. aprillist 1939. a. on määranud neile pärandimaksu pärandi pealt, mis on avanenud 1906. aastal. Leiavad, et maksustamisotsus ei ole seadusepärane, kuna nemad sellest maksust vabad on aegumise tõttu.

Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 alusel juhtis Õiguskantsler kirjaga 28. augustist 1939. a. Maksude Talituse direktori tähelepanu seaduserikkumisele Tallinna-Harju Maksuinspektori otsuses küsimuses olevas asjas (vt. V osa p. 41).

25. Kodaniku J. Ü. avaldise põhjal 16. augustist 1939. a. toimetatud menetluses selgus järgmist:

Tallinna Linnavalitsus otsustas 29. märtsil 1939. a. Tallinna linnale kuuluvad ja V.-Karjamaa tän. nr. 3 asuvad hooned kui elamiseks kõlbmatud lammutada ja palus kirjaga 12. juunist 1939. a. Tallinna 1. jaoskonna politseikomissari sulgeda nimetatud hooned kasutamiseks. Resolutsiooniga 4. juulist 1939. a. Tallinna Ehitusinspektor palus politseid need hooned elanikest tühendada. Samal kuupäeval Tallinna 1. jsk. politseikomissari ettekirjutusel sama jaoskonna 6. rajooni konstaabli k.t. on koostanud sellekohase määruse Ehitusseaduse § 152, 13 osa jagu V käsitusel ja selle kuulutanud korterite ja majaomanikule, tähendades, et „selle määruse peale võib kaevata kahe nädala jooksul, arvates kuulutamisest Tallinna 3. jaoskonnakohtunikule Tallinna 1. jsk. politseikomissari kaudu, kuid kaebus ei pane seisma määruse täitmist“.

Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 alusel juhtis Õiguskantsler kirjaga 7. septembrist 1939. a. Siseministri tähelepanu sellele, et konstaabli määrukses kuulutatud edasikaebe kord ega tähtaeg ei ole ettenähtud seaduses. AKK § 2-es pole ametnike hulgas, kelle tegevuse peale võib kaevata AKK korras, ette nähtud konstaableid. Järelikult konstaabli

tegevuse peale võib kaevata ainult Administratiivmenetluse seaduse korras. Ja teiseks AKK näeb kõigiks juhtudeks, kui seaduses pole määratud eritähataegu, AKK korras kaebamiseks ette tähtaja 1 kuu.

26. Kodanik A. K. kaebuse asjas elamispiirkonna kitsendamise pärast Siseministeeriumist läbivaatamiseks saadud toimikust nähtub, et samas asjas väljasaadetu V. K. on esitanud Siseministrile kui Sisekaitseülemale palve väljasaatmise tähtaja pikendamiseks. Palujale on teatatud kirjaga 1. juulist 1939. a., et tema palve on Sisekaitseülema poolt Politseitalituse direktori asetäitjale otsustamiseks antud. Toimikus ei leidu kirjalikke andmeid selle üleandmise kohta.

Kirjaga 8. septembrist 1939. a. on sellele juhitud Siseministri tähelepanu.

27. Kodanik A. L. avaldas 14. septembril 1939. a., et Kopli postkontoris on aset leidnud mitmesuguseid väärnähteid riigivaraga ümberkäimisel.

Asjast on Administratiivmenetluse seaduse § 3 põhjal teatatud Riigi-kontrollile.

28. 20. septembril 1939. a. saadud palves kodanik A. T. palus kontrollida Politseitalituse direktori otsust 15. märtsist 1939. a., millega kitsendati paluja elamispiirkonda.

Politseitalituse sellekohasest toimikust selgus, et T. väljasaatmise otsus on tehtud seadusepäraselt ja sellepärast jäi T. palve järelduseta. Kuid samast toimikust selgus, et Politseitalitus on nõudnud T. palvetelt, mis ta esitanud enda väljasaatmise asjas, tempelmaksu, mis on vastuolus Tempelmaksu tariifi nr. 1 erand 4-ga, millele kirjaga 13. oktoobril 1939. a. juhiti Politseitalituse direktori tähelepanu.

29. Kodanik A. H. avaldas 5. oktoobril 1939. a., et tema on Tollinspektiooni teenistusest vabastatud haiguse pärast ja pensionile määratud, kusjuures pensioni komisjon on leidnud, et tema haigus võib ajajooksul paraneda, ja selle viimase asjaolu tõttu keeldub Maksude Talitus temale maksmast Riigiteenistuse seaduse § 22 ettenähtud kolme kuu palka, kuna seda makstavat ainult nendele riigiteenijatele, kes teenistusest vabastatakse „parandamata“ haiguse pärast.

Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5 alusel juhtis Õiguskantsler kirjaga 1. oktoobrist 1939. a. Maksude Talituse direktori tähelepanu sellele, et tema seisukoht, millega keeldutud H.-le maksmast kolme kuu tasu Riigiteenistuse seaduse § 22 alusel, ei ole seadusepärane (vt. V osa p. 21).

30. Võrumaal Laheda vallas eluneva S. T. volinik avaldas 6. detsembril 1939. a., et S. T. maa-alal teostab Majandusministeeriumi kontsessioonäär P. M. tulekindla savi kaevamist. Kontsessioonäär P. M. aga ei pidavat kinni kontsessiooni lepingu tingimustest ja rikkuvat kohaomaniku huve, mille üle on korduvalt kaevatud Majandusministeeriumi Mäeametile, millised kaebused aga tagajärgi pole andnud. Palub korraldust oma volitaja õiguste jaluleseadmiseks.

Majandusministeeriumi sellekohasest toimikust selgus, et kohaomaniku S. T. ja kontsessionääri P. M. vahel on sõlmitud koha müügi-ostu leping, mille

tõttu kohaomaniku ja kontsessioonäari vaidlusvahekorrad tulevad lahendada tsiviilkohtus. Kuid ühtlasi ilmnes toimiku andmeist, et kontsessioonäär M. on aastate jooksul riigile võlgu jäänud kontsessioonilepingus ettenähtud tasu kr. 2250.—, millest ainult kr. 300.— on kaetud tagatisega. Samuti puuduvad toimikus andmed, et kontsessioonäär M. oleks esitanud Mäeseaduse § 34 nõutava plaani ja § 39 ettenähtud töökava. Sellest järeldub, et Mäeamet ei ole ses asjas tarvitusele võtnud kõiki Mäeseaduses ja vastavates instruksioonides (RT 1927, 46) ettenähtud järelevalve abinõusid, millest Majandusministrile on teatatud kirjaga 23. detsembrist 1939. a.

B. Toimetamisele võetud, kuid järelduseta jäetud avaldisi.

Sisulisele toimetamisele võetud avaldistest jäi järelduseta 76 avaldist, kuna kaevatud ametiasutiste tegevuses ei leidunud seaduserikkumisi või tegevuseta olekut.

Neis avaldisis käsitleti alljärgnevaid küsimusi:

- 1 — Üliõpilaskonna põhikirja,
- 7 — vangistusasutiste sisekorda,
- 1 — töölaagris kinnipidamise aja arvestamist,
- 1 — võlgade ümberlaenustamist,
- 1 — veski asutamise loa andmist,
- 7 — küsimusi maksude alalt,
- 1 — Põllutöoministeriumi ametnikkude tegevust veskitammi lammutamise küsimuse lahendamisel,
- 2 — maakorraldusse puutuvaid küsimusi,
- 1 — Põllutöoministeriumi ja eraisiku vahel sõlmitud töövõtte lepingut,
- 1 — metsatrahve,
- 1 — autasumaad,
- 1 — Tallinna linna rendikrunte,
- 1 — teesulgemise küsimust,
- 3 — ehitusloa saamisega ja ehitusplaani kinnitamisega seoses olevaid küsimusi,
- 3 — elamispiirkonna kitsendamise küsimusi (ühes neist ilmnes ebaseadusepärane tempelmaksu nõudmine),
- 1 — vallavolikogu valimiste asjas Maavalitsusele antud kaebuse läbi vaatamata jätmise küsimust,
- 1 — kodakondsusse vastuvõtmise küsimust,
- 1 — riikliku sanatooriumi ravi kasutamise küsimust,
- 1 — välismaalasele läbisõiduloa mitteandmise küsimust,
- 1 — vallapiiride ümberkorraldamist,
- 1 — autojuhtimisloa äravõtmist linnavalitsuse poolt,
- 6 — hoolekandelise abi ala,
- 18 — pensionidesse puutuvaid küsimusi,
- 1 — sanitaarala,
- 1 — väärnähteid sõjaväe relvalaos,

- 1 — tasunõudmist riigile osutatud teenete eest,
- 5 — avalikku teenistusse puutuvaid küsimusi,
- 2 — riigitöölise haigusraha saamist,
- 2 — riigitöölise teenistusest vabastamist,
- 2 — avaldise põhjal ettevõetud asjatoimetuse jooksul leiti väärnähteid ametnikkude tegevuses, kuid mõlemal korral olid ülemuse poolt nende väärnähte kõrvaldamiseks juba sellekohased sammud asutatud.

C. Sisulisele toimetamisele mittevõetud avaldisi.

- Sisulisele toimetamisele ei võetud 74 avaldist alljärgnevatel põhjustel:
- 3 juhul küsimus oli juba antud administratiiv kohtu lahendada,
 - 2 avaldises ei teatatud otseselt seaduse rikkumisest ega olnud võimalik seda järeldada ka asjakäigu kirjeldusest,
 - 4 asjas oli küsimuses puhtsisuline vaidlus ja AKK ettenähtud kaebetähtajad möödumata,
 - 1 kaevati ettevõtte tegevuse peale, mis ei kuulu avalikõiguslike asutiste hulka,
 - 2 paluti Õiguskantslerit kustutada kohtu poolt määratud karistus (palujale selgitati palve esitamise õige kord),
 - 15 avaldises paluti ühel või teisel kujul kriminaalkohtu otsuste ümberotsustamist,
 - 5 avaldises paluti tsiviilkohtu otsuste muutmist,
 - 1 avaldises paluti kirikukohtu poolt otsustatud asja riikliku kohtu kätte andmist,
 - 2 avaldises kaevati tsiviilkohtu otsuse täitmise peale,
 - 3 avaldises kaevati kohtumääruste peale kaebuste mittevastuvõtmise pärast,
 - 1 avaldis on antud Ringkonnakohtu esimehe korraldise peale,
 - 2 avaldises palutakse selgitada valetunnistuse asja,
 - 5 avaldises olid avaldise aineks tsiviilkohtu võimkonda kuuluvad küsimused,
 - 2 avaldises paluti Õiguskantslerit algatada seaduse muutmist,
 - 2 avaldist on edasi antud kohtuvõimudele,
 - 1 avaldis on edasi antud Veeteede Talituse direktorile,
 - 9 avaldises küsiti nõu mitmesugustes juriidilistes küsimustes. Niisugustele palveavaldajatele on vastatud, et Õiguskantsleril ei ole võimalik võtta oma ülesandeks nõuandmist juriidilistes küsimustes eraisikuile.
 - 14 avaldisel oli küll juriidilise nõu küsimise iseloom, kuid nende sisust võis järeldada, et küsija ja konkreetse ametasutise vahel on olemas teatava ametitoimingu puhul vaidlus ühes kindlas küsimuses ja sellepärast on nende palvete puhul küsimust selgitatud.

D. Aasta vahetusel toimetamisel olevaid avaldisi.

3 avaldist oli aasta vahetusel toimetamisel.

5. Õiguskantsleri algatusel arutatud küsimusi.

- A. Õiguskantsleri kirjalikke ettekandeid Vabariigi Presidendile:
1. Riikliku Propaganda Talituse üle (vt. VII osa p. 2).
 2. Ringkonnakohtu liikmete ja osakondade esimeeste ametisse määramise korra kohta.
 3. Sisekaitseülema ametisse määramise korra kohta.
 4. Riigivolikogu liikme volituste ja maavanema ametikoha ühendatavuse küsimuse kohta.
- B. Õiguskantsleri poolt tõstetud küsimusi:
1. Kiri Kohtuministrile 21. novembrist 1938. a. riigi keskasutiste juhatajate poolt antavate määruste vormilise külje üle.
 2. Kiri Vabariigi Valitsusele 29. märtsist 1939. a. endise Kaitseeseisukorra seaduse § 10 põhjal ametist vabastatud riigiteenijate riigiteenistusse tagasivõtmise korra üle (vt. VII osa p. 5).
 3. Kiri Kohtuministrile 27. septembrist 1939. a. uue Administratiivkohtukorra seaduse põhimõtete üle.
 4. Kiri Peaministrile 18. detsembrist 1939. a. Riigi Teatajas avaldatavate riigikeskasutiste ja omavalitsuste üldaktide väliste ja sisemiste tehniliste nõuete kohta (vt. V osa p. 8).
- C. Muid arutatud küsimusi:
1. Armuandmiseõiguse ulatuse üle.
 2. Kas Advokatuuri distsiplinaaroktu poolt määratud karistused alluvad Vabariigi Presidendi armuandmiseõigusele (vt. V osa p. 5).
 3. Kas Vabariigi Presidendi poolt Põhiseaduse § 120 korras armuandmine isikule, kes välja heidetud advokatuurist ennistab selle isiku õigused advokatuuri alal (vt. V osa p. 6).
 4. Määrusandluse õiguse üle.
 5. Maatulunduse kapitali Pikalaenu Panga alt Maapanga alla viimise küsimus.
 6. Linnavolikogude õiguse üle piirata tööde tegemist oma määrusega suurte pühade laupäevadel, kui Sotsiaalministri poolt Pühade ja puhkepäevade seaduse § 2 põhjal nende tööde tegemine on lubatud (vt. V osa p. 13).

V

Õiguskantsleri poolt avaldatud seisukohti üldiseloomuga ja põhimõttelistes küsimustes.

(Küsimused järjestatud vastavalt Seaduste Kogu jaotusele.)

Riigi põhikorra küsimusi.

1. Vabariigi Presidendi dekreedioiguse ulatuse küsimus.

1. E. V. Põhiseaduse § 99 annab Vabariigi Presidendile õiguse Riigikogu istungjärkude vaheajal edasilükkamatu riikliku vajaduse korral anda seadusi dekreedina.

Õiguse teooria tunneb kolme liiki dekreete: 1) dekreetseadusi, 2) erakorralisi dekreete ja 3) hädadekreete. E. V. Põhiseaduse § 99 näeb ette kolmandat liiki dekreete, õigustades neid andma üksnes 1) Riigikogu istungjärkude vaheajal ja 2) edasilükkamatu riikliku vajaduse korral. Otsustamine „edasilükkamatu riikliku vajaduse“ üle kuulub iseenesest Vabariigi Presidendi suvaõigusse, kuid legaliteedi printsiibi kehtivusel tuleb „edasilükkamatu riikliku vajaduse“ mõistet sisustada nii, et dekreediga lahendatakse erisuguseid juhtumeid, mis nõuavad kiiresti mõjuvate vahendite tarvituselevõtmist, kusjuures normaalne seaduseandlus jääks Riigikogu kompetentsi.

2. Andes Vabariigi Presidendile õiguse anda seadusi dekreedina E. V. Põhiseadus ühtlasi piirab seda õigust: a) ainestikult ja b) Riigikogu õiguste kaitse seisukohalt, riigi tulude ja kulude eelarve määramise asjas.

a) E. V. Põhiseaduse § 99 lg. 2 pp. 1—13 on loetletud tühjendavalt alad, mida dekreediga üldse korraldada ei saa, hoolimata sellest, kas nad tingivad riigi tulude ja kulude eelarves muudatusi või ei tingi, välja arvatud § 99 lg. 2 p. 12 tähendatud erand.

§ 99 lg. 2 pp. 1—11 tõlgendamise ei tekita raskusi ja nende juures ei oleks tarvilik peatada. Võiks tähendada ainult p. 10 kohta, et riigi eelarve seaduse all tuleks mõista üldse igasugust seadust, mis käsitleb riigi eelarve koostamist, läbivaatamist, vastuvõtmist, selle täitmist, valitsemist, krediitide kehtivust ja lisaeelarvet, lühidalt riigi eelarve koostamise ja kasutamise korda.

P. 12 eraldab Vabariigi Presidendi dekreedioiguse alt seadused, millede alusel võidakse sõlmida lepinguid või riigile võtta kohustusi, mis tingivad sama eelarve aasta või eestulevate eelarve aastate riigi tulude ja kulude eelarvesse uute kulusummade sissevõtmist. Selle löike juures tuleb pidada silmas nelja momenti.

Esiteks ei ole sugugi vajalik, et dekreeidi alusel lepingud tuleksid igal juhul sõlmimisele või kohustused riigile võtmisele, küllalt on sellest, kui dekreet selleks annab võimaluse.

Teiseks, mõeldud on ainult seesuguseid lepinguid või kohustusi, mis tingivad samade või eestulevate aastate riigi tulude ja kulude eelarvesse uute summade sissevõtmist. On aga vastav kulu juba eelarvesse võetud, puudub aga seadus, mille alusel seda kulu toimetada, siis võib vastavat seadust anda dekreedina. Sama aasta eelarveks tuleb aga lugeda ka lisaeelarvet. Sellepärast ei ole mõeldav niisugune olukord, kus dekreedina antakse seadus, mille alusel sõlmitava lepingu kulud kaetakse vastava krediitide ülekandmisega Riigi eelarve seaduse piirides ja ülekantud krediidi asemele nõutakse uut krediiti lisaeelarvega.

Kolmandaks, uute kulusummade eelarvesse võtmise vältimise all mõeldakse seesuguseid dekreeidi alusel sõlmitud lepingust või riigile võetud kohustusest tingitud uusi kulusummasid, mille eelarvesse võtmine on paratamatult hoolimata sellest, kas vastav dekreet, mille alusel on võidud leping sõlmida või riigile kohustus võtta, on kehtivuse kaotanud või mitte, s. o. kulusummasid, millega riigi eelarve on broneeritud.

Neljandaks, lepingute all tuleb mõista eraõiguslikke lepinguid BES §§ 3105 jj. mõttes, seega lepinguid, milliseid administratiivsed organid võivad sõlmida vastava dekreeidi alusel, kuid millised edaspidiselt iseseisvalt ja lahus sellest dekreedist kehtivad.

Kohustuste all, mida riigile võidakse võtta, tuleb mõista seesuguseid avalikõiguslikke kohustusi, mida riik endale võtab administratiivaktiga, mis toimetatud dekreedina antud seaduse alusel, s. t. milleks dekreet volitab vastavat administratiivorganit. Seesuguseid administratiivakte õigusteooria nimetab plurilateraalseteks administratiivaktideks, s. o. üksiksobimuseks. Need plurilateraalsed aktid toimetatakse vastava seaduse, resp. dekreeidi alusel ja need loovad õiguslikke olukordi, mida riik, seaduseandlus, võib küll ühekülgsest, unilateraalselt muuta, millega ühenduses muutub ka õiguslik olukord, kuid mille tagajärjel riigile võib tekkida kohustusi kolmandate isikute ees (sundvõõrandus, täpselt fikseeritud toetus, n. „Vanemuise“ toetamise seadus j. t.).

P. 13 eraldab dekreedioiguse alt kontsessioonide, monopolide ja riigi fondide kohta käivad seadused, nimelt seadused, mis käsitlevad nende andmist, kehtimapanekut ja kasutamist, lühidalt kõiki küsimusi, mis on ühenduses kontsessioonidega, monopolidega ja riigi fondidega.

Kontsessioonide ja monopolide all tuleb mõelda mingisuguse riikliku ainuõiguse edasiandmist kodanikele nii, et viimastel on õigus ja võimalus

selle teostamiseks. Riigifondide legaaldefiniitsioon leidub Riigi eelarve seaduses ja selle all tuleb mõista riigi eriotstarbelist kapitali.

b) Välja arvatud alad, mis on tähendatud § 99 lg. 2, kõik teised alad iseenesest on käsitletavad dekreediga, kuid siin on tegelikult silmas peetavad teatud kitsendused Riigikogu õiguste kaitse seisukohalt riigi tulude ja kulude eelarve määramise asjas.

Esiteks riigi eelarve ise ja aktid, mis kuuluvad Põhiseaduse järgi vastuvõtmisele Riigikogu poolt otsuste kujul, ei ole antavad ega muudetavad dekreediga. See seisukoht, mis on väljendust leidnud § 99 lg. 3, on iseenesest aru saadav, sest need alad ei saa olla materiaalses mõttes seaduste aineks üldse.

Teiseks, alad, mida võib käsitleda dekreedina, võivad tingida ja määrata ka uusi ja suuremaid kulusid, kuid neid dekreete ei saa enne täitmisele võtta, kui selleks ei ole eelarves või lisaeelarves vastavat krediiti. Sääljuures on tähtsusetu, kas nende dekreetide täitmisele võtmiseks nõutakse uus krediit eelarve või lisaeelarve korras või vastava krediitide ümberpaigutamisega paragrahvi või peatüki piires Riigieelarve seaduses määratud korras.

Eelnevaga ühenduses olgu aga tähendatud, et kui üheltpoolt ei saa dekreediga muuta ega kehtima panna riigi tulude ja kulude eelarvet, siis teiselt poolt ei saa Riigikogu vähendada riigi eelarve ettepanekus sisalduvaid kulusid, mis määratud § 99 lg. 2 piirides antud dekreediga (E. V. Põhiseadus § 103). Vastavate kulude vältimiseks tuleb Riigikogul muuta dekreeti.

2. Kas maavanema amet tuleb lugeda riigiteenistuseks Põhiseaduse § 77 mõttes?

E. V. Põhiseadus (§§ 32, 77) teeb vahet riigiteenistuse ja omavalitsusteenistuse vahel, kuid ei määra kummagi teenistuse põhiloomu erinevaid tunnuseid. Samuti ei määra Põhiseadus omavalitsust (12. peatükk), kui põhiloomult riigivalitsusest erinevat valitsemise haru.

Riigiteenistuses olevate isikute statuudi normeerib Riigiteenistuse seadus (RT 1924, 149, 97). Maavanema amet ei kuulu riigiteenistuse mõiste alla Riigiteenistuse seaduse sätete kohaselt. Maakonnaseadus (RT 1938, 43, 405) nimetab aga maavanemat otseselt „maakonnavalitsuse“ organiks (§ 16) ja sama seaduse 3 peatüki 2 jao järele on maavanem maakonna omavalitsuse ametnik, s. o. mitte riigiteenistuses olev, vaid omavalitsuse teenistuses olev ametnik. Selle järele ei ole ka õige väita, et maavanema olemine riigivolikogu liikmeks on praegu kehtivate seaduste kohaselt „ilmselt“ õigusepäratu.

On õige, et Maakonnaseaduse järele on maavanemale antud ülesandeid (§ 72), mis on omased riigiteenistuses seisvale isikule ja missuguseid ülesandeid ei olnud omavalitsuse teenistuses oleval ametnikul Põhiseaduse koostamise ja kehtimapaneku ajal. Samuti ei olnud Põhiseaduse koostamise ajal omavalitsuse ametnikud nii sõltuvad riigivalitsuse organitest, nagu nad seda on hiljem kehtimapanud seaduste alusel. Kuid ei saa väita, et Põhiseadus

keelaks panna sääraseid ülesandeid maavanema peale, kui omavalitsuse ametniku peale. Võiks küll väita, et säärase omavalitsuseteenistuse struktuuri juures, nagu see on meil praegu kehtiv vastavate kohalikkude omavalitsuste seaduste alusel, ei oleks üldse olnud alust PS. § 77-as vahet teha riigiteenistuse ja omavalitsuseteenistuse vahel ja et see vahetegemine ei ole eriti nende omavalitsuse teenistuses seisvate ametnikkude kohta, kes on samas sõltuvuses riigi keskasutistest kui riigiteenijadki enam õigustatav ja põhjendatav.

Küsimuse lahendamisel sellelt seisukohalt võiks tulla kaalumisele kaks teed: 1) asja praktiline korraldamine nii, et vastavad ametnikud, keda praegu kehtivate seaduste järele vormiliselt loetakse omavalitsuseteenistuses seisvateks isikuteks, kes aga oma ülesannete ja personaalse statuudi poolest — eriti oma sõltuvuse poolest riigivalitsemise aparaadist, sarnlevad riigiteenistuses seisvate isikutega, loobuks riigivolikogu liikmete kohtadest. 2) et vastavad ametiisikud saaksid loetud otseselt riigiteenistuses seisvateks ametiisikuteks, milleks tuleks aga vastavalt osaliselt muuta kehtivaid kohalikkude omavalituste seadusi, ja mille tagajärjel need isikud oleksid juba kohustatud valima, kas jääda oma senistele kohtadele, lahkudes Riigivolikogust või jäädes Riigivolikogu koosseisu, lahkuda oma senistest ametikohtadest.

3. Vabariigi Presidendi poolt relvastatud jõududele antavate käskkirjade allakirjutamise korra küsimus.

E. V. Põhiseaduse § 134 järgi riigikaitse ja relvastatud jõudude alal Vabariigi Presidendi poolt antud seadused dekreedina, seadlused, määrused, otsused ja muud aktid kannavad peale Peaministri ja asjaomase ministri kaasallkirja ka Sõjavägede Ülemjuhataja või Sõjavägede Juhataja allkirja (lg. 1). Relvastatud jõududele Vabariigi Presidendi poolt antavate käskude ja korraldiste kaasallkirja andmise kohuslikkuse juhud määrab seadus ja allkirjade andmise korra Vabariigi President (lg. 2).

Eelnevast nähtub, et PS § 134 järgi määrab seadus juhud, mil Vabariigi Presidendi poolt relvastatud jõududele antavatel käskudel ja korraldistel kaasallkiri on vajalik. Seesugustel juhtudel, kus kaasallkiri on vajalik, tuleb kohaldada § 134 lg. 1, s. o. kaasallkirja annab Peaminister ja asjaomane minister. Samale järeldusele tuleb jõuda ka silmas pidades PS § 42.

PS § 42 järgi annavad kaasallkirja Peaminister ja asjaomane minister koos. Otsuse või akti eest, millele kaasallkiri antud, vastutab Vabariigi Valitsus poliitiliselt. Järelikult tuleb kaasallkirja andmise küsimus Vabariigi Valitsuses otsustamisele ja akt ise kaasallkirjutamisele Peaministri ja asjaomase ministri poolt. Kaasallkirjutamist ainult asjaomase ministri poolt PS ei tunne, ei saa ka üksik minister võtta endale poliitilist vastutust Vabariigi Valitsuse nimel. Poliitilise vastutuse võtmisel Vabariigi Valitsusele omab

erilist tähtsust Peaministri kaasalkiri, sest PS § 52 järgi Peaminister esindab ja juhib Vabariigi Valitsuse tegevust. Üksik minister sellisena aga vastutab kaasallakirjutatud akti eest ainult ametialaliselt (PS § 42).

Mingisugust teiselaadilist ja -sisulist kaasallakirjutamist PS ei tunne, sellepärast PS § 134 lg. 2 võib tõlgendada üksnes sel viisil, et siin seaduse alusel võib teatud juhtudel kaasallakirjutamine üldse ära jääda.

Ei ole ka põhjust väita, et PS § 134 oleks mõeldud lihtsalt allakirjutamist, mitte kaasallakirjutamist, sest sama § teeb vahet ühelt poolt kaasallkirja ja teiselt poolt allkirja vahel, mille annab Sõjavägede Ülemjuhataja.

PS § 134 lg. 2 sisustavaks seaduseks on Riigikaitse rahuaegse korralduse seadus (RT 1938, 29, 234), eriti § 26. § 26 p. 1 näeb ette juhud, mil kaasallakirjutamine ei ole vajalik, § 26 p. 2 ja p. 3 näevad ette kaasallkirja kohuslikkuse juhud. Kuigi p. 2 ja p. 3 ei ole ette nähtud, et kaasallkirja annab ka Peaminister, siiski on see PS süsteemi ja normistiku tõttu ning PS § 134 lg. 2 redaktsiooni tõttu, mis ei muuda PS § 42 ettenähtud kaasallakirjutamise kuju ja korda — ainumõeldav. Kui nimetatud seaduse § 26 p. 2 ja p. 3 on ette nähtud, et kaasallkirja annab ühel juhul Sõja-, teisel juhul Siseminister, siis on sellel ainult see tähendus, et on ära määratud, kes on neis punktides tähendatud juhtudel kaasallakirjutamisel *a s j a o m a n e m i n i s t e r*. Tõlgendus, et § 26 p. 2 ja p. 3 jõul Peaministril ei tule anda sealtähendatud aktidele oma kaasallkirja, ei ole kooskõlas PS-ga, ja seetõttu mõeldamatu.

Mis puutub Vabariigi Presidendi poolt relvastatud jõududele antavate käskkirjade allkirjade andmise korda, siis selle määrab PS § 134 jõul Vabariigi President. Riigikaitse rahuaegse korralduse seaduse § 85 näeb ainult ette, et seesuguste käskkirjade valmis kavad esitab Sõjavägede Juhataja või Sõjavägede Ülemjuhataja (§ 92) vahenditult Vabariigi Presidendile, pärast neile § 26 ettenähtud juhtudel vajalikkude kaasallkirjade saamist. Sellest võiks järeldada, et käskkirja kava § 26 p. 2 ja p. 3 ettenähtud juhtudel koostab asjaomane minister. See kava läheb Vabariigi Valitsusse, ning pärast kaasallakirjutamist asjaomase ministri ning Peaministri poolt saadetakse Sõjavägede Juhatajale või Ülemjuhatajale allakirjutamiseks ning esitamiseks Vabariigi Presidendile. On aga ka mõeldav, et Vabariigi President ses küsimuses paneb kehtima teistsuguse korra.

4. Kas Riigikaitse rahuaegse korralduse seadus on kohaldatav Vabariigi Presidendi poolt Sõjaväe Kõrgema kohtu esimehe, alalise liikme, sõjaväe kohtu-uurija ja diviisikohtu esimehe ametisse nimetamisel?

Sõjaväe Kõrgem Kohus ja diviisikohtud osutuvad erikohtuiks PS § 118 mõttes, mispärast Sõjaväe Kõrgema Kohtu esimees, alalised liikmed, sõjaväekohtu-uurijad ja diviisikohtu esimehed tulevad lugeda erikohtute koosseisu kuuluvaiks. Nende määramine toimub seaduses ettenähtud aluseil ja korras, kusjuures PS § 118 lg. 2 jõul nende, kui ametikohtunike nimetamisel

kohaldatakse PS § 114 eeskirju. PS § 114 järgi aga nimetab kohtunikke ametisse Vabariigi President erioigusel, ära kuulunud vastava ministri arvamuse Riigikohtu poolt esitatud kandidaatide hulgast, kusjuures kandidaatide ülesseadmise ja esitamise alused ning lähem kord määratakse seadusega. Vabariigi Presidendi poolt erioigusel antavad aktid ei vaja kaasallkirja (PS § 42 lg. 2) ja teiste ametiisikute osavõtt nende aktide toimetamisest on järelikult, niivõrd, kui võrd PS ise ei tee erandeid, täiesti välja lülitatud.

Antud juhul PS teeb teatavad erandid teiste isikute ja asutiste osavõtuks erioigusel antavate kohtunike nimetamise aktide toimetamisel, ja nimelt nõudes 1) et kandidaatide ülesseadmise ja esitamise alused ning lähem kord määratakse seadusega, 2) et kandidaadid esitaks Riigikohus ja 3) et Vabariigi President kuulaks ära vastava ministri arvamuse. Nende erandite laiendamine tõlgendamise teel ei või muidugi olla lubatav ja neid erandeid tuleb mõista täpselt selles sisus, nagu seda PS võimaldab.

Lähtudes PS normistikest ja eelnevast, kujuneb sõjaväe kohtunike (ametikohtunike) ametisse nimetamine järgneavaks.

PS § 114 teksti järgi võib seadus, mis sätib kohtunike kandidaatide ülesseadmise ja esitamise aluseid ning lähemat korda, olla ainult seadus, mis eriliselt seda teeb kohtunike kandidaatide kohta. Seesuguseks seaduseks on üldseadusena Kohtute seadustik (KS; SK I, 1938, 5, 1) ja eriseadusena Sõjaväekohtute seadustik (SKS; RT 1938, 38, 346), kusjuures esimene on loomulikult kohaldatav vaid niivõrd, kui võrd ta viimasega ei ole vastuolus. Sellise seadusena ei saa tulla arvesse Riigikaitse rahuaegse korralduse seadus (RT 1938, 29, 234), sest ta üldse ei käsitle, nagu seda nõuab PS § 114, eriliselt kohtunike kandidaatide ülesseadmist ja esitamise aluseid, s. t. kohtute korraldust. Viimasel asjaolul aga, arvestades ka PS § 99 p. 9 (erandamine Vabariigi Presidendi dekreedioigusest) on PS § 114 mõttes oluline tähtsus.

Kandidaatide ülesseadmise kohta leiduvad sätted SKS §§ 67—71, eriliselt aga § 71. Sellekohaselt toimub kandidaatide ülesseadmine Sõjainistri poolt, § 71 lg. 1—4 korras, kusjuures Sõjainister, kuna tema tegevus on erandlik Vabariigi Presidendi erioiguse seisukohalt ja kuna seda PS ja SKS teisiti ei korralda, ei ole seotud ühegi teise asutise või ametniku osavõtuga sellest ülesseadmisest. Ülesseatud kandidaadid esitab Sõjainister oma arvamusega Riigikohtule. Riigikohus toimib kandidaatide esitamisel KS §§ 186 ja 187 korras, eranditega, millised järgnevad SKS-st, esitades valitud kandidaadid Sõjainistri kaudu Vabariigi Presidendile. PS § 114 ja SKS § 71 lg 2 nõuete täitmiseks tuleb Sõjainistril lisandada nende kandidaatide kohta oma arvamus. Vabariigi President võib kasutada SKS § 71 lg. 5 tähendatud õigust. Täiendavalt olgu märgitud, et Riigikaitse rahuaegse korralduse seaduse § 7 jõul sõjaväekohtud kuuluvad Sõjainisteeriumi koosseisu.

Sõjaväekohtunike (ametikohtunike) nimetamisel ei ole kohaldatav Riigikaitse rahuaegse korralduse seadus, nagu eespool tähendatud. Järelikult ei ole kohaldatav ka nimetatud seaduse § 80 p. 22, sest see ei ole kooskõlas Vabariigi Presidendi erioiguse tähendusega ega PS § 114 tekstiga. Sama

seaduse § 26 lg. 2, kooskõlas PS põhimõtetega eraldab otseselt Vabariigi Presidendi aktid, mis väljendavad tema võimuavaldust eriõiguse alusel relvastatud jõududele antavaist käskudest.

5. Kas Advokatuuri distsiplinaarkohtu (RT 1938, 36, 322 §§ 60 j. j.) poolt määratud karistused alluvad Vabariigi Presidendi armuandmiseõigusele?

E. V. Põhiseaduse § 120 järgi alluvad Vabariigi Presidendi armuandmise õigusele kohtute poolt määratud ja jõustunud karistused. Kohtuasutistest nimetab Põhiseadus (§ 113) otseselt üksnes Riigikohtu, kui kõrgeimat kohut, jättes teiste kohtuasutiste korraldamise vastava seaduse hooleks. Peale selle näeb Põhiseadus veel ette (§§ 113—119), et seadustega võivad korraldatud olla üldkohtud, erikohtud ja erakorralised kohtud.

Advokatuuri seadus (§§ 60, 89, 92) näeb ette advokaatide distsiplinaar asjus: advokatuuri distsiplinaarkohtu, Kohtukoja eridistsiplinaarkambri ja Riigikohtu distsiplinaarkambri. Distsiplinaarkohus, mis koosneb viiest Advokatuuri nõukogu poolt valitud nõukogu liikmest, on advokaatide distsiplinaarsüütegude asjades esimeseks kohtu astmeks, Kohtukoja eridistsiplinaarkamber, mis koosneb Kohtukoja esimehe või osakonna esimehe eesistumisel kahest Kohtukoja liikmest ja kahest Advokatuuri nõukogu juhatuse liikmest, on Advokatuuri distsiplinaarkohtu ja nõukogu liikmete distsiplinaarsüüteo asjades esimeseks astmeks, muidu aga teiseks astmeks. Ülem valve advokaatide distsiplinaarsüüteo asjades kuulub Riigikohtu distsiplinaarkambrile.

Riigikohtu distsiplinaarkambri koosseis on ette nähtud Kohtute seadustikus üldkohtute süsteemis, Kohtukoja eridistsiplinaarkambri koosseis on ette nähtud Advokatuuri seaduses, samuti kui Advokatuuri distsiplinaarkohtu koosseis. Põhiseaduse §§ 112, 113 ja 118 kohaselt tuleb arvata, et advokaatide distsiplinaarsüütegude asjas on õigusemõistmine Advokatuuri seaduse alusel jäetud kohtute otsustada, millistest kõrgeim aste on samuti üldkohtu kõrgeim aste ja samas koosseisus, teine aste, mis osaliselt teotseb ka esimese astmena, on üldkohtu aste erikoosseisus ja esimese astme üldkohus on kohus erikohtu ilmega.

Arvestades Advokatuuri distsiplinaarkohtu süsteemi, ei ole alust teha sisulist ja olulist vahet Riigikohtu distsiplinaarkambri ja advokatuuri distsiplinaarkohtute otsuste vahel ning viimaste otsuseid tuleb lugeda samuti kohtuotsusteks, nagu Riigikohtu distsiplinaarkambri otsuseid, mis pärast Advokatuuri distsiplinaarkohtute jõustunud otsused peaksid samuti alluma Vabariigi Presidendi armuandmiseõigusele.

6. Kas Vabariigi Presidendi poolt Põhiseaduse § 120 korras armuandmine isikuile, kes välja heidetud distsiplinaarkorras Advokatuurist, emistab selle isiku õigused Advokatuuri alal?

Advokatuuri seaduse § 2 p. 1 ja §§ 13—14 põhjal otsustab advokaadiks vastuvõtmise küsimuse Advokatuuri nõukogu. Sama seaduse § 54 kohaselt

kuulub Nõukogu juhatusse pädevusse advokaatide nimekirjade pidamine ja advokaatide kustutamine nimekirjast. Jõustunud distsiplinaarkohtu otsuse põhjal Nõukogu juhatus kustutab Advokatuuri väljaheidetu Advokatuuri nimekirjast. Kui keegi on Advokatuuri nimekirjast seadusepärast kustutatud, võib tema Advokatuuri uuesti saada üksnes Advokatuuri vastuvõtmise korras. Advokatuuri seaduse § 54 p. 2 ja § 8 p. 1 ja 2 põhjal kustutab Nõukogu juhatus nimekirjast advokaadid, muuseas, ka juhul, kui nad on seadusejõulise kohtuotsusega kaotanud KrS § 19 ettenähtud kõik või mõnesugused õigused või seadusejõulise kohtuotsusega, distsiplinaarkorras või Riigiteenistuse seaduse § 42 korras riigi- või omavalitsuse teenistuskohalt tagandatud teenistusõiguste kitsendusega. Samal ajal näeb aga § 10 ette, et vandeadvokaatideks võidakse vastu võtmata jätta neid, kel on § 8 p. 1 ja 2 ettenähtud õiguste kaotused kustunud aegumise või armuandmise tõttu. Nii näeb Advokatuuri seadus otseselt ette juhu, kus vandeadvokaat, kes nimekirjast on kustutatud, ja kellel armuandmise tõttu on õigus Advokatuuri uuesti kuuluda, võib Advokatuuri saada üksnes vastuvõtmise korras, mille juures teda võib ka Advokatuuri vastu võtmata jätta.

Advokatuuri seaduse konstruktsioonist tuleb järeldada, et armuandmise akt iseendast ei aseta Advokatuuri väljaheidetut Advokatuuri tagasi, sest see võib toimuda üksnes Advokatuuri Nõukogu vastava otsuse põhjal. Samuti järgneb Advokatuuri seaduse konstruktsioonist, et armuandmise akt võib vabastada karistatut üksnes karistuse tagajärjedest, see tähendab, Advokatuuri alal — lühendada tähtaega, mille jooksul väljaheidetu ei ole õigustatud taotlema uuesti vastuvõtmist Advokatuuri ja muul alal — kustutada väljaheitmisega seoses olevaid õiguste kitsendusi, näiteks Kohtute seadustiku § 166 p. 4 ettenähtud kitsendust.

Armuandmise akt Advokatuuri väljaheidetule distsiplinaarkohtu otsuse põhjal oma ulatuselt ja sisult sarnaneb armuandmise aktile riigiteenijale, kes Kriminaalseadustiku (§ 18) alusel teenistuskohalt tagandatud. Ka viimasel juhul armuandmise akt ei anna tagasi riigiteenijale endist teenistukohta, vaid võib vabastada teda üksnes kohtuotsusest sõltuvatest tagajärjedest tema õiguste kitsendamise suhtes. Riigiteenistusse võib tema aga uuesti saada üksnes uue administratiivakti põhjal, mis antakse ülemuse poolt, kes on kompetentne vastavale kohale riigiteenijat määrama.

Arvesse võttes Advokatuuri seaduse §§ 14, 15 ja 10 p. 1, ei saa armuandmise akti Advokatuuri väljaheidetule pidada ka kohuslikuks Advokatuuri Nõukogule väljaheidetu ennistamise mõttes Advokatuuri.

7. Kas Riigikontroll võib revideerida maakonnaomavalitsuste majanduslikku tegevust ainult riigisummade kasutamise alal ja ainult seadusepäraste seisukohalt?

Maakonnaseaduse (RT 1938, 43, 405) § 213 näeb ette, et Riigikontroll revideerib maakonnaomavalitsuste majanduslikku tegevust Siseministri poolt kokkuleppel Riigikontrolöriga määratud ulatuses ja korras. Revideerimise

ulatuse määramisel on Siseminister aga päale muu seotud Põhiseaduse § 108 lg. 2 eeskirjaga, mida tuleb käsitleda koos Maakonnaseaduse § 213-ga. Põhiseaduse § 108 lg. 2 järgi võib Riigikontroll kontrollida omavalitsuste majanduslikku tegevust ainult riigisummade kasutamise alal. Kooskõlas sellega näeb ka Riigikontrolli seadus (SK I, 1938, 4, 9) § 3 lg. 1 ette, et Riigikontroll teostab omavalitsuste kontrolli üksnes riigisummade kasutamise alal, mitte aga majandusliku tegevuse ja eelarvete täitmise kontrolli ühenduses riigisummade kasutamisega, s. t. ka väljaspool nende summade eneste kasutamist.

Kontrolli ulatuse määramisel on Siseminister päale PS § 108 lg. 2 eeskirjade seotud ka Maakonnaseaduse sätetega. Riigikontrolli poolt maakonnaomavalitsuste revideerimine on ette nähtud Maakonnaseaduse 6. peatükis „Järelevalve“. Järelikult kuulub ka Riigikontrolli poolt maakonnaomavalitsuste majandusliku tegevuse revideerimine riigisummade kasutamise alal järelevalve teostamise hulka. Maakonnaseaduse § 214 jõul teostatakse järelevalvet ainult seaduslikkuse üle, nii Siseminister kui ka Riigikontrolli poolt. Päale selle teostatakse järelevalvet ka otstarbekohasuse üle, kuid ainult § 216 tähendatud juhtudel, § 216 käsitleb aga üksnes järelevalve teostamist Siseministri poolt ja ei kehti üldse mitte Riigikontrolli poolt teostatava revideerimise suhtes. Riigikontrolli seaduse § 3 lg. 2, viidates sama seaduse § 2-le, laseb näiliselt küll järeldusele tulla, et Riigikontroll võib maakonnaomavalitsuste tegevust riigisummade kasutamise alal hinnata ka majandusliku otstarbekuse seisukohalt, kuid see järeldus oleks põhjendatud ainult siis, kui ei oleks määratud eriseadustes (sama seaduse § 3 lg. 1) kontrolli ulatust. Antud juhul on aga eriseaduses, nimelt Maakonnaseaduses § 214 kontrolli ulatus määratud, mispärast ka Riigikontrolli seaduse § 3 lg. 2 koos viitenormidega ei saa tulla kohaldamisele.

8. Riigi Teatajas avaldatavate aktide välise vormi küsimus.

I

Riigi Teataja seaduse (SK I, 1938, 3, 8) § 8 alusel Riigi Teataja esimeses ja teises osas avaldamisele kuuluvad riigikeskasutiste ja neile alluvate asutiste aktid peavad vastama väliste ja sisemiste tehniliste nõuetele. 1939. a. novelli alusel (RT 1939, 4, 12, II) kuuluvad Riigi Teatajas avaldamisele ka kohalike ning kutsealaste omavalitsuste ning kulturomavalitsuste vastavad aktid. Kuigi § 8 ei ole otseselt laiendatud ka nimetatud aktidele, on väljaspool kahtlust, et ka kohalike ning kutsealaste omavalitsuste ja kulturomavalitsuste Riigi Teatajas avaldatud aktid peavad vastama väliste ja sisemiste tehniliste nõuetele. Seesuguseks tehniliseks nõudeks osutub muuseas nende aktide ühtlane vormiline kuju. Tegelikult ilmub Riigi Teatajas akte, millistel puudub ühtlane vormiline kuju, eriti seesugustel kordadel, kui antav akt vajab ka kinnitamist teise instantsi poolt. Sel alal on võidud märgata järgnevaid ebajärjekindlusi:

1. Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatavad aktid esinevad kahel erineval kujul:

a) Eesti evangeeliumi-luteriusu kiriku põhimääruste muutmine (RT 1939, 105, 810 ja 1939 87, 674) on toodud koos Vabariigi Valitsuse kinnitava otsuse tekstiga muudatuse eel ja kiriku hooldaja allkirja ning kuupäevaga muudatuse järel.

b) Põllutöökoja kodukord (RT 1939, 88, 679), analoogiliselt ka teiste kutseliste omavalitsuste kodukorrad, on toodud üksnes vastuvõtmise ja kinnitamise ja vastuvõtmise ning kinnitamise aegade äratähendamisega, kusjuures kodukorra lõpul leiduvad peaministri, asjaomase ministri ja riigisekretäri allkirjad. Kodukorra kinnitamise alus on ära tähendatud.

2. Mitmesugusel kujul esinevad ka kollegiaalsete asutiste ministrite kinnitamisele kuuluvad aktid.

a) Tööstusliku kutseoskuse nõukogu poolt antud Tööstusliku kutseoskuse ametite tegevuspiirkondade ja asukohtade määruses (RT 1939, 109, 842) on pealkirja all tähendatud määruse andmine nõukogu poolt ilma kuupäeva tähendamata ja kinnitamine Haridusministri poolt, kinnitamise kuupäeva äratähendamisega, kusjuures määruse lõpul leiduvad Tööstusliku kutseoskuse nõukogu esimehe ja liikmete allkirjad. Määruses on ära toodud ka kinnitamise alus.

b) Kindlustusnõukogu III osakonna otsuses Tööõnnetuste kindlustusühingu „Ühisoma“ kindlustusmaksutariifi kohalduseeskirjade täiendamise kohta (RT 1939, 14, 100) on pealkirja eel ära toodud otsuse vastuvõtmine nõukogu poolt ja kinnitamine Sotsiaalministri poolt, ühes vastavate kuupäevade äratähendamisega. Otsuse lõpul leiduvad Sotsiaalministri ja Töökaitse ja Sotsiaalkindlustuse osakonna direktori allkirjad. Otsuse kinnitamise alus ei ole ära tähendatud.

3. Mitmesugusel kujul esinevad ka kohalike omavalitsuste määrused.

a) Samasisulistest aktides (RT 1939, 104, 806; 1939, 60, 502; 1939, 72, 565; 1939, 56, 456; 1939, 3, 7) on küll pealkirja peal ära tähendatud akti vastuvõtja ja vastuvõtmise kuupäev ühel juhul on aga ära märgitud ka akti täitmisele lubamine järelevalve instantsi poolt (RT 1939, 60, 502, vrd. RT 1939, 7, 47, kus täitmisele lubamise äramärgimiseks on tarvitatud erinevat sõnastust).

b) Mõnel juhul akti alus on ära toodud pealkirja peal ja all (RT 1939, 56, 456; 1939, 5, 22), kuna üldiselt see on ära toodud pealkirja all (vrd. RT 1939, 110, 853).

c) Esineb juhtumeid, kus akti kinnitamine järelevalve instantsi poolt on jäänud märkimata (vrd. RT 1939, 102, 785), kuna üldiselt see on märgitud.

d) Esineb juhtumeid, kus kinnitamine on märgitud pealkirja all (vrd. RT 1939, 9, 68) ja juhtumeid, kus see esineb pealkirja peal (vrd. RT 1939, 110, 852).

e) Esineb juhtumeid, kus akti andmise kuupäev on jäänud märkimata (RT 1939, 110, 853), kuna üldiselt see on märgitud.

f) Esineb juhtumeid, kus kinnitamise äramärkimisel tarvitatakse üldisest erinevat sõnastust („kinnitatud resolutsiooniga“, vrd. RT 1939, 5, 24).

g) Esineb akte, mis on toodud erinevalt teistest väljavõttena protokollist, numbri ja kuupäeva tähendamisega akti lõpul (vrd. RT 1939, 58, 481).

Kinnitamise alus on üldiselt ära tähendamata, kuna akti all leiduvad akti vastuvõtja allkirjad.

Eespoolkäsitletud ebajärjekindluste ja vormiliste erinevuste kõrvaldamiseks, oleks soovitatav Riigi Teatajas avaldatavate aktide suhtes ühtlaste vorminõuete kehtimapanek. Sääljuures võiks kohaldada määrustele ja muudele aktidele seaduste vormilist külge.

Arvestades asjaolu, et kinnitatud akt loetakse protsessuaalselt kinnitaja aktiks, nagu Riigikohtu Administratiivosakond on korduvalt põhjendatult seletanud, tuleb asuda seisukohale, et vastava kinnitatud akti saadab Riigi Teatajas avaldamiseks kinnitav instants ja kuna kinnitatud akt on protsessuaalselt kinnitaja aktiks, vormistab kinnitaja ka vastava akti. See on ühtlasi oluline ka valve teostamise hõlbustamiseks selle üle, et avaldamisele tuleb nimelt kinnitatud akt. Vastavalt sellele, peaksid leiduma kinnitatud akti lõpul ainult kinnitaja allkirjad, ilma akti lõpul kuupäeva ära märkimata. Akti alul, pealkirja eel sõrendatud kirjas peaksid leiduma a) akti vastuvõtja nimetus, b) vastuvõtu kuupäev, c) kinnitaja nimetus ja d) kinnitamise kuupäev. Pealkirja järgi akti aluses tuleb ära tähendada ka kinnitamise alus.

II

1. Riigi Teataja seaduse (SK I, 1938, 3, 8) § 7 järgi peavad määrused vastama tehnilistele ja vormilistele nõuetele, kusjuures tuleb ära näidata ka alus, mille põhjal määrus antud. Määruse aluse äranäitamine toimub aga tegelikult erinevas redaktsioonis. Üheltpoolt tarvitatakse väljendit: (vrd. RT 1938, 57, 551)

„Antud ministri poolt „ “ 19..... a.“

Alus : seaduse §§

Teiseltpoolt esineb väljend: (vrd. RT 1938, 53, 492; 1938, 80, 723)

„Antud ministri poolt „ “ 19..... a. seaduse §§ põhjal (alusel)“

Kolmandaks esineb ka väljend, kus on tähendatud küll määruse alus, kuid pole tähendatud sissejuhatavas osas kelle poolt määrus on antud (vrd. RT 1938, 56, 533; 1938, 57, 549).

Pääle selle esineb ebauhtlus ka kuupäeva äratähendamises, millal määrus antud. Mõningail juhtudel määruse andmise kuupäev on tähendatud ainult määruse sissejuhatuses aluse kõrval (vrd. RT 1938, 52, 487), mõnikord ainult määruse lõpul (vrd. RT 1938, 57, 549; 1938, 80, 723), mõnikord üleval ja all (vrd. RT 1938, 57, 551).

Nende kõikumiste kõrvaldamiseks oleks soovitav nõuda ühtlust määruste välises, vormilises küljes. Otstarbekam tundub järgmine redaktsioon määruse sissejuhatuses:

„Antud ministri (või Vabariigi Valitsuse jne.) poolt „ 19..... a.

Alus: seadus (RT,,,) §§

kusjuures määruse lõpul võiks ka ära jääda määruse andmise kuupäeva äratähendamine ja piirduda üksnes allkirjadega. Näib, et see redaktsioon vastab ka täpsemalt Riigi Teataja seaduse sätetele, kus otsekohe nõutud määruse aluse äratähendamist.

2. Riigi Teatajas esineb teatav ebaühtlus ka sel puhul määruste sissejuhatuses, kui seadus nõuab määruse andjalt enne määruse andmist mõne instantsi arvamuse ära kuulamist. Mõningail juhtudel on tähendatud määruse sissejuhatuses, et vastav arvamus on ära kuulatud, (vrd. nt. RT 1937, 38, 350; 1936, 102, 832) kuna teistel juhtudel see puudub. Vajalikuks osutub vastava arvamuse ära kuulamise äratähendamine selletõttu, et vastupidisel korral võiks kohtuis tekkida vaidlusi selle üle, kas vastav arvamus on määruseandja poolt ära kuulatud või mitte.

III

RT 1939, 73, 567 ilmus Maatöölise ja Väikemaapidajate Koja valijate nimekirjade koostamise ja jaoskonna valijate ning ringkonna esindajate koosolekute tähtaegade määrus, antud Põllutööministri poolt 31. augustil 1939. a. Seda eeskirja olnuks õigem nimetada otsuseks, sest ta ei lahenda valimiste tähtpäevi üldeeskirjadega, vaid ühekordselt konkreetseteks valimisteks. Ühtlasi tuleb tähendada, et ka teistel juhtudel tähtpäevade küsimust on lahendatud otsustega (vrd. RT 1939, 70, 559; vrd. ka analoogilises küsimuses RT 1939, 59, 498—499).

Käesolevas küsimuses on vajalik ühtlase korra nõudmine.

9. Määruse kehtivuse küsimus, kui määruse aluseks olev seadus on kaotanud kehtivuse.

Riigi Teataja seaduse § 7 lg. 2 korras ministrite poolt antud määrused, kuivõrd nad ise seda ei piira, jagavad kõigis suhteis ajaliselt selle seaduse saatust, mille rakendamiseks nad antud. Vastavalt sellele tuleb teha vahet järgmiste juhtude vahel.

1. a) Kui kaotab kehtivuse sellekohane seadus, kaotab ka määrus kehtivuse koos seaduse kehtivuse kadumisega, ilma et üldse oleks vaja määruse kehtivuse kaotamiseks erilist derogatiivset akti, s. o. määruse äramuutmise (tühistamise) määrust, ega määruse kehtivuse kaotamisest teatada Riigi Teatajas. Kui vastavat seadust, mis kehtivuse kaotanud, ei asendata uue seadusega, siis polegi pärast seaduse kehtivuse kaotamist võimalik anda määruse äramuutmise määrust.

b) Kui vastav seadus asendatakse küll uuega, kuid uus seadus sisuliselt oluliselt ei erine endisest, siis on võimalik jätta kehtima vana seaduse alusel antud määrusi ka uue seaduse alusel, kui uus seadus annab ministriile õiguse anda määrusi selle seaduse rakendamiseks. See toimub sellekohase määruse alusel.

c) Kui endise seaduse alusel antud määrus ei ole kooskõlas uue seaduse sätetega, tuleks anda uus määrus. Samuti tuleb anda uus määrus, kui soovitakse muuta või täiendada endist määrust vastavalt uue seaduse muutunud sätetele.

2. Juhul kui muudetakse seaduse mõnda osa või üksikut sätet, mille rakendamiseks antud määrus, siis kaotab sellekohane määrus kehtivuse niivõrd, kuivõrd ta ei ole enam kooskõlas seaduse muutunud sätetega, seaduse vastava osa või üksiku sätte kehtivuse kaotamisega; hoolimata sellest, kas seda Riigi Teatajas deklareeritakse või mitte. Praktiliselt on aga soovitatav anda sel juhul alati määruse muutmise määrus, et ei tekiks edaspidiselt raskusi määruse kehtivuse tõlgendamise küsimuses, ja kõik tõlgendamise raskused oleks sõnaselgelt kõrvaldatud. Igal juhul aga tuleb anda määruse muutmise määrus, kui soovitakse määrust täiendada, muuta või selles näha ette uusi eeskirju, mis ei järgne otseselt seaduse muudetud sättest.

3. Juhul, kui muudetakse vastavalt seadust selles mõttes, et edaspidiselt kaob vastava ministri õigus selle seaduse alusel määruste andmiseks, siis a) juhul, kui see õigus üle läheb mõnele teisele asutisele või instantsile, jäävad seaduse alusel antud määrused jõusse, kui aga b) vastavat õigust (volitust) kellelegi edasi ei anta, siis tühistuvad iseenesest selle volituse kehtivuse kaotamisega kõik selle tühistunud määrusandlusõiguse põhjal seaduse rakendamiseks antud määrused.

4. Juhul, kui kaotab kehtivuse määrus, mille sätted ei ole seadusega vastuolus ja millised normivad alluvate asutiste sisemist korraldust, teenistumist, tegevust jne. ega sisalda kodanikele üldkohustuslikke eeskirju, on võimalik rakendada seesuguse määruse eeskirju täies või osalises ulatuses sellekohase keskasutise (ministeeriumi) ringkirjalise korraldise (instruktsiooni) alusel internse aktina.

Omavalitsused.

10. Kas Maakonnaseadus (RT 1938, 43, 405) võimaldab nimetada ametisse maavalitsuse sekretäri kohustetäitjat?

Maakonnaseadus ei tunne „kohustetäitja“ ametiseisundit. Kohustetäitjaks nimetamist võimaldab küll Riigiteenistuse seaduse § 2, kusjuures kohustetäitmise kestus ei tohi ületada 6 kuud, kuid Riigiteenistuse seaduse sätted on kohaldatavad maakonnaavalitsuste ametnikkude suhtes ainult niivõrd, kui see Maakonnaseaduses on otseselt väljendatud, nagu Maakonnaseaduse §§ 137 ja 138, kuna Maakonnaseadus üldiselt kõik maakonnaomavalitsuste ametnikkudesse puutuvad teenistuslikud küsimused lahendab iseseisvalt.

Seega, kui maavanem ei esita Siseministrile kinnitamiseks Maakonna-seaduse § 111 lg. 2 ettenähtud tähtajal sama seaduse § 113 nõudeile vastavat maavalitsuse sekretäri, ei saa enam tulla kõne alla sekretäri ametisse kinnitamine vastavalt § 111 lg. 1 eeskirjale, vaid Siseminister peab ise nimetama maavalitsuse sekretäri ametisse.

11. Kas võib maavanem nimetada vallasekretäri abi ajutiseks kohustetäitjaks isikut, kes on kohtu all süüteo pärast, mille eest teda ähvardab vangimaja karistus?

V. H. on nimetatud Maavanema käskkirjaga vallasekretäri abi ajutiseks kohustetäitjaks, kusjuures Maavanemal oli teada, et V. H. oli kohtu all süüteo pärast, mille eest teda ähvardas vangimaja karistus (KrS §§ 105, 410). Maavanema käskkiri on antud Vallaseaduse (RT 1937, 32, 310) §§ 83 ja 87 põhjal ja selle andmist on tinginud asjaolu, et polevat leida kutseõiguslikke (Vallaseaduse, RT 1937, 32, 310, § 79 p. 3) vallasekretäre.

Samast käskkirjast nähtub, et Maavanem on nimetanud ka vallasekretäride ajutised kohustetäitjad maakonnas.

Eelnimetatud V. H. määramine vallasekretäri abi ajutiseks kohustetäitjaks on vastuolus Vallaseaduse § 80 p. 2 kategoorilise nõudega, mille kohaselt vallasekretäriks ja ta abiks ei või määrata isikut, kes on eeluurimise või kohtu all süütegude pärast, mille eest seaduses on ette nähtud karistusena vangimaja või raskem karistus. Kuigi V. H. on nimetatud vallasekretäri abi ajutiseks kohustetäitjaks, ei ole sel asjaolul tähtsust, sest esiteks V. H. on nimetatud vallasekretäride abide nimetamise korras maavanema poolt (Vallaseaduse §§ 83 lg. 3) ja teiseks Vallaseaduse § 80 p. 2 nõue kehtib § 82 jõul ka kõigi teiste vallaomavalitsuste nimetatavate teenijate suhtes.

Ei saa ka kaaluv olla väide, et puudusid Vallaseaduse § 79 p. 3 nõuetele vastavad isikud, keda võiks nimetada vallasekretäride abiks, sest seesugusel juhul Siseministri poolt Vallaseaduse § 76 alusel 28. veebruaril antud ja RT 1938, 21, 188 avaldatud otsuse p. 3 kohaselt oleks võinud teenistusse võtta vanemat kantseleiametnikku.

Samas käskkirjas väljendatud vallasekretäride ajutiste kohustetäitjate määramine maavanema poolt on vastuolus Vallaseaduse § 83 lg. 1 ja lg. 2-ga, mille järgi vallasekretäride nimetamine või kinnitamine toimub Siseministri ja mitte maavanema poolt. Vallasekretäride ega nende ajutiste kohustetäitjate määramist ei anna Vallaseadus maavanema kompetentsi.

12. Kas kodanik, kes Kriminaalseadustiku § 577 lg. 1 alusel karistatud ja armuandmise korras määratud tingimisi vangimajja, tuleb kanda vallavolikogu valimisteks koostatud hääleõiguslike kodanike nimekirja?

Vallavolikogude valimise seaduse (RT 1939, 41, 330) § 22 järgi vallavolikogu valijate nimekirja kantakse kodanikud, kes on hääleõiguslikud vastava vallavolikogu valimistel. § 6 p. 3 järgi hääleõigusest jäävad ilma

kodanikud, kes seadusejõusse astunud kohtuotsusega on mõistetud vangimajja mitte üle ühe aasta KrS-u § 577 lg. 1 ettenähtud süüteo eest 3 aasta jooksul pärast karistuse kandmise lõppu ja § 7 p. 1 järgi valimistest ei võta osa kodanikud, kes on hääletamise ajal vahistatud kohtu poolt määratud karistuse kandmiseks. Antud juhtumil kodanik on karistuse kandmisest tingimisi vabastatud Vabariigi Presidendi otsusega ja karistus loetakse katseaja möödumisel kustunuks. Ei ole toimunud karistuse kandmist, puuduvad ka nimetatud seaduse § 6 p. 3 eeldused ja nimetatud kodanik on hääleõiguslik. Seni kui ei ole tingimisi karistamise otsus tühistatud ja kodanik vahistatud, võtab ta osa ka valimistest. Järelikult tuleb antud juhul kodanik kanda ka valijate nimekirja.

13. Kas on linnavolikogul õigus oma määrustega piirata tööde tegemist suurte pühade laupäevadel, kui Sotsiaalministri poolt Pühade ja puhkepäevade seaduse § 2 põhjal nende tööde tegemine on lubatud?

Linnaseadus § 165 p. 27 (RT 1938, 43, 404) annab linnavolikogule muuseas õiguse anda määrusi kaubandus- ja tööstusettevõtete avamise ja sulgemise aja määramiseks, samuti teenijate normaalpuhkeaja kindlustamiseks kaubandus- ja tööstusettevõtteis, ladudes ja kontorites, kusjuures § 167 järgi need määrused ei või olla vastuolus seadustega ega Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja ministrite määrustega. Teenijate normaalpuhkeaja seadus kaubandusasutistes, ladudes ja kontorites (VSKK art. 1894—1906) § 9 (VSKK art. 1150—1907) sätib üksikasjalikult omavalitsuste õigust ja ulatust seesuguste määruste andmiseks, kusjuures paragrahvi sissejuhatavas osas on tähendatud, et need määrused tulevad andmisele „seatud korras“, s. o. arvestades ka Linnaseaduse nimetatud sätteid. Pühade ja puhkepäevade seaduse (RT 1937, 24, 202) § 2 põhjal Sotsiaalministri poolt antud „Seltskondlikkudes huvides elanikkude igapäevaste tarviduste rahuldamiseks tehtavate tööde nimekirjas, mille jätkamine on lubatud pärast kella 12 päeval suurte pühade laupäevadel“ (RT 1937, 38, 350) järgi, see nimekiri osutub aga määruseks, on Sotsiaalminister lubanud teatavaid töid teha pärast kella 12 päeval. Kui linnavolikogu poolt antavad määrused seda keelaksid, siis oleks ilmselt antud vastuolu mõlemate määruste vahel. Linnaseadus aga, nagu tähendatud, annab seesuguse vastuolu puhul prevelentsi ministri määrusele. Iseasi oleks, kui Sotsiaalminister lubaks töid suurte pühade laupäevadel pärast kella 12 päeval, eeldusel, et linnavolikogude poolt antavad määrused seda suuremas ulatuses ei piira, mis Pühade ja puhkepäevade seaduse § 2 viimase lõike järgi on võimalik.

14. Kas kodanike maksustamisel kogukonnamaksuga on oluline alalise elukoha mõiste?

Vallaseaduse § 115, IX osa lg. 2 ja § 7 järgi kuuluvad maksustamisele kogukonnamaksuga valla elanikud. Valla elanikeks loetakse kõik valla piires

elavad isikud (§ 7). Normaalselt kuuluvad kogukonnamaksuga maksustamisele vaid valla kodanikud, kusjuures kodanik ei saa olla kahe omavalitsuse kodanikuks. Valla kodaniku mõiste määritlemisel on aluseks muude tingimuste kõrval alalise elukohta või töökoha mõiste ja ainult seni, kui puudub Siseministri määrus valla kodanikuks arvamise korra kohta, kohaldatakse valla kodanike kohta ettenähtud käesolevaid eeskirju valla elanikele. Ka end. valla isikumaksu seaduse järgi (RT 1936, 50, 413) isikumaksu kohuluse tekkimisel oli oluline alalise elukohta mõiste. Teiselt poolt ka linna kogukonnamaksu seadus (RT 1936, 50, 411) nägi ette linna kogukonna maksukohuluse tekkimisel alalist elukohta linnas.

Eelnevast järeldub, et Vallaseaduse § 115, IX lg. 2 ja § 7 järgi tuleb vallas elamise all mõista vallas alalist elamist, mitte aga ajutist viibimist vallas. Alalise elukohta mõiste aga määritleb BES §§3066 jj. Selviisil oleks vältitud ühe ja sama aja eest isikumaksu tasumine kahele omavalitsusele. Ühe ja sama aja eest kahele omavalitsusele isikumaksu määramiseks ei ole alust (vrd. Riigikohtu adm.-osak. t. 81 — I — 16. III/16. IV 1937).

15. Kas võib omavalitsus, kes oli õigustatud kodanikku maksustama kogukonnamaksuga, nõuda teiselt omavalitsuselt viimase poolt kodanikult seadusliku aluseta oma kasuks sissenõutud kogukonnamaksu?

Vallaseadus (RT 1937, 32, 310) ei näe ette seesugust korda, et üks vallavalitsus peaks tasuma tema kasuks kodanikult sissenõutud kogukonnamaksu teisele vallavalitsusele, kuigi maksustamine on toimunud ebaseaduslikult. Küll on aga kodanikul võimalus tagasi nõuda vallavalitsuselt viimasele seadusliku aluseta tasutud kogukonnamaksu.

16. Kas Õpetajate Koja seaduses tähendatud koja esimehe asetäitja ja koja abiesimees käivad sama ameti kohta?

Õpetajate koja seaduse (RT 1936, 48, 391) § 44 tähendatud koja esimehe asetäitja ja § 47 tähendatud koja abiesimees käivad ilmselt sama ameti kohta ja on tegemist vaid sama ameti kahesuguse nimetusega. See nähtub muide ka kaalutlusest, et § 47 järgi abiesimees koja esimehe äraolekul on võrutatud koja seaduslikul esindamisel koja esimehega. Tuleb aga § 44 järgi koja esimees ametisse kinnitamisele Haridusministri poolt, siis on loogiline, et ka abiesimees kinnitatakse ametisse Haridusministri poolt. Ometi § 44 räägib esimehe asetäitja ametisse kinnitamisest Haridusministri poolt, nähtavasti mõeldes esimehe asetäitja all abiesimeest. Ka ei ole mõisteliselt võimalik vahet teha abiesimehe ja esimehe asetäitja vahel ja seadus ei teegi seesugust vahet.

Seaduse §§ 44 ja 47 räägivad abiesimehest resp. esimehe asetäitjast kindlasti ainsuses. Sellepärast ei saa ka neid küsimusi lahendada koja juhatuskirjas teises suunas.

Avalik teenistus.

17. Riigiteenijate ümberpaigutamise küsimus teenistuse huvides Riigiteenistuse seaduse § 11 alusel.

Riigiteenijate ümberpaigutamise küsimus Riigiteenistuse seaduse § 11 alusel oleneb ümberpaigutamist otsustava ülemuse vabast hinnangust, kuid see vaba hinnang peab siiski põhjenema mõningatele konkreetsetele asjaoludele, mis on seoses teenistusega ja millest võib järeldada, et ümberpaigutamine võib soodustada või tagada teenistuse huvide paremat kaitsmist otseselt või edaspidi. Vastasel korral võib tegemist olla võimu kasutamisega teistes sihtides ehk administratiivõiguses niinimetatud „détournement du pouvoir'iga“, mis põhjustab akti ebaseadusepärasuse.

18. Kas on õppejõude ametisse kinnitaval asutisel õigus vabastada Õppejõudude teenistuse seaduse alusel ametist neid koolijuhatajaid ja õpetajaid, kes ei oska riigikeelt, kui nad on ametisse seatud enne Õppejõudude teenistuse seaduse kehtimahakkamist?

Õppejõudude teenistuse seadus (RT 1931, 59, 461), püstitades § 2 p. 2 nõudmise, et õppejõud peab oskama riigikeelt, üldse ei puuduta nende õpetajate seisukorda, kes olid juba ametisse seaduslikus korras nimetatud ilma riigikeele oskuseta. Omas süstemaatilises konstruktsioonis see seadus näeb ette (§§ 37, 45), et edaspidistel õppejõudude ametisse nimetamistel tulevad kohaldamisele § 2 nõuded, seadus näeb ka ette õppejõudude ametist tagandamise põhjused ja korra, kuid riigikeele oskuse puudumine juba ametisse kinnitatud õpetajate juures ei ole ametist tagandamise põhjusena ette nähtud. Seletuskiri selle seaduse eelnõu juurde tõestab, et selle seaduse kehtima hakkamisel tuli küll nõuda uutelt õppejõududelt eesti keele oskust, kuid see seadus ei annud otsest alust vabastada ametist neid koolijuhatajaid ja õpetajaid, kes olid juba ametisse seatud ilma riigikeelt oskamata.

19. Kas on õppejõude ametisse kinnitavatel asutistel õigus vabastada Õppejõudude teenistuse seaduse alusel ametist neid koolijuhatajaid ja õpetajaid, kes ei oska riigikeelt, kui nad on ametisse seatud pärast Õppejõudude teenistuse seaduse kehtimahakkamist?

Pärast Õppejõudude teenistuse seaduse kehtima hakkamist olid õppejõude ametisse kinnitavad asutised kohustatud selle järele valvama, et need õppejõud riigikeelt oskaksid ja õppejõudude ametisse kinnitamine ilma riigikeele oskuseta ei ole toimunud juba õigusepäraselt. Vastavaid otsuseid õpetajate ametisse kinnitamise kohta võib tühistada ja neid õpetajaid ametist vabastada erinormide puudumisel Administratiivmenetluse seaduse alusel ja korras.

20. Kas oleks võimalik ja põhjendatud ettepanekute tegemine Vabariigi Valitsusele riigikeelt mitteoskavate õppejõudude ametist vabastamiseks Vabariigi Valitsuse otsusega Õppejõudude teenistuse seaduse § 87 alusel?

Riigikeelt mitteoskavate õppejõudude ametist vabastamine Õppejõudude teenistuse seaduse § 87 alusel ei vasta § 87 mõttele ja sisule ja tähendaks selle paragrahvi kasutamist hoopis teiseks otstarbeks. § 87 kasutamine käesoleval juhul tähendaks nähet, mida nimetatakse adm. kohtu praktikas „dé-tournement du pouvoir“ ja mis teeb vastava akti õiguslikult vigaseks ja tühistatavaks.

21. Kas parandamata haiguse pärast teenistusest vabastatud riigiteenija õigus saada edasi kolme kuu jooksul pärast vabastamist rahatasu ja kasutada teenistuskorterit, oleneb sellest, et haigus ka tegelikult osutuks parandamatuks?

1) Riigiametnikkude jäädavalt ametist vabastamine võib toimuda ainult Riigiteenistuse seaduse (RT 1924, 149, 97 ja hilisemad muudatused) §§ 39, 40 ja 42 ettenähtud juhtudel. Tähendatud paragrahvides on täpselt loetletud alused ja juhud, mil ametnikku võib vabastada (vrd. Riigikohtu Adm. os. t. 1051-II-1930). Eestähendatud seaduse § 39 p. 4 lit. b järgi ametivahekord lõpeb ametissemääraja kirjaliku otsusega parandamata haiguse korral, kui see ametikohuste täitmist takistab. Üldiselt haiguse pärast ametist vabastamist Riigiteenistuse seadus ei võimalda.

Riigiteenistuse seaduse § 29 ei anna otseselt parandamatu haiguse mõistet, kuid see järgneb §§ 20, 22 ja 28—30 koostuslikust mõistest.

Riigiteenistuse seaduse § 27 järgi riigiteenija võib teenistusest puududa ainult mõjuvatel põhjustel. Teenistusest puudumise mõjuvad põhjused on loendatud § 28 ja nende seas esineb ka haigus. Mõjuvatel põhjustel puudumise kestvus on üldiselt piiratud kahe kuuga, mille järgi vastav isik arvatakse ametnike reservi ilma palgata (§ 30) ja tema teenistusvahekord lõpeb § 39 p. 4 lit. c kohaselt. Haiguse korral riigiteenija võib erandlikult puududa ka üle kahe kuu, sest § 30 haigusjuhtumite tõttu teenistusest puudumise kestvust ei käsitle, ja nimelt mitte kauem kui 26 nädalat järgimööda või 30 nädalat aastas. Juhul, kui riigiteenija enne neid tähtaegu ei ole tervenenu, saab tema teenistustasu edasi ainult nende tähtaegadeni (§ 29). Kuna aga teenistustasu saamise õigus on riigiteenijal ainult ametist vabanemise päevani (§ 20), välja arvatud §§ 17, 18, 21 ja 22 tähendatud erandid, mil riigiteenija ka pärast teenistusest vabanemist saab tasusid, millistega § 29 puhul ei ole tegemist, siis tuleb eeldada, et teenistustasu saamise õiguse lõppemisega § 29 tähendatud juhtudel teenistusvahekord kuulub lõpetamisele ja riigiteenija vabastamisele § 39 p. 4 lit. b jõul, kui ta ei suuda ametikohuste täitmisele asuda ja kui ei ole teda § 25 korras lubatud puhkusele. Kuigi § 39 ei ole otseselt kehtivaks loetud vabateenijate kohta, on p. 4 lit. b kehtiv ka vabateenijate kohta, sest §§ 22 ja 29 kehtivad ka vabateenijate kohta ja nende

rakendamine lahus § 39 p. 4 lit. b-st ei ole mõeldav. Kuid sääljuures on muidugi võimalik vabateenijat vallandada haiguse ajal ka mitte haiguse pärast, vaid ülesütlemise korras. Järelikult parandamata haiguse all § 39 p. 4 lit. b mõttes mõistetakse seesuguseid haigusi, mis on väldanud vähemalt 26 nädalat järjest või 30 nädalat aastas vaheaegadega, kui need tähendatud tähtaegadeks ei ole paranenud sedavõrd, et nad ametikohuste täitmist ei takista. (Sellega ühtub prof. Kliimanni seisukoht, vrd. Kruus ja Lang, autoriseeritud loengud, 1939, lk. 88.)

Riigiteenistuse seaduse §§ 17, 18, 21 ja 22 näevad ette juhtumid, mil riigiteenijad saavad edasi tasusid ka p ä r a s t teenistusest vabanemist. § 22 jõul riigiteenija, keda vabastatakse teenistusest parandamata haiguse pärast, saab rahatasu kolme kuu jooksul pärast vabastamist ja võib tarvitada sama aja jooksul teenistuskorterit. Kuna ametivahekord lõpeb ametissemääraja kirjaliku otsusega üksnes parandamata haiguste pärast, s. o. haiguste pärast, mis on väldanud vähemalt 26 nädalat järjest või 30 nädalat aastas vaheaegadega, kui nad nendeks tähtaegadeks ei ole paranenud sedavõrd, et nad ametikohuste täitmist ei takista ja ühegi muu haiguse pärast riigiteenijat ei saa ametist vabastada, siis § 22 tähendatud parandamata haigust tuleb mõista täpselt selles ulatuses ja sisus nagu see esineb § 39 p. 4 lit. b-s ametist vabastamise põhjusena. Sääljuures on hoopis tähtsusetu küsimus, kas haigus, mis oli vabastamise põhjuseks, ka tegelikult hiljem kunagi paraneb või mitte.

Riigiteenistuse seaduse vastuvõtmisel Riigikogus peetud vaidlustest ja tehtud ettepanekutest nähtub samuti, et § 29 tähendatud tähtaegu mõisteti ajana, millest peale haigus parandamatuks loetakse (vrd. II Riigikogu protokollid, 6. istungjärk, 1924, veerg 1733, aruandja J. Holbergi j. t. seletused, veerg 2145, lisa 59, veerg 131). Edasi nähtub Riigikogu üldkomisjoni seletuskirjast riigiteenistuse seaduse eelnõu täiendusele (lisa 58, veerg 128), et tähendatud kolme kuu tasu makstakse sellepärast, et võimalik oleks surnud või raskelt haige ametniku perekonnal ümber korraldada oma majapidamist. Järelikult oli eesmärgiks iga haiguse pärast teenistusest vabastatud ametniku olukorra kindlustamine.

2) 1935. a. antud Riigiteenijate tasude seaduse (RT 1935, 31, 262) §§ 23 ja 24 omakorda kordavad Riigiteenistuse seaduse §§ 29 ja 22 eeskirju, seda laiendades veel üksikute riigiteenijate liikidele. Sääljuures on §§ 23 ja 24 paigutatud nõnda, et §§ 23 ja 24 süstemaatilisel tõlgendamisel kuuluvad ühte. § 23 räägib palga edasimaksmisest haiguse parandamatuks osutumisest arvates, § 24 palga maksmisest haiguse ajal kuni terveks saamiseni või ajani, mil haigus osutub parandamatuks, s. t. juhtumini, mil tekivad § 23 tähendatud eeldused.

3) Eestoodud kaalutlustel on tähtsusetud pensionikomisjoni seisukohad haiguse parandatavuse suhtes. Pensionikomisjoni seisukoht haiguse või vigastuse parandatavuse kohta omab tähtsust ainult pensioni edaspidise revisjoni ja uue arstliku järelevaatuse seisukohalt, olenevalt töövõime tegeliku kaotuse muutumisest. Sellepärast Pensioni seaduse mõttes ei käsitleta haiguse

parandamatust Riigiteenistuse seaduse § 39 p. 2 lit. b mõttes, vaid hoopis teistel alustel. Pensioni seaduse mõttes (§§ 97,93) haiguse või vigastuse parandamatus võib ilmnedas alles kolme aasta jooksul, Riigiteenistuse seaduse mõttes aga haiguse parandamatus peab olema ilmne juba teenistusest vabanemisel, sest jaataval korral järgneb sellele § 22 tähendatud tasude edasi-saamine vahetult kolme kuu jooksul (mitte „eest“) pärast vabastamist.

22. Kas pensionikomisjon võib toimetada uut arstlikku läbivaatust juhul, kui esimene arstlik läbivaatus on korrapäraselt toimunud, kuid pensionikomisjon ei olnud selle arstliku läbivaatuse põhjal läbivaadatava haiguse üle seatud korras otsustanud?

K. O. avaldab, et tema vabastatud 16. dets. 1930. a. politseiteenistusest omal palvel, olles enne seda palunud enda arstlikku läbivaatust tervisliku seisukorra suhtes pensioni määramiseks. Arstlik läbivaatus toimus 23. jaanuaril 1931. a. Pensioni taotise aga otsustas Tervishoiu ja Hoolekande valitsus eitavalt. Riigikohtu administratiivosakond on tühistanud selle otsuse. K. O. on seepeale uuesti kutsutud pensionikomisjoni, kuhu tema aga polevat saanud ilmuda. Palub astuda samme tema pensionitaotise rahuldamiseks.

Toimetusest nähtub, et Riigikohtu administratiivosakond oma otsuses käesolevas asjas (t. 211-II 1932. a., ots. 22. III. 1932. a.) tõsitas, et „kaevatud Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi otsuses on õieti seletatud, et pensioni saamist haiguse puhul teenistusest vabastamisel õigustab ikkagi niisuguse iseloomuga haigus, mis kestvalt takistab teenistuse jätkamist, aga mitte haigus, mis paarikuulise puhkuse järele paraneb ja võimaldab uuesti teenistuse jätkamist. Sellest seisukohast lähtudes peavad arstid ja pensionikomisjon Pensioni seaduse §§ 50 ja 51 alusel (mõeldud on RT 1924, 123/124, 69) läbivaadatava haiguse üle otsustama. Käesolevas asjas on pensionikomisjoni otsus ebamäärane.“ Edasi Riigikohus leiab, et pensionikomisjon oleks pidanud oma seisukoha selgemalt ja täpsemalt avaldama, nimelt vastama küsimusele, kas K. O. haigus oma iseloomult ja kestvalt takistab teenistuse jätkamist või mitte. Pensionikomisjoni käesoleva otsuse põhjal on aga võimata seda küsimust otsustada, sest ei ole teada, kas kolme kuu järele K. O. tervis muutus kõlblikuks teenistuse kohuste täitmiseks.

Pensionikomisjoni otsusest antud juhul nähtub, et komisjon on jõudnud otsusele, et järelevaadatav ajutiselt on kaotanud teenistuse jätkamise võimaluse, et töövõime kaotuse % on ajutiselt 60, et töövõime kaotus ei ole tingitud ametikohuste täitmisest ja et K. O. vajab 3-kuulist puhkust.

Tegelikult, ja sellele osutab ka Riigikohus, K. O. oli juba vabastatud teenistusest ja puhkuse andmine temale oli võimatu.

Riigikohus ei tõsita ja seda ei nähtu ka toimetusest, et K. O. arstlik läbivaatus kuidagiviisi oleks puudulik, mittekorrapärane või ebamäärane. Vastupidi, arstlikul läbivaatusel on arstid teinud kindlaks ja vastanud kõigile küsimusile, mida Pensioni seaduse § 50 nõuab. On see aga nii, siis pidi pensioni-

komisjon selle arstliku läbivaatuse põhjal määrama kindlaks vastused Pensioni seaduse § 51 ettenähtud küsimustele. Kui aga pensionikomisjoni otsus järeldusena arstlikust läbivaatusest oli ebamäärane ja mitte kooskõlas Pensioni seaduse § 51-ga, siis pidi pensionikomisjon sama arstliku läbivaatuse põhjal ja vastavalt Riigikohtu eestähendatud otsusele andma täpsema ja kindlama otsuse. Sääljuures polnud pensionikomisjonil õigust ilma pikemata kõrvale heita korrapäraselt toimunud arstliku läbivaatuse tulemusi. Ka ei ole Riigikohus ega Haridus- ja Sotsiaalministeerium antud korral pensionikomisjonile ette kirjutanud K. O. uut arstlikku järelevaatust toimetada.

Nendel asjaoludel on tähtsusetu, et K. O. ei ilmunud pensionikomisjoni uuele arstlikule järelevaatusele, sest selle uuesti toimetamiseks ei olnud antud asjaoludel veel alust. Pensioni seaduse §§ 68, 75 ja 80 sätivad uue arstliku järelevaatuse korra. Ühtki neist §§-dest aga antud juhul kasutatud ei ole. On ka loogiliselt täiesti arusaadav, et pensionikomisjon peab katsuma teha oma otsuse esimese läbivaatuse andmete põhjal, sest Pensioni seaduse § 47 põhjal isik vaadatakse normaalselt läbi enne teenistusest vabastamist. Ei nähtu ka toimetusest, et pensionikomisjon juba toimunud arstliku läbivaatuse andmed oleks tunnistanud mitteküllaldaseks nõutava otsuse tegemiseks, seda enam, et arstid läbivaatusel jõudsid tulemusele, et K. O. haigus oli takistuseks teenistuskohuste täitmise jätkamisel juba läbivaadatava teenistusest lahkumisel ja oli seda ka läbivaatuse ajal. Ei nähtu ka toimetusest, et pensionikomisjon oleks otsustanud korraldada uue läbivaatuse. Arstlikule läbivaatusele on kutsutud linna hoolekande osakonna poolt.

Eelnevast järeldub, et Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi otsus, millega K. O. pensionitaotis lõplikult tagasi lükati, on enneaegne ja ei ole lõpptulemus seatud menetluskorras kogutud andmeist, vaid selle menetluskorra parandamiseks tuleb see otsus ära muuta ja toimetust saata pensionikomisjonile vastamiseks küsimusele, kas K. O. haigus takistas teenistusest vabastamise ajal selle jätkamist või mitte Pensioni seaduse mõttes. Edaspidise menetluskorra ja konfliktide lahendamise uue Pensioni seadusega (RT 1936, 76, 610) näeb ette selle seaduse II osa.

Kuna nimelt eitav otsus K. O. pensionitaotises oli enneaegne, siis tuleb käesolevat toimetust lugeda 1. oktoobril 1936. a. veel lahendamisel olevaks.

23. Kas end. Vene Kohtute asutamise seaduse (VSK XVI k.) § 572 alusel rahukohtuniku juures teeninud tõlgi amet tuleb lugeda end. Pensioni seaduse (RT 1924, 149, 104) § 18 kohaselt pensioniõiguslikuks teenistuseks?

KAS § 572 määras, et rahukohtuniku juures on tõlk. Seega tõlgi amet kuulus seaduse järele rahukohtuniku asutise juurde. Kuigi tõlgi ülalpidamine toimus summadest, mis anti riigikassast rahukohtunikule kantseleikuludeks, siis ei riiva see asjaolu tõlgi kui ametniku ametialalist seisundit, vaid nimetab ainult tõlgi palga maksmise viisi. KAS § 572 järgi oli rahukohtunik kohustatud pidama tõlki, vastasel korral ei oleks ta saanud täita neid ülesandeid ja

pidada kinni korrast, mis on ette nähtud KAS § 557 märk., mille järgi asjaosalistele oli lubatud kohtus anda suulisi seletusi kohalikus keeles, kusjuures kohtunik kasutas tõlgi abi. Seepärast tuleb KAS § 572 ettenähtud tõlgi ametit end. Pensioni seaduse § 18 mõttes lugeda teenistuseks Vene riigi asutises, seega pensioniõiguslikuks teenistuseks.

24. Kas õppejõud on õigustatud saama pärast teenistusest vabastamist pensioni ja haigusraha vahet, kui pension on väiksem haigusrahast?

Riigiteenijate, -töölise ja õppejõudude haiguskindlustuse seaduse (RT 1937, 41, 366) § 29 korraldab haigusraha maksmist teenistuse kestvusel ja § 30 pärast teenistusest või töölt vabastamist. § 30-s, nagu nähtub seaduse tekstist, on § 29-ga võrreldud ainult haigusraha suurus ja selle maksmise tähtsajad, muus osas on § 30 iseseisev norm, mis on konstrueeritud § 29-ga võrdsel seisukohal. Kui § 30 oleks rajatud § 29 eeldusele ja tuleks kohaldamisele ainult nende isikute suhtes, kes alluvad § 29 eeskirjadele, s. o. kes teenistuses olles haiguse ajal muude seaduste põhjal ei saa haigusraha, siis oleks see ka seaduses väljendatud. Ei oleks siis ka enam mõtet § 30 lg. 2 eeskirjal. Ei ole seesuguseid kindlustatuid, kes kuigi alludes § 29 eeskirjadele, s. o. mitte saades palka edasi haiguse ajal teenistuses olles eriseaduste alusel, seda saaksid edasi eriseaduste alusel pärast teenistusest vabastamist, mitte pensioni või ühekordse toetusraha kujul. Pensioni ja ühekordse toetusraha kohta nimelt § 30 lg. 2 sisaldab erinormi. Kui järelikult tõlgendada § 30 rakendatavaks ainult nende kindlustatute kohta, kelle suhtes kehtib § 29, siis § 30 lg. 2 osutuks tähtsusetuks ja rakendamatuks, sest pole seesuguseid § 29-le alluvaid isikuid, kes eriseaduste põhjal ei saa edasi palka haiguse ajal teenistuses olles, kuid saaksid seda edasi pärast teenistusest vabastamist mitte palga või ühekordse toetusraha näol. Ka osutuks seesugune tõlgitsemine mitte kooskõlas olevaks § 30 lg. 3 eeldustega. § 30 lg. 3 teeb viite §§-le 18, 19 ja 20. § 19 aga otseselt nimetab Riigiteenistuse seadusele ja Õppejõudude teenistuse seadusele alluvaid isikuid, kellele teatud kordadel haigusraha pärast teenistusest vabastamist ei maksta. Üldkorras järelikult Riigiteenistuse seadusele ja Õppejõudude teenistuse seadusele alluvad kindlustatud on õigustatud saama ka pärast teenistusest vabastamist haigusraha. Ometi Riigiteenistuse seadusele ja Õppejõudude teenistuse seadusele alluvad isikud ei allu käesoleva seaduse § 29-le Riigiteenijate tasude seaduse (RT 1935, 31, 262) § 24 ja Õppejõudude tasude seaduse (RT 1935, 69, 605) § 26 jõul.

Järelikult Riigiteenijate, -töölise ja õppejõudude haiguskindlustuse seaduse § 30 on iseseisev norm, mille lg. 2 viimane lause tuleb kohaldamisele ka nende isikute suhtes, kes § 29-le ei allu, seega ka Riigiteenijate tasude seaduse ja Õppejõudude tasude seadusele alluvate kindlustatute suhtes. Riigiteenijate tasude seaduse § 24 ei saa tulla koos käesoleva seaduse § 30-ga kohaldamisele, sest § 24 rakendamise eelduseks on teenistusvahekorra edasikestvus (vrd. Riigiteenijate tasude seaduse § 18), küll aga § 23.

25. Kas põllumajanduslikes kutsekoolides tähendatud koolide Põllutöömisteeriumi alluvuses oleku ajal põllutöölisena teenitud aeg tuleb arvata pensioniõigusliku teenistusaja hulka?

Pensioni seaduse § 1 (RT 1938, 39, 360) määratleb pensioni seaduse ulatuse, kusjuures § 2 teeb sellest teatavad erandid. Erandit tuleb aga tõlgendada kooskõlastatult üldreegilga ja järelikult tunnustada, et Pensioni seaduse §§ 1 ja 2 kuuluvad sisuliselt ühte. Kui sellepärast Pensioni seaduse § 9 lg. 2 esimeses lauses määratleb, et Pensioni seaduse § 1 loendatud isikute teenistust või tööd, ühes arvatud ka teenistus või töö enne käesoleva seaduse jõustumist samas paragrahvis loendatud teenistus- või töökohtadel, nimetatakse pensioniõiguslikuks teenistuseks, siis tuleb seda mõista nii, et § 1 loendatud isikute teenistus või töö loetakse ainult siis pensioniõiguslikuks teenistuseks, kui vastavad isikud pole üldse Pensioni seaduse kehtivusest erandatud Pensioni seaduse § 2 jõul. Eelnevast lähtudes ei ole alust lugeda § 2 tähendatud isikute tööd pensioniõiguslikuks teenistuseks. Kui seadus otseselt küll ei määra, et § 2 tähendatud isikute teenistust ei loeta pensioniõiguslikuks teenistuseks, siis pole selleks vajadustki, sest nimetatud isikud ei kuulu üldse § 1 alla ja ainult § 1 loendatud isikute teenistust või tööd loetakse pensioniõiguslikuks. Täiesti põhjendatult seadus nimetab need juhud, mil § 2 tähendatud isikute teenistus siiski loetakse pensioniõiguslikuks. § 9 lg. 2 teises lauses määratleb nimelt, et osa sõjaväelaste teenistust tuleb arvata siiski pensioniõigusliku teenistusaja hulka (§ 30 piirdub vaid selle teenistusaja arvutamisel äratähendamise). Kui § 2 tähendatud isikute, nende seas ka sõjaväelaste (§ 2 p. 1), teenistus juba § 9 lg. 2 esimese lause jõul tuleks lugeda pensioniõiguslikuks, siis ei oleks § 9 lg. 2 teisel lausel üldse mõtet. § 9 lg. 2 lõpposas määratleb, et peale selle ka § 3 loendatud isikute teenistust ei loeta pensioniõiguslikuks teenistuseks. Kui seadus räägib § 3 loendatud isikutest, „kel on ainult teenistusterviserikke-pensioni (§ 7 p. 3) ja § 8 p. 2 ettenähtud ühekordse toetusraha saamise õigus“, siis on sellega korratud § 3 materiaalne ulatus. On aga § 3 tähendatud isikute teenistust, kes siiski saavad teatavaid sammeid pensioni seaduse alusel, mitte loetud pensioniõiguslikuks teenistuseks, siis seda vähem sisulist alust on lugeda pensioniõiguslikuks teenistuseks, otseste eeskirjade puudumisel, § 2 tähendatud isikute teenistust, kes üldse ei allu Pensioni seadusele (sääljuures § 3 p. 2 seoses § 1 p. 8-ga tuleb mõista selles ulatuses, millises § 2 ei tee erandeid § 1 p. 8 suhtes). Sisuliselt ei ole seega mingit alust eelistada § 2 tähendatud isikuid, välja arvatud sõjaväelased, nende teenistusaja lugemisel pensioniõiguslikuks § 3 tähendatud isikutele, kelle teenistust ei loeta pensioniõiguslikuks. Kuigi ka riigimõisade töölistele on kindlustatud teatud toetus töövõimetuse ning vanaduse puhuks vastava määrusega (RT 1934, 55, 483), on see toetus hoolekandelist ja mitte pensioni laadi. Teiselt poolt nähtub ka seletuskirjast Pensioni seaduse muutmise ja täiendamise seaduse (RT 1938, 39, 360) juurde, et § 3 tähendatud isikute staatust pensioniõiguse mõttes ei tahetud § 2 tähendatud isikute omast erinevalt kujundada, vaid võrrotada

selles mõttes, et neil oleks vaid tervisrikke-pensioni õigus, mis neil varem puudus. Asudes seisukohale, et vastus ülesseatud küsimusele on jaatav, näib, nagu oleks osalt § 3 tähendatud isikute staatust halvendatud, sest Pensioni seaduse § 2 p. 3 järgi 1936. a. redaktsioonis ei kuulunud üldse pensioni alla isikud, kelle teenistus asutises või ettevõttes loetakse kõrvaltööks ja selle seisukoha järgi nende teenistust oleks loetud pensioniõigusliku teenistusaja hulka. Pensioni seaduse muutmise ja täiendamise seaduse järgi aga need isikud on arvatud Pensioni seaduse § 3 alla ja § 9 otsesel juhatusel ei saaks nende teenistust enam lugeda pensioniõiguslikuks teenistuseks. Arvestades aga eriti seaduse seletuskirja, ei ole sellel järeldusel mingit alust.

Riigikaitse.

26. Kas oli võimalik Ohvitseride teenistuskäigu seadluse (RT 1931, 85, 644) järgi vabastada tegelikust sõjaväeteenistusest korralisele puhkusele lubatud ohvitser enne selle puhkuse kasutamist?

Ohvitseride teenistuskäigu seadluse (RT 1931, 85, 644) § 177 järgi võib saada korralist puhkust iga ohvitser, kes on teeninud alalises sõjaväes ohvitserina vähemalt ühe aasta, kusjuures § 179 järgi korralist puhkust võib anda kuni üks kuu ühe kalendriaasta kohta ja § 180 järgi võib koostada eelmistel aastatel andmata jäänud puhkust. Nendest seadluse normidest nähtub selgesti, et ohvitseril on vaid võimalus saada korralist puhkust. Puhkuse õiguse tegelik kasutamine aga oleneb ülema loast ja äranägemisest, arvestades teenistuslikke huve. Selletõttu ei saa ka väita, et puhkusele lubamisega oleks ohvitser juba omandanud mingisuguseid konkreetseid õigusi puhkuse suhtes, mis seaduslikus korras fikseeritud ja mida ei saaks tühistada tegelikust sõjaväeteenistusest vabastamisega enne korralise puhkuse täielikku kasutamist. Ei ole ka kusagil ette nähtud, et ohvitseri ei saaks vabastada tegelikust sõjaväeteenistusest ajal, mil tema lubatud korralisele puhkusele. Ka ei ole takistusi ohvitseri puhkuselt tagasi kutsumiseks.

27. Erasisikute kinnisvarade rekvisitsioonist vabastamise küsimus?

Kaebajaile kuuluv laoruum-ait on rekvireeritud juba maailmasõja ajal 1915. a. Okupatsiooni ajal olevat neid ruume kasutanud saksa väed ja need uuesti rekvireeritud Ajutise määruse § 1 alusel sõjaväeosade, asutiste, ohvitseride ja sõjaväe ametnikkude korteri, kütte ja valgustuse asjas (RT 1919, 40) ning antud 2. diviisi intendantuuri kesktöitluslao kasutusse 1. augustil 1919. a. Alates 1922. a. kasutatakse käesolevat aida sõjaväeosade ja -asutiste alla võetud ruumide üüriseaduse (RT 1922, 94, 74; 1923, 108, 95; 1933, 68, 600) alusel. Järelikult on käesolev laoruum olnud üle paarikümne aasta sundkohuslikus korras sõjaväe kasutuses.

26. okt. 1935. a. taotles M. G. Diviisi ülema kaudu aida rekvisitsioonist vabastamist ja kordas seda taotlust 5. veebr. 1936. a. linnavalitsuse ees. 6. veebruaril ja 6. mail 1936. a. teostas linnavalitsus rekvireeritud aida asemel

uute laoruumide otsimist, kuid tagajärjetult. Leides siiski, et M. G. palve on põhjendatud, palus linnavalitsus 4. juunil 1936. a. Kaitseministeeriumi Varustusvalitsuse ülemat käesolevat aita rekvisitsioonist vabastada või tõsta laouüri, mis ainult kr. 18,46 kuus, ja ei vasta selle lao turuürihinnale, vähemalt määrani, mis võimaldaks katta lao korrashoiu kulud ja kapitali protsendid. Linnavalitsuse arvates on M. G. kulud aastas suuremad olnud üürist kr. 23,39 aastas ja arvestades ka kapitali protsendiks 3,5% aastas, on M. G. j. t. 17 a. jooksul kahju saanud kr. 1912,67. Vabariigi Valitsuse otsusel 14. juulist 1937. a. lubati maksta M. G.-le j. t. aida korrashoiuks ühekordset toetust Kr. 1.000.— aastas. M. G. j. t. seda summat vastu võtma ei ilmunud.

26. okt. 1937. a. linnavalitsus otsustas lõplikult M. G. j. t. palve aida rekvisitsioonist vabastamiseks jätta rahuldamata.

Sellele otsusele esitasid ülaltähendatud isikud administratiivkohtuliku kaebuse 30. nov. 1937. a. ringkonnakohtule. 15. märtsil 1938. a. ringkonnakohus rahuldab kaebuse, ära muutes linnavalitsuse eestähendatud otsuse aida rekvisitsioonist vabastamata jätmises ja linnavalitsusele ette kirjutades kaebajate poolt 25. okt. 1937. a. esitatud palve uusti läbivaatamisele ja otsustamisele võtmise. 30. mail 1938. a. astus tähendatud otsus seadusejõusse.

Ringkonnakohtu otsuse põhistes seletatakse, et Kogukondlikkude koormatiste seaduse (VSK IV k. 2 r.) § 466 järgi on seaduses ettenähtud juhtumil sõjaväe kasutuseks ruumide andmine elanikkude üldine naturaalkohtus. Sama seaduse § 576 nõude kohaselt peab linnavalitsus ruumide eraisikutelt rekvireerimisel kindlat järjekorda silmas pidama ja § 585 lubab ruumide andmise kohustuse ühetasaseks tegemise otstarbel paigutada korterisolijaid ühest korterist teise, tingimuseks vaid tehes, et mitte üle ühe korra aastas. Ruumide sunniviisil võtmine sõjaväe jaoks on seaduses ette nähtud võimalikult võrdse koormatisena kõigi vastavaid ruume omavate eraisikute suhtes.

Ringkonnakohus leidis, et ka linnavalitsusel endal on olemas sobivad ruumid, Õpetaja tn. 9, millised ka sõjaväele vastuvõetavad ja millistes hoitakse vabatahtlikule tuletõrjele ja lentsalgale kuuluvat varustust ja kraami, mille ümberpaigutamiseks ja nende laoruumide vabastamiseks ei ole ülepääsmatuid raskusi.

Tingitud eesnimetatud kohuotsuse seadusejõustumisest linnavalitsuse majandusosakonna juhataja esitas 1. okt. 1938. a. linnavalitsusele ettepaneku, vabastada rekvisitsioonist M. G. j. t. päralt olev hoone, teha korralduse Õpetaja tn. 9. olevate ruumide vabastamiseks, remontimiseks ja nende üürimiseks sõjaväele. 11. okt. 1938. a. linnavalitsus lükkas küsimuse edasi. 4. nov. 1938. a. pöördus linnavalitsus Sõjaministeeriumi Varustusvalitsuse ülema poole, seletades, et pole sõjaväe viljalaoks vabu ruume. M. G. j. t. aida vabastamiseks aga tuleks püstitada sõjaväe tarviduste rahuldamiseks vastav laoruum. Õpetaja tn. 9 asuvat laohoonet ei saavat linnavalitsus anda sõjaväele põhjusel, etsinnaehitatakse linnavolikogu otsusel veevärgi veetorn, mis pärast see laohoone kuulub lammutamisele.

Laoruumide otsimine teiselt poolt ei andnud tulemusi, ka ei jõutud kokkuleppele M. G.-ga tema j. t. laohoone üürimiseks vabal kokkuleppel. M. G. nõudis kr. 150.— suurust kuuüüri. Lõplikult selgumata on, kas riigimõisas viljakuivatist, mis vabanema pidi 1938. a. detsembris osutub võimalikuks kasutamisele võtta M. G. j. t. aida asemel. Linnavalitsuse vastavast toimikust ei nähtu, et selles asjas oleks pärast 11. dets. 1938. a. mingeid samme astunud. Samast toimikust ei nähtu, et linnavalitsus oleks ringkonnakohtu 15. märtsi 1938. a. otsuse täitmiseks M. G. j. t. palve 25. oktoobrist 1937. a. uuesti läbivaatamisele ja otsustamisele võtnud Administratiivmenetluse seaduse (RT 1936, 4, 25) §§ 77 jj. ja §§ 49 jj. korras.

Mis puutub linnavalitsuse väitesse, et Õpetaja tn. 9 asuvat laohoonet ei saavat linnavalitsus anda sõjaväele põhjusel, et sinna ehitatakse linnavolikogu otsusel veevärgi veetorn, siis see väide ei ole kaaluv, sest 1) esialgul on Õpetaja tn. 9 asuv laohoone kasutatav ja oli seda ka seni, 2) Ajutise määruse § 1 alusel sõjaväeosade, -asutiste, ohvitseride ja sõjaväeametnike korteri, kütte ja valgustuse asjus paigutatakse sõjaväeosad ja -asutised esijoonel sellekohastesse riigi ja omavalitsuse asutiste päralt olevatesse asutistesse ja hoonetesse ja alles siis, kui kõigi abinõude peale vaatamata, neid nimetatud ruumidesse paigutada ei ole võimalik, ka eramajadesse. Käesoleval korral aga seda väita ei saa, sest ei ole tõstatatud, et kõnesolevat veetorni on möödapääsematult vaja ehitada just Õpetaja tn. 9, sedaenam, et Õpetaja tn. 9 ruum oli kasutatav selle eelduseta enne ringkonnakohtu nimetatud otsust. 3) Ringkonnakohtu otsuse mõtte ja seaduse nõuete täitmiseks M. G. j. t. laoruumi rekvisitsioonist vabastamiseks peab linna kas või loobuma oma kavatsusest Õpetaja tn. 9 ruumi suhtes.

1) Ringkonnakohtu nimetatud otsuse täitmiseks tuleb linnavalitsusel M. G. j. t. palve 25. oktoob. 1937. a. vormiliselt uuesti läbivaatamisele ja otsustamisele võtta Administratiivmenetluse seaduse §§ 77 jj. ja §§ 49 jj. korras.

2) Kogukondlike koormatuste seaduse, eeltähendatud Ajutise määruse, ringkonnakohtu nimetatud otsuse täitmiseks ja seadusliku ning õiglase korra jaluleseadmiseks tuleks M. G. j. t. ait-laoruum vabastada rekvisitsioonist.

3) Juhul, kui linnavalitsus ei taha sõjaväele anda Õpetaja tn. 9 asuvat ruumi (kusjuures on linnavalitsuse enda asi, kuidas ta selles küsimuses korraldab vahekorrad linnavolikoguga) ja muude, ka eraruumide leidmine pole võimalik, tuleb astuda samme M. G. ja teistega kokkuleppimiseks või nende aida-laoruumi sunduslikuks võõrandamiseks.

Rahvaharidus ja kultuuriala.

28. Keskkoolide seaduse § 12 ja Gümnaasiumide seaduse § 12 tõlgendamise küsimus.

1. Keskkoolide seaduse (SK VI, 1938, 1, 5) § 12 ja Gümnaasiumide seaduse (SK VI, 1938, 1, 5) § 12 tähendatud sõna „alammäär“ käib ilmselt õp-
pemaksust vabastatavate kehvemate õpilaste protsendi kohta. Asudes seis-

kohale, et see käib ka õppemaksu suuruse kohta, osutub üleliigseks sõna „suuruse“ ja tekib küsimus õppemaksu ülemmäära kohta.

2. Mis puhtub küsimusse, kas Haridusminister võib esitada Vabariigi Valitsusele ettepanekuid õppemaksu suuruse kinnitamiseks ainult õppeasutiste ülalpidajate algatusel, siis sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt.

Keskkoolide seaduse § 12 ja Gümnaasiumide seaduse § 12 räägivad õppemaksu suuruse kinnitamisest Vabariigi Valitsuse poolt Haridusministri ettepanekul. Et Haridusminister selle juures oleks seotud kellegi algatusega, seda nimetatud paragrahvidest ei nähtu. Mõlema seaduse § 9 räägivad küll, et omavalitsus peab, kui ta soovib asutada vastavat kooli, näitama tuuallikad kooli kulude katteks, kuid et see tuuallikate äranäitamine seoks Haridusministrit ettepanekute tegemisel Vabariigi Valitsusele õppemaksu suuruse kohta, seda seadusest ei nähtu. Vastupidi, juhul kui Haridusminister õppemaksu suuruse küsimuse lahendamisel oleks kuidagi seotud kooli ülalpidaja ettepanekuga, siis oleks see ka seaduses väljendust leidnud, nagu näiteks kutsehariduslike õppeasutiste puhul (vrd. Kutsehariduslike õppeasutiste seaduse § 17, SK VI, 1938, 1, 6), kuigi siin Haridusminister on kooli õppemaksu suuruse kinnitajaks. Teiselt poolt Eraõppeasutiste seaduse (SK, VI, 1938, 1, 12) § 11 p. 2 lit. g näeb otseselt ette, et eraõppeasutuse asutaja (ülalpidaja) esitab Haridusministrile andmed õppemaksu suuruse kohta, avalikkude keskkoolide ja avalikkude gümnaasiumide ülalpidajate kohta Keskkoolide seaduse ja Gümnaasiumide seaduse § 12 seesugust kohustust ette ei näe. Ka ei ole teistes seadustes ette nähtud korda, et kooli ülalpidaja teeks algatuse avaliku keskkooli või gümnaasiumi õppemaksu suuruse kohta. Maakonnaseaduse (RT 1938, 43, 405) § 31 p. 12 lit. a ja Linnaseaduse (RT 1938, 43, 404) § 28 p. 16 lit. a räägivad küll tasunormide määramisest vastava omavalitsuse asutiste kasutamise eest. Kuid antud korral ei saa juttugi olla seesuguste tasunormide määramisest, sest nimetatud seaduste suhtes eriseadused, Keskkoolide seadus ja Gümnaasiumide seadus, sätivad ses suhtes erikorra, vastavate tasunormide kinnitamise algatamisest Haridusministri poolt Vabariigi Valitsuse ees aga Linnaseadus ja Maakonnaseadus ei räägi. Ekslik on ka arvamus, et juhul kui Haridusminister esitaks ettepaneku õppemaksu suuruse kinnitamise asjas ilma omavalitsuse soovita või omavalitsuse soovi vastu, oleks tegemist maksu määramisega, mida omavalitsus ei taha ja ka vajalikuks ei pea, sest õppemaks ei ole maks juriidilises mõttes, vaid n. n. tasunorm.

Eelnevast järeldub, et Haridusminister võib esitada Vabariigi Valitsusele ettepanekuid avalike keskkoolide ja gümnaasiumide õppemaksu suuruse kohta olenemata õppeasutiste ülalpidajate algatusest. Seesugune küsimuse juriidiline lahendus aga muidugi ei tee tegelikult võimatuks enne vastava ettepaneku esitamist Haridusministri poolt läbi rääkida ja sisuliselt kokku leppida vastava kooli ülalpidajaga õppemaksu suuruse kohta, kui see osutub otstarbekohaseks.

29. Teaduskonna dekaani võimupiiri ulatuse küsimus Ülikoolide seaduse § 32 järgi.

Ülikoolide seaduse (ÜS) § 32 järgi on dekaanil teaduskonna valitsemisel samad õigused ja kohused, kui rektoril ülikooli valitsemisel. ÜS § 14 lg. 1 järgi kuulub rektorile ülikooli valitsemine ja juhtimine kõigis administratiivsetes ja distsiplinaarsetes küsimustes, samuti järelevalve majandusliku asjaajamise seadusepärasuse ja otstarbekuse üle.

Valitsemist teostavad peale rektori veel ülikooli valitsus, kes otsustab tähtsamaid administratiivseid ja distsiplinaarseid ja majanduslikke küsimusi (§ 18), ning nõukogu, kelle kompetentsi kuuluvad peamiselt õppetegevuse ja teadusliku töö alad (§ 23).

Rektor võib anda ülikooli valitsusele ja nõukogule nende poolt otsustatud küsimused uuesti ümberotsustamiseks või esitada küsimusi lõplikuks otsustamiseks Haridusministrile (§ 14 lg. 3).

ÜS § 32 annab dekaanile õiguse kasutada § 14 lg. 3 tähendatud rektori õigusi teaduskonna otsuste suhtes.

Ei rektoril ega dekaanil ei või olla suuremaid õigusi, kui see nendele seadusega antud, ning seega ei või rektor võtta lõplikust otsustamisest ülikooli valitsuselt või nõukogult neid küsimusi, mis seadusega ainuüksi nende organe otsustamisele antud. Rektori vahelesegamise õigus võib ulatuda ainult tema valitsemisele kuuluvatele küsimustele, s. o. administratiivseile, distsiplinaarseile ja majanduslikele asjule, igal juhul mitte puhtteaduslikele küsimustele. Ei ole, näiteks, mõeldav, et ülikooli rektor, mitterõustades ülikooli nõukogu otsusega audoktori kraadi teatavale isikule andmisest keeldumise kohta (§ 23 p. 5), esitab selle küsimuse lõplikuks otsustamiseks ÜS § 14 lg. 3 alusel Haridusministrile.

Samal määral ei ole loomulik, et kellegi isiku teadusliku kraadi andmise küsimust otsustaks mingisugune muu organ kui see, kes seadusega selleks volitatud, s. o. teaduskonnakogu (§ 37 p. 3).

Ülikooli valitsuse kui administratiivsete funktsioonidega organi (§ 18) ülesanne teaduskonnakogu otsuse kinnitamisel (§ 37 p. 3) võib loomulikult piirduda ainult tema otsese tegevuse ulatusega, s. o. kontrollimisega, kas teaduskonnakogu otsus oli seadusepärane või mitte. Seepärast võib tema ka teaduskonnakogu otsuse kas kinnitada või jätta kinnitamata, milgil tingimusel aga ise sisuliselt otsustada.

30. Kas Ülikoolide seaduse § 83 ettenähtud professorite õigused tulevad lugeda kehtivaks ka sama seaduse § 9 tähendatud õppekohtadel olevate isikute suhtes?

1. ÜS § 83 järgi on õigus professor emerituse tiitlile määralistel ja isiklikudel professoritel. Seega selle tiitli võivad omada ainult need isikud, kes on olnud määralistel või isiklikkude professuuri õppekohtadel.

Määralsed õppekohad on ette nähtud Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ja Eesti Vabariigi Tallinna Tehnikaülikooli õppekohtade nimekirjas, mis lisatud Ülikoolide seadusele. Samas nimekirjas on ette nähtud ka isiklikud professorid. Eriprofessorid puuduvad selles nimekirjas.

2. Uute määralsite õppekohtade ja isiklikkude professoride loomine toimub ÜS § 8 ettenähtud korras. Selle küsimuse otsustab Vabariigi Valitsus Haridusministri ettepanekul. Nende õppekohtade ülalpidamiseks nõutakse eelarve korras tarvilikud krediidid.

ÜS § 9 ettenähtud eriprofessorid ja muud õppekohad kujutavad endast täiesti erilaadse õppekohtade liigi, kuna: a) nende ülalpidamine ei toimu riigi eelarve korras nõutud krediitidest, vaid eraisikute, asutiste või välisriikide kulul ja b) nende õppekohtade asutamise ja ülalpidamise lähemad tingimused nähakse ette Vabariigi Valitsuse määruses.

Kuigi selles määruses (RT 1938, 104, 898) nähakse ette, et eriprofessoride vabade kohtade täitmisel kohaldatakse ÜS §§ 62—65, siis on sellega ühtlustatud ainult õppejõu kvalifikatsiooni nõudeile vastav valimise protseduur, mitte aga teenistuslik seisund. Selle määrab kindlaks eriprofessoride suhtes eesnimetatud määruse alusel sõlmitav leping õppekoha looja ja Tartu Ülikooli vahel ning teenistusleping Tartu Ülikooli ja õppekoha täitja vahel.

Kuna määralsed õppejõud ja isiklikud professorid kuuluvad ÜS § 38 järgi teaduskonnakogu koosseisu, kelle ülesanded on loendatud ÜS § 37, on aga eriprofessoride koha täitjate õigused teaduskonnakogus piiratud: nad võivad eesmainitud määruse § 6 järgi teaduskonnakogu istungist võtta osa ainult dekaani kutsel sõnaõigusega, ja ainult juhtumil, kui on otsustamisel küsimused, mis puutuvad nende poolt õpetatavasse ainesse või selles õiendatavasse eksameisse.

31. Ülikooli määralsite õppejõudude ametisse kinnitamise korra küsimus.

Ülikoolide seaduse § 65 (SK VI, 1938, 2, 1) järele esitab teaduskonnakogu need kandidaadid, kes on saanud vähemalt pool koosolijate häältest, Ülikooli nõukogule heakskiitmiseks. Ülikooli nõukogu otsustab sama seaduse § 66 põhjal küsimuse kinnisel hääletamisel ja esitab kandidaadi kinnitamiseks Vabariigi Presidendile Haridusministri kaudu. Põhiseaduse §§ 42 ja 48 p. 3 ning Valitsemise korraldamise seaduse § 8 kohaselt Haridusministri ettepanekul esitab Vabariigi Valitsus Vabariigi Presidendile Presidendi otsuse kava selles asjas Peaministri ja Haridusministri kaasallkirjadega.

Vabariigi Presidendi otsus määralsite õppejõu kinnitamise kohta peab Ülikoolide seaduse § 66 kohaselt järgnema kahe kuu jooksul arvates asjaajamise esitamisest Haridusministrile Ülikooli nõukogu poolt. Ei järgne selle aja kestusel Presidendi otsust õppejõu kinnitamise kohta, toimub kohe uus koha vabakskuulutamine ja selle täitmine §§ 63—65 korras.

Ülikoolide seaduse § 66 järele otsustab õppejõu kinnitamise või kinnitamatajätmise küsimuse Vabariigi President. Haridusminister ei ole õigustatud jätma asja esitamata Vabariigi Valitsusele ja Vabariigi Valitsus ei ole

õigustatud jätma asja esitamata Vabariigi Presidendile. Küll on Haridusminister ja Vabariigi Valitsus õigustatud esitama Ülikooli nõukogu ettepaneku Vabariigi Presidendile otsustamiseks nii ja a t a v a l kui ka e i t a v a l kujul.

Vabariigi Presidendi otsuse kava peab ühtlasi Vabariigi Valitsuse poolt esitatud olema Vabariigi Presidendile ajaliselt nii, et õppejõu ametisse kinnitamine Vabariigi Presidendi poolt võiks toimuda § 66 ettenähtud tähtaja jooksul.

Õppejõu ametisse kinnitamata jätmise otsuse võib Vabariigi President ka tegemata jätta, sest kui kahe kuu jooksul Vabariigi President ei ole esitatud kandidaati ametisse kinnitanud, järgneb uus koht vabakskulutamine. Vabariigi Presidendi õppejõu kinnitamata jätmise otsus on mõeldav ja tarvilik juhul, kui tahetakse edaspidi asjakäiku kiirendada, äraootamata kahe kuu möödumist.

Haridusminister võib Ülikoolile viimase poolt esitatud kandidaadi kinnitamata jätmisest Vabariigi Presidendi poolt teatada enne kahe kuu möödumist Vabariigi Presidendi eitava otsuse olemasolul või kahe kuu möödumisel, kui selle kestusel ei ole järgnenud jaatavat otsust.

„Asjaajamise“ tagasisaatmine Haridusministri enda poolt Ülikoolile on mõeldav üksnes juhul, kui õppekoha täitmine ei ole toimunud Ülikoolide seaduses ettenähtud korras.

32. Ülikooli õppejõudude distsiplinaarvastutuse küsimus.

Ülikoolide seadus ei näe otseselt ette määraliste õppejõudude teenistusslikku alluvust Haridusministrile ja Haridusministri distsiplinaarvõimu õppejõudude suhtes. Ülikoolide seaduse § 14 on küll ette nähtud rektori distsiplinaarvõim. Kuid selle seaduse §§ 14 p. 3 ja 108 järele ulatub see distsiplinaarvõim üksnes ülikooli ametnikkudele ja teenijatele ning üliõpilaskonnale. Kuna aga Distsiplinaarseadustiku § 31 nimetatud õppejõudude mõiste alla Tartu Ülikooli õppejõud ei kuulu, siis peab asuma seisukohale, et Tartu Ülikooli õppejõudude distsiplinaarvastutusele võtmine peaks toimuma Distsiplinaarseadustiku § 29 p. 1 lit. b alusel, s. o. Vabariigi Valitsuse poolt.

33. Kas Ülikoolide seaduse § 37 p. 4 kohaldatakse ka nende stipendiumide väljaandmisele, milliseid ei anta ülikooli summadest?

Ülikoolide seaduse (SK VI, 1938, 2, 1) järgi s t i p e n d i u m i d on kahe sugused: 1) toetusrahad üliõpilastele (§ 93) ja 2) stipendiumid stipendiaatidele, kes ülikooli kulul valmistuvad teaduslikule tööle (§ 73). Toetusrahad üliõpilastele antakse 1) riigi- või ülikooli erisummadest ülikooli nõukogu poolt antud määruste põhjal või 2) muudest allikatest tingimustel, mis toetusraha asutajad on üles seadnud kokkuleppel ülikooli valitsusega. Stipendiumid stipendiaatidele antakse riigi- või ülikooli erisummadest, kusjuures stipendiaatide valimise kord, nende õigused ja

kohused määratakse kindlaks Haridusministri poolt antud eeskirjas. Muidugi on võimalik, et ülikooli lõpetanud isikud, kes valmistuvad teaduslikule tööle, võivad saada ülikooli kaudu toetusrahast muudest allikatest, kuid Ülikoolide seadus ei käsitle seesuguste toetusrahade väljaandmist ja ei loe seesuguseid toetusrahast stipendiumideks. Järelikult Ülikoolide seaduse mõttes tuleb stipendiumiks tunnistada: toetusrahad üliõpilastele riigi- või erisummadest või muudest allikatest ja stipendiumid stipendiaatidele riigi- või erisummadest. Eestähendatud ulatuses käsitleb Ülikoolide seadus ka stipendiumide määramist. § 37 p. 4 järgi kuulub stipendiumide määramine teaduskonnakogu pädevusse, kelle vastavad otsused kinnitab ülikooli valitsus, välja arvatud toetusrahad üliõpilastele muudest allikatest, millised välja antakse tingimustel, mis toetusraha asutajad on üles seadnud kokkuleppel ülikooli valitsusega (§ 93). Sama kord peab tulema kohaldamisele ka nende toetusrahade suhtes ülikooli lõpetanud isikutele, mis ei tule riigi- või erisummadest, sest nende toetusrahade väljaandmine ja selle tingimused olenevad toetusraha andjast ja kuulub ülikooli valitsuse pädevusse (§ 18) küsimus, kas toimetada ülikooli kaudu nendel tingimustel nimetatud toetusrahade väljaandmist.

Jüri Vilmsi nimelist stipendiumi võivad saada nii 1) üliõpilased kui ka 2) ülikooli lõpetanud isikud, kes Tartu Ülikooli juures valmistuvad teaduslikuks kutseks (§ 73). Esimesel juhul § 93 sõnaselge sätte kohaselt tuleb kohaldamisele stipendiumi statuut, kui Ülikooli valitsus on selle aktsepteerinud, kuid, nagu eelnevast nähtub, tuleb see ka teisel juhul kohaldamisele, seda enam, et vastupidisel korral sama stipendiumi määramine toimuks kahes erisuguses menetluses.

Jüri Vilmsi nimeline stipendium statuudi (Tallinna Linnavalikogu otsuse) järgi määratakse õigusteaduse fakulteedi poolt, kusjuures ei ole tähendatud, milline teaduskonnaasutis teeb vastava otsuse. Kuid arvesse võttes 1) teaduskonnakogu üldist pädevust (§ 37), tuleb arvata, et stipendiumi määrajaks on teaduskonnakogu. Sääljuures aga teaduskonnakogu vastav otsus ei vaja enam Ülikooli valitsuse kinnitamist, millest räägib § 37 p. 4, sest, nagu tähendatud, ei käi § 37 p. 4 nende stipendiumide kohta, mis ei tule riigi- või erisummadest, vaid siin on mõõduandev stipendiumi määraja tahe, mille aktsepteerib ainult Ülikooli valitsus ja 2) statuut ise ei näe ette sellist kinnitamist, vaid otseselt sätib stipendiumi määramise otsuse kinnitamise ainult Tallinna linnavalitsuse poolt.

Järelikult Ülikoolide seaduse § 37 p. 4 käib ainult nende stipendiumide määramise kohta, mis tulevad riigi või erisummadest ja ainult sellekohased teaduskonnakogu otsused kuuluvad Ülikooli valitsuse kinnitamisele, kuna toetusrahad muudest allikatest üliõpilastele ja ülikooli lõpetanud isikutele ülikooli kaudu määratakse tingimustel, millised ette nähtud toetusraha andja ja Ülikooli valitsuse kokkuleppes. Sellekohaselt Jüri Vilmsi nimelise stipendiumi määrab teaduskonnakogu, millise otsuse kinnitab Tallinna linnavalitsus. Kinnitamine Ülikooli valitsuse poolt ei ole tarvilik.

34. Kas ülikooli õppeülesannete täitjate lapsi on õigus Ülikoolide seaduse § 93 alusel õppemaksust vabastada?

Ülikooli seaduse § 93 järgi Ülikooli valitsusel on õigus § 92 tähendatud maksudest vabastada ülikooli teenistuses seisvate isikute lapsi, õppeülesande täitjad aga seisavad ülikooli teenistuses, saades palka (tasu) selleks ettenähtud krediidi piirides Ülikoolide õppejõudude ja eripalgaliste teenijate tasude seaduse alusel (§ 70), kusjuures vabastamine on Ülikooli valitsuse õigus, mitte kohustus. Selle õiguse teostamiseks Ülikooli valitsus on andnud üldised „Määrused üliõpilaste vabastamise kohta õppemaksust“, mille alusel toimides Ülikooli valitsuse tegevus on seadusepärase.

35. Kas Ülikooli lektorite suhtes on kohaldatav 65. a. vanuspiir?

Ülikooli lektorid (Ülikoolide seaduse, SK VI, 1938, 2, 1, §§ 56, 7 ja lisa nr. 1 järgi) on määratud õppejõud, kes Riigiteenistuse seaduse (RT 1924, 149, 97) § 1 järgi on loetud riigiteenijateks, kuna nad on ette nähtud koosseisudes (RT 1938, 14, 125). Riigiteenijate suhtes on kohaldatav üldiselt 65. aastane vanuspiir (RT 1934, 42, 366; 1937, 4, 30, § 39 p. 4 lit. f.), kui ei ole tehtud sellekohaseid erandeid (näiteks Ülikoolide seaduse § 59 määraliste ja isiklikkude professorite kohta, milline § aga ei käi lektorite kohta), seesugust erandit aga ülikooli lektorite kohta pole tehtud.

36. Kas Eesti Lauljate Liidu esindajana võivad kuuluda Eesti Kultuurkapitali Helikunsti sihtkapitali esinduskogusse ja sihtkapitali valitsusse ainult kutseõiguslikud kunstnikud?

Eesti Kultuurkapitali seaduse (SK VI, 1938, 2, 6) § 13 järgi Sihtkapitalide valitsemisorganid kujundatakse vastava kultuuriala ülesannetega kooskõlas töötavate ühingute, seltside, õppe- ja muude asutiste ning ettevõtete esindajaist vastavalt iga sihtkapitali põhimäärustele. Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide põhimäärus (RT 1935, 104, 820) § 13 sätib, et sihtkapitalide valitsuste esimehed ja liikmed ning nende asetäitjad peavad olema tuntud kultuuritegelased ja nad määratakse vastavate kultuurialade ülesannetega kooskõlas töötavate organisatsioonide või asutiste esindajate hulgast. Sihtkapitalide esinduskogude liikmete kohta põhimäärused aga ei näe ette sellistki kitsendust, sest § 22 sätib üksnes, et sihtkapitali esinduskogud moodustatakse kultuurkapitali nõukogu poolt tunnustatud asutiste ja organisatsioonide esindajaist.

Lisaks eelnevatele normidele Kunstnikkude kutseõiguste seadus (SK VI, 1938, 2, 7) § 10 p. 4 sätib, et kutseõiguslikel kunstnikel on õigus saada valitud kunstiorganisatsiooni liikmena Eesti Kultuurkapitali vastava sihtkapitali valitsusse ja esindusnõukogusse. Sama seadus annab ka kutseõigusliku kunstniku mõiste.

Kunstnikkude kutseõiguste seadus ei muuda üldiselt mitte Eesti Kultuurkapitali seadust ja sihtkapitalide organite konstruktsiooni, mispärast Kunstnikkude kutseõiguste seadusest ei saa järeldada, et Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide valitsemisorganeisse võiksid kuuluda ainult kutseõiguslikud kunstnikud. Kunstnikkude kutseõiguste seaduse § 10 p. 4 tähendus seisab ainult selles, et ta määrab, kes kunstiorganisatsiooni liikmeid võivad kuuluda kultuurkapitali sihtkapitalide valitsemisorganeisse, nimelt ainult kutseõiguslikud kunstnikud. Kunstiorganisatsiooni mõistet seadused lähemalt ei sisusta. Ometi järeldub nimetatud Kunstnikkude kutseõiguste seaduse § 10 p. 4 kaks kindlat tunnust kunstiorganisatsiooni mõistes: 1) kunstiorganisatsioon peab koosnema üksikliikmeid, mitte organisatsioonidest ja 2) nende üksikliikmete seas peab olema kutseõiguslikke kunstnikke, sest vastasel korral osutuks § 10 p. 4 üldse rakendamatuks ja see käiks ka otseselt § 10 p. 4 sõnastuse vastu. Eestoodud tunnused ei ole siiski küllaldased kunstiorganisatsiooni mõiste sisustamiseks, mispärast siin tuleb tarvitada kaudse tõlgendamise teed. Kuna kunstiorganisatsiooni võivad kuuluda mitte ainult kutseõiguslikud kunstnikud, vastasel korral poleks § 10 p. 4 mõtet, sest sel juhul oleks iseenesest selge, et esindajad on ainult kutseõiguslikud kunstnikud, siis ei ole ka alust järelduseks, et kunstiorganisatsioon on kunstnikkude kutseühing. Kutseühingule on iseloomustavaks nimelt kutse ühishuvide kaitse. Kunstnikkude kutseõiguste seadus aga näeb ette kutseõiguslikele kunstnikele erinevaid õigusi ja järelikult eeldab ka erinevaid kutsehuvisid, võrreldes mittekutseõiguslike kunstnikega. Järelikult kunstiorganisatsioonile saab olla iseloomustavaks kunstiga tegelemine kunstilise loomingu mõttes, eraldamiseks seltskondlikest, vabahariduslikest ja üldkultuurilistest organisatsioonidest, sest vastava ala kutseõiguslike kunstnikkude kuulumine organisatsiooni annab sellele organisatsioonile ilme ja tähenduse, kuna kutseõiguslike kunstnikkude kuulumine seltskondlikesse, vabahariduslikesse ja üldkultuurilistesse organisatsioonidesse ei anna neile mingit erilist ilmet ega tähendust. Järelikult võime öelda, et Kunstnikkude kutseõiguste seaduse mõttes kunstiorganisatsioonide all tuleb mõista seesuguseid organisatsioone, kuhu kuulub ka kutseõiguslikke kunstnikke ja millised tegelevad kunstiga kunstilise loomingu mõttes.

Antud konkreetse küsimuse lahendamine on aga võimalik ka arvestades ainult Kunstnikkude kutseõiguste seaduse § 10 p. 4-s otseselt sisalduvaid sätteid. Nagu nähtub põhikirjast (§ 8) koosneb Eesti Lauljate Liit: a) laulmuusika ühinguist ja seltsidest, b) teiste ülesannetega ühinguist ja seltsidest, milliste juures tegutsevad laulu- või muusikakoorid ja c) eesti ühinguist välismailt, kui nende juures tegutsevad laulu- või muusikakoorid. Kuna Eesti Lauljate Liidul pole üksikliikmeid, vaid ta on teiste organisatsioonide liit, siis ei saa ka olla kutseõiguslikud kunstnikud tema liikmeks. Järelikult ei saa Eesti Lauljate Liitu kvalifitseerida kunstiorganisatsiooniks Kunstnikkude kutseõiguste seaduse § 10 p. 4 mõttes. Kuid ka sisuliselt on vastus ülesseatud küsimusele eitav. Eesti Lauljate Liidu põhikirja § 1 järgi liidu

ülesandeks on eesti laulu-muusika-kultuuri arendamine ja rahvusliku ühistunde kasvatamine. Ka põhikirja § 3 näitab, et Eesti Lauljate Liit on seltskondlik vabahariduslik organisatsioon, mitte aga organisatsioon, mis tegeleb esijoonel kunstilise loomingu alal.

37. Kas on kunstnikena isikuid, kes ei ole registreeritud kujutav-kunstnikena Kunstnikkude kutseõiguste seaduses ettenähtud alustel ja korras, õigus saada ja nõuda toetusi ja stipendiume kui ka preemiaid Eesti Kultuurkapitali Kujutava Kunsti Sihtkapitali summadest?

Eesti Kultuurkapitali seaduse (SK VI, 1938, 2, 6) § 1 lit. d järgi on Eesti Kultuurkapitali ülesandeks toetada isikuid, kes teaduse, kirjanduse või teiste kunstide alal andekust ning edasipüüdmist avaldanud ja oma erialal täiendamist vajavad. Kuid Eesti Kultuurkapitali ülesannete teostamine toimub erinevalt sihtkapitalide ja Vabariigi Presidendi käsutusse jäävate summade alal. Vabariigi Presidendi käsutusse jäävate summadega täidetakse üldse § 1 ettenähtud üldkultuurilisi ülesandeid, sihtkapitalide summadega aga sihtkapitalide kitsamaid ja otsekohesemaid erialasid. Sihtkapitalide summade kasutamine toimub Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide põhimääruse (RT 1934, 104, 820) kohaselt, kusjuures § 7 järgi kujutava kunsti sihtkapitali ülesandeks on muuseas toetada silmapaistvaid loovaid kunstnikke nende parimate tööde omandamise, auhindamise ja neile tööülesannete määramise kaudu (p. 2) ja võimaldada andekatele kunstnikele edasiõppimist ja täiendamist (p. 4). Kunstnikkude kutseõiguste seaduse (SK VI, 1938, 2, 7) §§ 10 p. 5 ja 11 juhatusel rakenduvad need eeskirjad ainult kutseõiguslike kunstnikkude suhtes. Küll on aga võimalik Vabariigi Presidendi käsutusse jäävatest summadest anda toetusi, stipendiume ja preemiaid ka mitte kutseõiguslikele kujutav-kunstnikele.

38. Kas Tööstusliku kutseoskuse seaduses ettenähtud Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu liikmeks võib olla „rahvusliku naiskodukäsitöö eriteadlane“?

Seaduse tekst (RT 1939, 32, 328) ei jäta selles mingit kahtlust, et § 3 lg. 3 sõna „tööala“ käib meistrite, oskustöölise kui ka spetsialistide kohta.

Tööala mõistet ei anna Tööstusliku kutseoskuse seadus, kuid seaduse § 2 alusel asub Haridusministeeriumi juures Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu, kelle ülesandeks on „töölade arvamine käesoleva seaduse alla“. Samad ülesanded olid Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogul ka kehtivuse kaotanud Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse (RT 1935, 60, 557) § 41 p. 1 järgi. Selle eeskirja täitmiseks ongi Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu avaldanud RT 1932, 17, 134 Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seaduse alla arvatud tööalade nimekirja, milline tarviduse järgi on aegajalt täiendatud. Viimane tööalade nimekirja täiendus ilmus RT 1938, 55, 521, nimelt, ehitus-, graafika-, kehakatte- ja klaasitööstuse alal.

On selge, et kui Tööstusliku kutseoskuse seaduse § 3 lg. 3 nõutakse kodade esindajailt Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogus, et need peavad olema mõne tööala meistrid, oskustöölised või spetsialistid, siis võib juttu olla ainult neist tööaladest, mis on selleks tunnustatud Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu poolt ja arvatud Tööstusliku kutseoskuse seaduse alla (§ 2 p. 1).

Senini avaldatud tööalade nimekirjas ei leidu „rahvusliku naiskodukäsitöö“ eriteadlase tööala. Kui uurida seni avaldatud tööalade nimekirja, siis selgub, et nimekirja koostamisel on lähtunud põhimõttest, et tööala kujutab endast teatava tööstusharu (ehitus-, elektri-, kehakatte-, maalri-, puutööstuse j.n.e.) erialalist tööd (näit. ehitustööstuses — müüri-sepa tööala, ehituspusepa tööala j.n.e., kehakattetööstuses — pesuõmblemise tööala, rätsepa tööala j.n.e.).

„Rahvusliku naiskodukäsitöö“ eriteadlase ülesanded võivad aga ulatuda paljudele nendele tööstusharudele ja tööaladele, kus esineb teatav rahvuslik omapära. Sellepärast ei oleks mõeldav, et ka tulevikus võiks tööalade nimekirjas esineda „rahvusliku naiskodukäsitöö“ tööala.

Kahtlemata võib Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu liikmeks olla isik, kelle ülesandeks Kodumajanduskojas on rahvusliku naiskodukäsitöö edendamine, kuid nõukogu liikmeks võib ta olla ainult siis, kui ta on Tööstusliku Kutseoskuse Nõukogu poolt tunnustatud ja sellekohases nimekirjas arvatud mõne tööala meistriks, oskustööliseks või spetsialistiks.

Töökaitse.

39. Kas töölisnõukogu liikme volitused algavad päevast, mil tegelikult toimus häälte äraandmine?

Seisukoht, et tööinspektor võib lugeda töölisnõukogu liikmed valituks päevast, mil toimusid esmakordsed valimised, on vastuolus TKTAS (Tööstuslikkude käitiste tööliksonna asutiste seaduse, RT 1931, 61, 488) § 23 eeskirjadega. TKTAS § 23 järgi tööinspektor teeb otsuse, kas töölisnõukogu liikmed loetakse valituks või mitte. Selle otsusega, järelikult, tööinspektor (eventuaalselt Töökaitse ja Sotsiaalkindlustuse osakonna direktor, TKTAS § 25) lõpetab valimismenetluse, kuna enne seda otsust ei saa kedagi lugeda valituks töölisnõukogu liikmeks. Vastasel korral oleks see pidanud olema seaduses otseselt väljendatud.

Arvamus, nagu sätiks TKTAS § 16 lg. 1 valituks lugemise tähtaegu, on ekslik. TKTAS § 16 lg. 1 määritleb üksnes, millistel materjaalsetel eeldustel tööinspektor TKTAS § 25 korras võib teha valituks lugemise otsuse. Käesolev seisukoht leiab toetust ka kaalutluses, et juhul, kui TKTAS § 16 lg. 1 sätiks valituks lugemise tähtaega ja toimuksid järelevalimised, ning § 16 lg. 3 järelikult vastavalt sätiks järelevalimistel võistelnud kandidaatide valituks lugemise tähtaega, töölisnõukogu liikmete volitused ei lõpeks mitte samaaegselt, kuna § 11 ettenähtud volituste aasta langeks erijuhtudel eriaegadele.

Selle tagajärjel aga osutuks järgmistel aastatel valimiste teostamine ülepääsmatult raskeks ja tekitaks lahendamatuid segadusi.

Eelnevatel kaalutlustel ei olegi võimalik tegelikult häälte äraandmisest pidestada juriidilist valitaks lugemist. Käesolevas esitatud seisukohale on asunud Riigikohtu administratiivosakond otsuses 4/29. XI 1938. a., t. 346-I.

Nendel asjaoludel võib tööinspektor lugeda töölisnõukogu liikmed valitaks üksnes päevast, mil tema sellesisuline otsus saab teatavaks § 23 tähendatuile, sest üldkorras Administratiivmenetluse seaduse §§ 78, 80 ja 86 ning TKTAS § 23 järgi käesolev otsus tuleb teha kirjalikult ja TKTAS § 23 jõul samas §-is tähendatuile ka kirjalikult teatada. Enne otsuse teadaandmist aga puudub sellel otsusel ka materiaalne jõud, kuna seadus käesoleval juhul erikorda ette ei näe.

Asudes aga seisukohale, et alles otsuse teadaandmisega § 23 tähendatuile võib töölisnõukogu liige olla loetud valitaks ja võib alata TKTAS §§ 57 jj. ettenähtud kaitse, tuleb tõsitada, et kuni selleni tööinspektor ei või hakata lõplikult lahendama tööandja ja töölise vahel sõlmitud lepingu järgi tekkinud vahekorda, mille lõplik lahendamine selle ajani kuulus tsiviilkohtu kompetentsi (vrd. Riigikohtu adm. os. t. 346 ja 351-I — 1938. a.).

Kuna, nagu eespool tähendatud, tööinspektor oma otsusega lõpetab valimismenetluse, luges vastavad isikud valitaks või mitte, nagu seda otseselt ette näeb TKTAS § 23 tekst, siis otsuse redaktsioon, et kedagi kinnitatakse töölisnõukogu liikmeks, ei ole täpne ja on eksitav.

Riigimajandus ja riigimaksundus.

40. Kas Riigi hangete seaduse § 89 palvete esitamise suhtes ettenähtud tähtaeg on kohaldatav ka nende palvete suhtes, mis kuuluvad otsustamisele Vabariigi Valitsuse poolt § 90 alusel?

Riigi hangete seadus (RT 1934, 57, 504) tunneb hankija vabastamist viivituse tagajärgedest kahel erineval kujul. 1) Riigi hangete seaduse § 88 sätib hankija õigust nõuda, et teda vabastatakse viivituse tagajärgedest ja vastavalt sellele juhte, mil ollakse kohustatud hankijat viivituse tagajärgedest vabastama. 2) § 90 sätib Vabariigi Valitsuse õigust vabastada hankijat viivituse tagajärgedest, ilma et hankijal oleks õigus seda nõuda. Esimesel juhul lahendab küsimuse vastav minister, kuid hankija on oma õiguse teostamisel piiratud ühe kuulise tähtajaga, arvates päevast, mille möödalaskmisega hankija langes viivitusse (§ 89). Teisel juhul lahendab küsimuse Vabariigi Valitsus suvaliselt, eeldusel, et riik pole kannatanud kahju. Kuna seljuhul pole tegu hankija õigusega, vaid Vabariigi Valitsusele kuuluva õigusega, siis ei ole võimalik eeldada tähtaegu, mis piiraksid hankijat tema õiguste teostamisel, kuna § 90 järgi tal sellist õigust ei ole. Küll aga näeb § 90 ette tähtaja Vabariigi Valitsusele, enne mida viimane ei saa teostada temale kuuluvat õigust. Järelikult on §§ 88 ja 90 sisuliselt erinevad normid, sättides kumbki erinevate isikute õigusi, mispärast § 89 tähendatud

hankijasse puutuvad tähtajad võivad küll tulla kohaldamisele seoses § 88-s tähendatud hankija, mitte aga seoses § 90-s tähendatud Vabariigi Valitsuse õigusega.

Lõppeks olgu tähendatud, et § 89 asend §§ 88 ja 90 vahel samuti ei lase õigustada tema rakendamist mõlema §§-iga (88 ja 90) ühenduses. Mõlema §§-i kohta käiva normina oleks § 89 väljenduv eeskiri mahutatud kas nende §§-ide (88 ja 90) ette või järgi.

41. Pärandimaksu aegumise küsimus.

Avaldatud otsuses nr. 11 — 1925. a., 1. detsembrist 1924. a. Riigikohtu üldkogu seletas, et materjaalseadused, mis sünnitavad uusi ja tühistavad juba varemini sündinud õigusi, on kehtivad ainult tuleva aja peale ja neil ei ole tagasiulatuvat jõudu, peale nende juhtumite, kus seaduses eneses on määratud, et tema jõud laiendatakse seaduse väljakuulutamisele eelnenud ajale. 8. mail 1920. a. väljakuulutatud ja 18. mail samal aastal jõustunud Pärandimaksu seaduses (RT 1920, 67/68, 199) sisalduvad reeglid, millede läbi sünnitatakse teatavaid riigiõigusi pärandimaksu võtmise kohta pärija ja pärandijätja vahel oleva sugulusläheduse järele kindlakstehtaval määral, kuuluvad materjaalõiguse normide hulka ja neid sellepärast ei või laiendada pärandite peale, mis enne selle seaduse kehtimahakkamist avanenud. Ka Riigikohtu administratiivosakond otsuses 9. maist 1939. a. (t. 105-II — 1939) seletab, et maksuseaduse materjaalõiguslike normide tagasiulatuv rakendamine peab olema seaduses sõnaselgelt väljendatud. Samuti eeldab Riigikohtu tsiviilosakond otsuses 13./20. nov. 1934 (t. 1114-K — 1934), et pärandimaksu võtmine päranditelt, mis nende avanemise ajal kehtivusel olnud seaduste järgi maksustamisele ei kuulunud, vajab otseseid eeskirju selleks, et neid maksustada hilisemate seaduste alusel.

Ex-vene posliini seaduse (VSK V k.) § 202 järele talukoht aga ei kuulunud üldse maksustamisele pärandimaksuga (vrd. Riigikohtu tsiv. os. t. 1114-1934-K ots. 13./20. XI — 1934). Kuid sõltumata sellest pärandimaksu nõudmine igal juhul allus 10-aastasele aegumistähtajale ex-vene posliini seaduse kui ka 1920. a. seaduse järgi (vrd. Riigikohtu tsiv. os. av. ots. nr. 68, 18. okt. 1928; BES § 3638; ex-vene posliini seaduse § 223; 1920. a. pärandimaksu seaduse § 29).

1935. a. antud pärandi- ja kingimaksu seaduse (RT 1935, 103, 861) materjaalosal on küll maksmapanemise seaduse (RT 1935, 109, 898) § 2 järgi teatavas ulatuses tagasiulatuv toime, kuid selle seaduse § 2 ei saa järeldada, et temal oleks terves ulatuses tagasiulatuv jõud nende pärandite kohta, mis 1. jaan. 1936. a. on maksustamata. See seadus ei sisalda eeskirja, et pärandid, mis 1. jaan. 1936. a. on maksustamata, kuuluvad maksustamisele uue seaduse alusel, vaatamata sellele, kas need pärandid endise seaduse kehtivuse ajal kuulusid maksustamisele või ei, vaid selle seaduse järgi kuuluvad maksustamisele ikkagi niisugused pärandid, mis ka endise seaduse järgi kuulusid maksustamisele (Riigikohtu adm. os. t. 105-II — 1939. a. ja t. 209-II —

1938. a.). Sääljures eestähendatud maksmapanemise seaduse teostamiseks antud Majandusministri määrus (RT 1936, 17, 117) § 1 otsekohe juhib neil juhtumeil, kus esialgne otsus pärandimaksust vabastamiseks puutub ainult pärandvara osasse endise õiguse juurde.

Mis puutub 1935. a. pärandi- ja kingimaksu seaduse § 33, siis see eeskiri ei ole vastuolus eesnimetatutega, sest § 33 saab tulla kohaldamisele ikkagi ainult sel juhul, kui maksustamiseks 1935. a. seaduse järgi oli üldse alus ja maksustamine endise õiguse järgi veel ei olnud aegunud ja pärand endise õiguse järgi ei olnud maksuvaba.

42. Kas Pärandi- ja kingimaksu seaduse § 20 p. 1 (RT 1935, 103, 861) ja Majandusministri määruse (RT 1936, 1, 4) § 25 võimaldab tasuda sõiduraha varade ümberhindamise komisjoni liikmele — maainsenerile?

Seadus ega määrus ei näe ette mingisugust sõiduraha tasumist, vaid ainult töötasu, mis ei või olla alla 10 krooni ega ületada kr. 50.—

Kuna Pärandi- ja kingimaksu seaduse § 20 p. 1 paneb ümberhindamise komisjoni liikme kohused maainsenerile, siis tuleb neid kohuseid võtta maainseneri ametikohustena. Seega, kui Pärandi- ja kingimaksu seaduse § 20 p. 3 ettenähtud tasust ei jatku maainseneri väljasõidu kuludeks, tuleb neid kulusid kanda maavalitsusel.

43. Kas õppejõudude palgakorterite rahaline väärtus arvestatakse tulumaksustamisel keskmise hinnaga, mis eelneval aastal tuluallika asukohas olnud?

Põhjendatult on maksuasutised Õppejõudude tasude seaduse (RT 1935, 69, 605) § 21 korras üüri eest antavate korterite (ühes kütte ja valgustusega), kui naturaaltasude rahalise väärtuse arvestanud tulumaksustamisel keskmise hinnaga, mis läinud aastal tuluallika asukohas olnud, tulumaksu seaduse § 7 (RT 1920, 63/64) jõul. Kuigi eestähendatud Õppejõudude tasude seaduse § 21 räägib korterite tegelikust hinnast, siis tulumaksustamisel tuleb arvesse tulumaksu seadus kui eriseadus muude seaduste sätete ees ja selleks et kõnesolevate korterite üüri lugeda korterite keskmiseks hinnaks ka tulumaksustamisel, oleks see pidanud seaduses otseselt väljendust leidma, nagu tulumaksu seaduses on otseselt tähendatud ühe või teise tulu erinev arvestamine tulumaksustamisel (nt. § 21, märkus 3 ja 2).

44. Kas administratiivasutis võib anda vaesuse õigust avaldistelt nõutava tempelmaksu tasumise kohustusest vabastamiseks?

Administratiivmenetluse seaduse § 102 alusel asjaosalisele tekitatud kulud kannab üldkorra järele asjaosaline.

Menetluskuludest vabastamist vaesuse õiguse andmise teel ei näe Administratiivmenetluse seadus ette, mispärast ei saa analoogiat tarvitada administratiiv asutiste ja kohtute tegevuse vahel vaesuse õiguse andmisel.

Tempelmaksu tariif nr. 1 erand 15 ei takista küll administratiiv asutisi vabastada tempelmaksu tasumise kohustusest avaldiste esitajaid vaesuse õiguse alusel, kuid kuna Administratiivmenetluse seadus ei lahenda vaesuse õiguse andmise korda, ei ole Tempelmaksu tariif nr. 1 erand 15 ettenähtud avaldiste tempelmaksust vabastamise õigust võimalik teostada enne vaesuse õiguse andmise protseduuri loomist administratiivasutistes Administratiivmenetluse seaduse täiendamise teel.

Kriminaalala.

45. Kas töölaagris viibimise aja hulka tuleb lugeda aeg, mis kulunud isiku toimetamiseks töölaagrisse?

Tööpõlgurite töölaagrite seaduse (RT 1938, 62, 614) §§ 2 ja 3 näevad ette juhud, mil isik kuulub sunduslikult paigutamisele töölaagrisse. Töölaagrisse paigutatakse isik kuuest kuust kuni kolme aastani. Töölaagrisse paigutamist ei saa lugeda kriminaalkaristuseks, nagu see nähtub sama seaduse § 3, kus otseselt öeldud, et töölaagrisse paigutamist võib rakendada kriminaalkaristuse a s e m e l, ja järelikult töölaagrisse paigutamine ei ole võrdne ühegi Kriminaalseadustikus tähendatud karistusega. Töölaagrisse paigutamist tuleb lugeda sundhooldamisele võtmiseks Põhiseaduse § 28 lg. 2 alusel. Sundhooldamine algab momendiga, mil isik töölaagrisse saabunud ja kestab normaalselt töölaagrisse paigutamise otsuses tähendatud aja. Normaalselt algab ka vabaduskaotuslike kriminaalkaristuste täitmine momendist, mil isik vastavasse karistusasutisse saabunud, kuid meil Kriminaalkohtupidamise seadustiku § 692 lg. 2 jõul loetakse t ä h t a e g s e t e vabaduskaotuslike kriminaalkaristuste puhul karistusaega e r a n d l i k u l t ka see aeg, mis kulub isiku saatmiseks karistusasutisse. Eespool on aga juba tähendatud, et töölaagrisse paigutamine, resp. sundhooldamisele võtmine ei ole kriminaalkaristus Kriminaalseadustiku mõttes ja sellekohaselt sundhooldamise täitmise suhtes ei saa ka kohaldada Kriminaalkohtupidamise seadustikku, olgu siis, et Tööpõlgurite töölaagrite seadus seda ette näeks. § 692 kohaldamist aga seal ei ole ette nähtud.

VI

Õiguskantsleri ja nõunikkude muu tegevus.

Õiguskantsler esitas kirjalikke ettekandeid Vabariigi Presidendile ning andis suulisi seletusi mitmesugustes Vabariigi Presidendi poolt tõstetud Põhiseaduse tõlgendamisse ja rakendamisse ning seaduste kohaldamisse puutuvais küsimusis. Kuna mitmed Põhiseaduse normid tulid 1938. aastal rakendamisele esmakordselt, esines sel alal mitmeid üksikasjalikku uurimist vajavaid küsimusi.

Õiguskantsler võttis järjekindlalt osa Vabariigi Valitsuse koosolekuist ja tarvitas oma ülesannete piirides sõnaõigust Vabariigi Valitsuse koosolekuil arutusel olnud küsimusis. Samuti kutsuti teda osa võtma mitmesuguste eriküsimuste lahendamiseks moodustatud ministritevaheliste komisjonide töödest.

Riigikogu juhatuse kutsel võttis Õiguskantsler osa Riigikogu juhatuse koosolekuist mitmesuguste üld- ja üksikküsimuste arutamisel.

Õiguskantsleri nõunikud on ministeeriumide kutsel osa võtnud seaduste, määruste ja muude üldeeskirjade kavade viimistlemise töödest. Samuti võtsid nad osa nõupidamistest, mis korraldati mitme ministeeriumi esindajate osavõtul seaduste või muude eeskirjade lahktõlgendamiste kõrvaldamiseks.

Õiguskantsler võttis vastu jutulesoovijaid eraisikuid kord nädalas — reedeti, kusjuures aga võimaldati oma suulisi avaldusi esitada väljaspoolt sissesõitnutele võimaluse korral ka muil päevil. Tuleb märkida, et suur osa neist Õiguskantsleri jutul käinud kodanikest esinesid avaldistega ja abipalvetega asjus, mis kuuluvad kohtute pädevusse, olid juba kohtuis otsustatud või kuulusid alles lahendamisele administratiivasutiste poolt, ilma et neis oleks juba esinenud midagi ebaseadusepärast. Kodanikele, eriti maainimestele vastutuleku mõttes on püütud sääraustes asjades seletada, kuhu ja millises korras tuleks küsimuse lahendamiseks pöörduda.

Ametiasutiste nii suuliste (ka telefoniliste) kui ka kirjalikkude pöördumiste korral Õiguskantsleri poole õigusnormide kohaldamise ja tõlgendamise küsimusis on neid küsimusi kaalutud ja asutistele selgitavaid vastuseid antud.

Nagu I osas tähendatud, osutub seletuste andmine ametiasutistele teatavatel kordadel otstarbekohaseks, hoides ette ära võimalikke õigusnormide väärtõlgendusi ja sellest tekkida võivaid ebaseadusepärasusi ametiasutiste tegevuses.

Eraisikute kaebuste puhul ametiasutiste ebaseadusepärase tegevuse peale on asja faktilise olustiku selgitamiseks pöördud kirjalike järelepärimistega ametiasutiste poole, tutvunetud asjasse puutuva materjaliga ning nõutud vastava ressoori ametnikelt ka suulisi seletusi.

VII

Õiguskantsleri arvamusi mõnedes kehtivais seadustes ja määrustes esinevate puuduste kõrvaldamise vajaduse kohta.

1. Välislepingute ratifitseerimise küsimus.

Õiguskantsler palus oma kirjas Välisministrile 17. jaanuarist 1939 nr. 203 kaaluda Välislepingute ratifitseerimise korra seaduse (SK I 1938, 3, 10) muutmise küsimust, kuna seadus senisel kujul kohustab ratifitseerima üldises korras tehnilise iseloomuga rahvusvahelisi leppeid, nagu näiteks Telefoni-, telegraafi- ja raadioreglemendid. Säärased lepped rahvusvaheliselt väljakujunenud kombe järgi kiidetakse hääks lihtsustatud korras, ning sellekohaselt toimitigi meil Kairos 4. aprillil 1938 allakirjutatud reglementidega, mis kiideti heaks Vabariigi Valitsuse otsusega 22. detsembrist 1938 (Riigi Teataja, Eesti Vabariigi lepingud välisriikidega, 1938, 1, 1). Välislepingute ratifitseerimise korra seadus ei näe aga üldse ette lepingute heakskiitmist Vabariigi Valitsuse poolt.

Välisministri poolt on küsimus võetud kaalumisele ja selles asjas on vastav kava välja töötatud, mille arutamisest võttis osa ka Õiguskantsler.

2. Riikliku Propaganda Talituse juhtimise küsimus.

Riikliku Propaganda Talituse seaduse järele (SK I, 4, 3) allub Riikliku Propaganda Talitus otseselt Peaministrile, propagandajuht, talituse ametnikud ning vabateenijad kuuluvad vastavalt Peaministri ametnikkude või vabateenijate koosseisu ja krediidid Talitusele määratakse Peaministri eelarves ja nende tarvitamine toimub Peaministri poolt antud korraldiste alusel (§§ 1, 7 ja 8). Kuigi selle seaduse § 2 järele propaganda juhil on temale alluva talituse juhtimise alal samad õigused, mis vastavate seadustega nähtud ette ministrite kohta, ei oma propaganda juht, kui ta ei ole minister sama seisundit Vabariigi Presidendi, Peaministri ja Vabariigi Valitsuse suhtes, kui see peaks olema ministril, kelle eriülesandeks on Propaganda talituse juhtimine. Kõigepealt ei saa Riikliku Propaganda Talitus ministri

juhtimisel olla otseses alluvuses Peaministrile. Ametkond peaks alluma ministrile ja ministri enda vahel Peaministriga peaks olema samasugune kui teistelgi ministritel. Riikliku Propaganda Talituse juhtimisel PS § 53 lg. 2 põhjal Vabariigi Presidendi poolt nimetatud ministri poolt ei ole kohaldatavad Riikliku Propaganda Talituse seaduse §§ 1, 7 ja 8, ning seetõttu Riikliku Propaganda Talituse juhtimise panemine ministrile tingib Riikliku Propaganda Talituse seaduse muutmist.

3. Valla või linna kodanikuks arvamise korra küsimus.

17. jaanuaril 1939. a. saatis Õiguskantsler Siseministrile eestähendatud küsimuses alljärgneva sisuga kirja:

Vallaseaduse IX osa (RT 1937, 32, 310 redaktsioonis ja RT 1938, 43, 404, XXV) räägib Siseministri määrusest valla kodanikuks arvamise korra kohta. Linnaseaduse (RT 1937, 43, 404, XXVI) räägib samasugusest määrusest linna kodanikuks arvamise korra kohta.

Mõlemad määrused on olulise tähtsusega kogukonna maksukohuluse määramisel, sest nii Vallaseaduse § 115 kui ka Linnaseaduse § 180 järgi maksustatakse kogukonnamaksuga valla- resp. linnakodanikke. Sääjuures on võimalik vältida kogukonnamaksuga maksustamist kahes omavalitsuses, sest on võimalik määrata täpselt, ka vormiliselt, omavalitsuse kodaniku mõistet. Kuni käesolevate määruste andmiseni maksustatakse kogukonnamaksuga vallas resp. linnas elavad isikud. Siin aga tekivadki tegelikud raskused, sest ei ole selge, mida mõista vallas resp. linnas „elamise“ all, kas alalist elamist BES §§ 3066 jj. mõttes või aga ka ajutist viibimist vallas resp. linnas. Nähtavasti tuleb käesolev küsimus lahendada esimese võimaluse kasuks, arvesse võttes, et see kord on ainult ajutine, valla resp. linna kodaniku mõiste aga eeldab muuseas alalist (püsivat) elukohta ja et senine normistik (RT 1936, 50, 413, RT 1936, 50, 411, RT 1936, 50, 412) rääkis alalisest elamisest vastavas omavalitsuses. Kuid ka sel juhul ei ole praktilised raskused kõrvaldatud, sest tegelikult osutub sageli esinevaks kahekordne maksustamine kahe omavalitsuse heaks, kuna omavalitsustel pole igakord küllaldasi ja ka vormiliselt selgeid ja vaieldamatuid aluseid ära määramiseks, kes nimelt vastava omavalitsuse piirides alaliselt elab. Selle tulemuseks on sagedane pöördumine administratiivkohtu poole. Ka Riigikohtus (Adm. t. 81-I — 16. III/16. IV 1937) on seletanud, et ühe ja sama aja eest kahele omavalitsusele isikumaksu (kogukonnamaksu) määramiseks ei ole alust.

Eestoodud põhjustel Vallaseaduse V ja IX osa ja Linnaseaduse XXVI osa rakendamiseks ja täitmiseks osutub kiirelt vajalikuks vastavate määruste andmine.

4. Agronoomide Koja liikmetega täidetavate ametikohtade määruse ebaseadusepärasuse küsimus.

Eestähendatud küsimuses Õiguskantsler saatis 4. okt. 1939. a. Pea- ja Põllutööministrile alljärgneva sisuga kirja:

2. okt. 1939. a. dateeritud avaldises Loomaarstide Koja juhatus kaebab, et Agronoomide Koja liikmetega täidetavate ametikohtade määruse (RT 1937, 23, 194) § 1 lisa on vastuolus Loomaarstide kutsetegevuse seaduse (RT 1935, 33, 278) § 4 p. 8-ga, kuid Põllutööminister keelduvat algatustest seadusepärase olukorra jaluleseadmiseks.

Loomaarstide kutsetegevuse seaduse § 4 p. 8 jõul loomaarstil on õigus iseseisvalt juhatada tõuaretuse töid riiklikkudes ja eraasutistes ning olla nõuandjaks loomakasvatuse alal. Olemist iseseisvalt nõuandjaks loomakasvatuse alal tuleb mõista nii, et loomaarst ei tarvitse toimida kellegi abilisena, nagu loomavelskerid (seaduse § 8). Nõuandjaks olemine loomakasvatuse alal aga ei ole ka piiratud ainult nõuandmisega vabakutseliselt, ilma et loomaarst oleks riigi-, omavalitsuse- või erateenistuses, s. o. väljaspool teenistusvahekorda, vaid loomaarst võib olla samahästi nõuandjaks loomakasvatuse alal ka riigi-, omavalitsuste ja erateenistuses. Vabariigi Valitsuse poolt 12. märtsil 1937 antud Agronoomide Koja liikmetega täidetavate ametikohtade määruse § 1 sätib, et riigi-, omavalitsus- ja eraasutistes ning Põllutöökojas ja nende ettevõtetes võivad § 1 lisa tähendatud ametikohtadel normaalselt teenida ainult Agronoomide Koja tegevliikmed või liikmekandidaadid. Normaalsest korrast erineva korra näevad ette määruse §§ 2 ja 3, nimelt juhtudel, kui puuduvad vastava ametikoha täitmiseks Agronoomide Koja tegevliikmed või liikmekandidaadid. Kuid arvestamata eelnevat erandit ja silmas pidades Agronoomide kutsetegevuse seaduse (RT 1935, 43, 437) § 4, mille põhjal nimetatud määrus antud, üldpõhimõtteliselt võivad määruse § 1 lisa nimetatud ametikohtadel teenida vastavalt ainult ka Agronoomide Koja tegevliikmed või liikmekandidaadid, mistõttu ka loomaarstidel puudub õigus teenida nimetatud ametikohtadel. Eestähendatud nimestik on ette nähtud ka Põllutöökoja Nõuande Talituse nõunikud, eriteadlased ja eriala konsulendid, ilma igasuguse erandita, järelikult ka konsulendid (nõuandjad) loomakasvatuse alal, kui seesugused ametikohad Põllutöökojas on ette nähtud, samuti ka Põllutööministeeriumi loomakasvatuse nõunik. Et aga nõuandjatena (konsulentidena) loomakasvatuse alal, päälegi iseseisvalt, võivad Loomaarstide kutsetegevuse seaduse § 4 p. 8 jõul töötada ka loomaarstid, siis on nimetatud määrus ilmselt vastuolus eestähendatud seadusega, sest ta piirab seadusega loomaarstidele kindlustatud õigusi. Seda seisukohta ei kõiguta ka Agronoomide kutsetegevuse seaduse § 4, sest § 4 ei muuda ühtegi senikehtinud seadust ja selle alusel võib määrusi anda ikkagi kooskõlas kehtivate seadustega.

Eestoodud põhjustel osutub tarvilikuks Agronoomide Koja liikmetega täidetavate ametikohtade määruse § 1 muutmise nii, et selles sisalduks võimalus loomaarstidel olla Loomaarstide kutsetegevuse seaduse § 4 p. 8 tähendatud nõuandjateks.

Põllutööministeerium on asunud küsimuse lahendamisele.

5. Kaitseseisukorra seaduse § 10¹ põhjal riigiteenistusest vabastatud isikute riigiteenistusse tagasivõtmise korra küsimus.

Õiguskantsler esitas Vabariigi Valitsusele 29. märtsil 1939. a. nr. 407 alljärgneva sisuga kirja.

Kaitseseisukorra seaduse (RT 1938, 40, 365) § 12 annab õiguse vabastada ametist riigiteenijaid ja omavalitsuste ametisikuid kinni pidamata sellekohaste seaduste eeskirjadest. Analoogiline eeskiri riigiteenijate suhtes kehtis endises Kaitseseisukorra seaduses (RT 1934, 26, 194, § 10¹), mille alusel 1934. ja 1935. aastail toimusid riigiteenijate ametist vabastamised.

Nii endises kui ka praegu kehtivas Kaitseseisukorra seaduses ei ole määratud, kas tähendatud korras ametist vabastatud ametnikke võib uuesti võtta riigi- või omavalitsuse teenistusse, või kujutab selline ametist vabastamine riigiteenistusse astumise õiguse ning järelkult ka ametisse võtmise keeldu kuni selle õiguse restaureerimiseni ja keeldu kaotamiseni vastava otsusega.

Senini on käidud korra järgi, mis nagu kinnitaks viimast seisukohta, nimelt, anti riigiteenistusest Kaitseseisukorra seaduse § 10¹ põhjal vabastatud isikule uuesti riigiteenistusse võtmiseks eriline luba vastava otsusega, kusjuures otsuse tegi see ametisik või asutis, kelle võimkonda kuulus riigiteenija ametist vabastamine. Ettepaneku säärase otsuse tegemiseks tegi see ametiasutis, kellele allus isik enne riigiteenistusest vabastamist. Küsimus võeti kaalumisele teenistusest vabastatud isiku palvel.

See menetluskord ei põhine aga otseselt seaduse nõudeile, sest Riigiteenistuse seaduse § 5 (RT 1924, 149, 97) keelab riigiteenistusse võtta ainult neid, kes on jõustunud kohtuotsuse järgi kaotanud õiguse riigiteenistuses olla või kes on kohtu või eeluurimise all süüteo asjas, mille eest karistusena on ette nähtud vangimaja. Peale selle nõutakse erilist Vabariigi Presidendi luba säärase isiku riigiteenistusse võtmiseks, kes on vabastatud riigiteenistusest Riigiteenistuse seaduse § 42 põhjal (RT 1937, 32, 310, VIII).

Neil asjaoludel ja kuna praegu tarvitusel olev kord ei ole kindlaks määratud ühegi seadusandliku ega administratiiv aktiga, tuleks eestoodud küsimus võtta kaalumisele ja otsustamisele Vabariigi Valitsuse poolt.

6. Riigitöölise laste-abiraha küsimus.

Õiguskantsler saatis Peaministrile 30. detsembril 1938. a. alljärgneva sisuga kirja.

Riigitöölise laste-abiraha seaduse (RT 1935, 35, 324) § 4 järgi laste-abiraha maksmisel tuleks käsitleda Riigiteenijate laste-abiraha seaduse (RT 1935, 31, 263) §§ 5, 6, 7, 8, 9, 10 ja 11 kolme esimese lõike eeskirju. Viimane seadus on aga kaotanud kehtivuse ja asendatud uue seadusega (RT 1936, 93, 735). Uues seaduses on muudetud laste-abiraha väljamaksmise kord lahuselavate vanemate suhtes ja selle seaduse § 10 järgi makstakse välja laste-abiraha igal juhul sellele vanemale, kelle juures lapsed elavad,

kuna endise seaduse järgi oli see põhimõte kehtiv ainult siis, kui mõlemad vanemad on riigiteenistuses.

Silmas pidades, et Riigitöölise laste-abiraha seaduse viidete tõttu konkreetsetele seaduse eeskirjadele jäid püsima Riigitöölise laste-abiraha seaduse suhtes selle seaduse § 11 viidatavad Riigiteenijate laste-abiraha seaduse (RT 1935, 31, 263) eeskirjad, on riigitöölisest lahuselav lastega abielupool praegu asetatud riigiteenija samasugusest abielupoollest ebasoodsamasse seisukorda.

Kuna siin näib ilmselt tegemist olevat asjaoluga, mis uue Riigiteenijate laste-abiraha seaduse kehtimapanekul jäi tähele panemata, oleks soovitatav, et Majandusminister algataks seaduseelnõu, millega Riigitöölise laste-abiraha seaduse § 4 tähendatud viited asendatakse vastavate viidetega RT 1936, 93, 735 avaldatud Riigiteenijate laste-abiraha seadusele.

7. Kas Pensioni seaduse (RT 1936, 76, 619) §§ 70 ja 71 alusel ühekordset toetusraha õigustava pensioniõigusliku teenistusaja hulka loetakse ka teenistus sõjaväes juhul, kui isik ei olnud ohvitser, sõjaväeametnik või üleajateenija?

22. nov. 1939. a. Õiguskantsler saatis Vabariigi Presidendi Kantselei Ülemale järgneva sisulise kirja:

Pensioni seaduse ja Sõjaväelaste pensioni seaduse eeskirjad tulevad kooskõlastatult rakendamisele ja üldkorras sõjaväeteenistuse või tsiviilteenistuse lugemine pensioniõiguslikuks teenistuseks oleneb vastavast s. t. Sõjaväelaste pensioni seadusest või Pensioni seadusest, ka siis, kui sõjaväeteenistuse pensioniõiguslikkust hinnata Pensioni seaduse seisukohalt või ümberpöörduvalt tsiviilteenistuse pensioniõiguslikkust Sõjaväelaste pensioni seaduse seisukohalt. Sellest üldreeglist erandid peavad olema vastavates pensioniseadustes otseselt ette nähtud.

Sõjaväelaste pensioni seaduse järgi on ajateenijatel (§ 1 p. 6) ainult õigus teenistusterviserikke- ja sõjapensionile. Sama kehtib ka eranditega mobiliseeritud sõdurite (§ 1 p. 4) kohta (§ 7). Toetusraha saamise õigus on neil ainult teenistuskohuste täitmisel saadud terviserikke puhul (§§ 68, 69). Puhke- ja terviserikke ning ühekordse toetusraha väljateenimisel võetakse arvesse üksnes kindlapalgalistel ametikohtadel viibimise aeg (§ 10), mitte aga ajateenistus või teenistus sõdurina mobilisatsiooni korral. Eelnevate eeskirjadega kooskõlastatult tuleb rakendamisele ka Pensioni seadus sõjaväeteenistusaja lugemisel pensioniõiguslikuks teenistuseks, niivõrd, kui selles seaduses ei sisaldu erandeid. Kooskõlas Sõjaväelaste pensioni seadusega Pensioni seadus (§ 9) loeb pensioniõiguslikuks teenistuseks ka teenistuse Eesti sõjaväes ohvitserina, sõjaväe ametnikuna või üleajateenijana. Erandlikult loetakse pensioniõiguslikuks teenistuseks teenistus Eesti Vabadussõja ajal kaitseliitlasena neil, kes selle teenistuse eest said palka või päevaraha sõjaväelastega ühesugustel alustel või võtsid osa vahi või rindeteenistusest. Järelikult ei loeta pensioniõiguslikuks teenistuseks teenistust sõdurina Vabadus-

sõja ajal ja ei võeta ka arvesse ühekordse toetusraha puhul (§ 70). Pensioni seaduse 4. peatükk „Pensioniõiguslik teenistusaeg“ on kohaldatav ainult kooskõlas nende üldiste põhimõtetega, kusjuures arvestades § 30 redaktsiooni ja §§ 9, 25, 68 ja 69 tuleb jõuda järeldusele, et sõdurina või ajateenijana teenitud aeg võetakse arvesse pensioniõigusliku teenistusajana üksnes pensionide, mitte ühekordse toetusraha puhul.

Sisuliselt ei saa aga Pensioni seaduse § 9 sätteid lugeda kuidagi õiglasteks ja põhjendatuiks. Ei ole mingit mõistlikku alust arvestada kaitseliitlaste teenistust, kuigi teatud eeldustel, Eesti Vabadussõja ajal pensioniõiguslikuks teenistuseks, mitte aga sõdurite teenistust, seda enam, et ka sõdurid võisid vabatahtlikud olla ja sõjaliselt rakendati hoopis raskematele ülesannetele. Toodud põhjustel vajab Pensioni seaduse § 9 vastavalt muutmist.

8. Reserv-, käsutus- ja maakaitseväest kordamisõppustele võtmisega tegelikku sõjaväeteenistusse kutsutud ohvitseride ja sõjaväeametnike pensioniküsimus.

Eestähendatud küsimuses Õiguskantsler esitas Vabariigi Presidendile 21. oktoobril 1938. a. alljärgneva sisuga arvamuse:

A. K. mees J. K. sai surma Männiku plahvatusel 1936. a. juunis, olles kaitseväeametnikuna kutsutud kordamisõppustele. J. K. seisis sel ajal riigiteenistuses, assistendina Tartu Ülikoolis ja sai tol ajal kehtinud Kaitseväe teenistuse seaduse § 37 (RT 1928, 1, 1) järgi palga oma seniselt ametikohalt. A. K-le määrati pension Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel, kusjuures palgaks, mille alusel pension arvatleti, võeti assistendi palk, mida J. K. ka tegelikult katkestamatult sai pluss kaitseväest natuuras saadav tasu.

Reserv-, käsutus- ja maakaitseväest kordamisõppustele võtmisega tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutud ohvitseride ja kaitseväeametnike pensioniküsimus oli 1936. a. Kaitseväelaste pensioni seaduse kehtivusse astumiseni tegelikult lahendamata. Sellepärast, kuna nende isikute pensioniõigus ei äratanud kahtlusi, tuli lahendust otsida tõlgitsuste teel.

Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseaduse alla käisid muuseas isikud, kes Riigiteenistuse seaduse järgi loeti riigiteenijateks (§ 1 lit. a.), välja arvatud kaitseväelased (§ 1 märkus 3), kusjuures reserv-, käsutus- ja maakaitseväest tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutud ohvitseride ja kaitseväeametnike ei loetud sõnaselgelt kaitseväelasiks, nagu seda teeb 1936. a. Kaitseväelaste pensioni seadus. Näib koguni, et 1924. a. Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seadus eeldas kaitseväelase mõistes elukutselist kaitseväelast. Nii § 13 eeldab, et teenistus kaitseväes ja riigiteenistuses ei ole ühendatavad, kuid see on võimalik õppustele kutsutud ohvitseride ja kaitseväeametnike suhtes. Viimaste suhtes, kui nad on riigiteenijad, jääb kehtima ka Riigiteenistuse seadus (RT 1924, 149, 97). Edasi räägib § 14, et kaitseväelastele arvatakse pension ametkoha palga järgi. Kordamisõppustel olijatel ei ole aga mingit ametkohta kaitseväes (Riigikohtu Administratiiv-

osakonna otsus 104-II, 1935. a.). Kui aga viimaste palga arvutus toimub palga järgi pensioniõiguslikus tsiviilteenistuses, siis oleks juba palju loogilisem kogu nende pensioniõigus kordamisõppustel konstrueerida Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse alusel. Teiselt poolt on ka Riigikohus seletanud (Administratiivosakonna otsus 182-I, 1937. a.), et teenistustervisrikke pensioni määramisel tuleb arvesse võtta tsiviilpensioni juures ka see tervisriike, mis saadud kaitseväeteenistuses.

Eelnevast nähtub, et käesoleva küsimuse lahendus oli heade põhjendustega võimalik ka Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse järgi, veelenam, see võib tunduda õiglasem kui Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse järgi.

1936. a. 1. oktoobrist hakkas kehtima uus Pensioni seadus (RT 1936, 76, 619) ja 1. detsembrist 1936. a. uus Kaitseväelaste pensioni seadus (RT 1936, 97, 772). Uus Kaitseväelaste pensioni seadus (1. aprillist 1937. a. Sõjaväelaste pensioni seadus, RT 1937, 15, 116, III) kehtib sõnaselgelt ka käsutus-, reserv- või maakaitseväest õppuste, katsemobilisatsiooni või mobilisatsiooni puhul tegelikku sõjaväeteenistusse võetud ohvitseride ja sõjaväeametnike kohta, ning annaks võimalusi A. K. pensioni saada selle seaduse järgi (§ 159 p. 2), sest A. K. pension on määratud ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 1. detsembrini 1936. a. Pensioni ümberarvutamine käesoleva seaduse järgi ei annaks aga lesele mingeid soodustusi, sest selle seaduse järgi käsutus-, reserv- või maakaitseväest tegelikku sõjaväeteenistusse võetud ohvitseride, sõjaväeametnike ja teiste olukord jääb ikkagi ebaõiglaseks, kuna arvestab igal juhul sõjaväest makstavat palgamäära (§ 27 p. 1), kuigi 1) Sõjaväeteenistuse seaduse § 37 järgi seda tegelikult ei tarvitse maksta ja kuigi 2) kodanlikus teenistuses pensioniõiguslikul kohal isik enam teenis, kuna elukutselistel sõjaväelastel on erilisi soodustusi (§§ 30—39) ka eelmiste kõrgemate palkade arvestamiseks.

Teiselt poolt aga ei tundu ka põhjendatud olevat käesolevas asjas Sõjaväelaste pensioniseaduse (1936. a.) eeskirjade kohaldamine, sest käesolev õnnetus juhtus enne selle seaduse jõustumist ja vana Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seadus (1924. a.) käsutus-, reserv- ja maakaitseväest tegelikku sõjaväeteenistusse võetute küsimust ei lahendanud ning põhjendatum tundus sellel juhtumil vana Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse (1924. a.) kohaldamine. On see aga nii, siis võiks kõnesse tulla vaid uue, 1936. a. Pensioni seaduse kohaldamine käesolevas asjas, silmas pidades, et 1) õnnetusjuhtumi momendil küsimus oli täpsemalt lahendamata, et 2) leidis tugevaid põhjusi küsimuse lahenduse konstrueerimiseks tsiviilpensioni seaduse eeskirjade kohaselt, et 3) uus Pensioni seadus annab selleks teatavaid võimalusi ja et 4) selle seaduse kohaldamine võimaldaks lese olukorda parandada ja õiglasemaks muuta.

Pensioniseaduse II osa lg. 5 järgi teenistuses enne selle seaduse jõustumist surnud isiku lesk ja lapsed võivad esineda pensioni ja ühekordse toetusraha nõudmisega uue seaduse alusel, kui nendele pension ei olnud juba

määratud seaduste alusel, mis tähendatud § 156. Käesolevas asjas pensioni määramine toimus pärast käesoleva seaduse jõustumist, s. o. 1. oktoobrit 1936. a. ja mitte seesuguse seaduse alusel, mis loendatud sama seaduse § 156, vaid Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel.

Neil asjaoludel ei oleks takistusi käesoleva asja ümberotsustamiseks ja pensioni ümberarvutamiseks 1936. a. Pensioni seaduse alusel, kui A. K., oma seniste taotiste muutmiseks, esineks sellekohase palvega Sotsiaalministeeriumi Tervishoiu ja Hoolekande Talitusele. Seljuhul võtaks Sotsiaalministeerium asja oma toimetamisele ja arvutaks A. K.-le tema sellekohase palve rahuldamiseks ümber pensioni ja määraks pensioni 1936. a. Pensioni seaduse alusel, arvates ajast, mil A. K. esineb sellekohase palvega, kuna Sõjaminister muudaks sellest ajast alates senise otsuse Administratiivmenetluse seaduse (RT 1936, 4, 25) § 87 alusel ametikohuslikult.

Sääljuures seaduse § 51 järgi võetaks pensioni määramisel arvesse J. K. eelviimane palk, s. o. palk Riigi Põlevkivitööstuses, kus tema, kogutud andmeil töötas üle kahe aasta ja milline palk oli suurem ülikooli assistendi palgast.

A. K. sellekohasel palvel Sotsiaalministeeriumi Tervishoiu ja Hoolekande Talitusel ei ole takistusi A. K. pensioni ümberarvutamiseks ja selle määramiseks Pensioni seaduse (RT 1936, 76, 619) alusel ning Sõjaministril senise otsuse muutmiseks Administratiivmenetluse seaduse (RT 1936, 4, 25) § 87 alusel ametikohuslikult.

Sõltumata sellest uus Sõjaväelaste pensioni seadus (RT 1936, 97, 772) vajab muutmist ja täiendamist selleks, et oleks võimalusi käsutus-, reserv- ja maakaitseväest tegelikku sõjaväeteenistusse võetuil pensioni määramisel aluseks võtta ka palka tsiviilteenistuses pensioniõiguslikul kohal, kuna ka elukutseliste sõjaväelaste suhtes on võimalusi kõrgema palga aluseks võtmiseks pensioni määramisel ja praegune kord ei ole õiglane.

9. Tööstusõpilaseks saamise hariduslike eeltingimuste küsimus.

2. nov. 1939. a. Õiguskantsler saatis Haridusministrile järgmise sisuga kirja:

Tööstusliku kutseoskuse seaduse (RT 1939, 32, 238) § 27 järgi tööstusõpilaseks loetakse algkoolikohustuse täitnud isikut, kes on astunud õppelepingu põhjal tööstuslikku käitisse vastaval tööalal kutseoskuse õppimiseks. Sama seaduse § 30 järgi tööstusõpilane on kohustatud käima tööstusõpilaste koolis või kursusel, kui kohal, kus toimub tööõppimine, on vastav kool või kursus. Avalikkude algkoolide seaduse (SK VI, 1938, 1, 3) § 9 järgi algkoolikohustus kestab algkoolis kuni kursuse lõpetamiseni või mittelõpetamise korral kuni 14. aasta vanuseni. Järelikult algkoolikohustuse täitmine ei tarvitse sõltuda 6-klassilise algkooli, resp. progümnaasiumi 2 klassi õpingute lõpetamisest. Arvestades eelnevat, on ilmne, et tööstusõpilaseks saamine ei olene 6-klassilise algkooli lõpetamisest, vaid algkooli kohuse täitmisest ja põhjendusel, et isik ei ole algkooli 6 klassi õpinguid lõpetanud,

kuigi ta on algkoolikohuse täitnud, ei või kohalik kutseoskuse amet jätta ühtki õppelepingut registreerimata. On aga isiku õppeleping registreeritud, siis on ta ka kohustatud käima tööstusõpilaste koolis ja teda ei või jätta vastu võtmata tööstusõpilaste kooli põhjusel, et ta ei ole lõpetanud 6-klassilise algkooli (resp. progümnaasiumi 2 klassi) õpinguid, kuigi ta on täitnud algkoolikohustuse.

Kutsehariduslikkude õppeasutiste seadus (SK VI, 1938, 1, 6) §§ 3, 4 ja 40 koostuslikust mõttest järgneb, et tööstusõpilaste kool on kutsekool, mis § 4 kohaselt põhineb kuue klassilisel algkoolil ja mille õppeaja n o r m a a l kestus § 40 lg. 2 kohaselt on kolm aastat. Sellekohaselt on teatav vastuolu Kutsehariduslikkude õppeasutiste seaduse nimetatud §§-ide ja Tööstusliku kutseoskuse seaduse §§ 27 ja 30 vahel, mispärast on soovitatav seda vastuolu lahendada seadusandlikul teel, vastava seaduse muutmissetepaneku algatamisega. Seni aga, kuni seda pole tehtud seadusandlikul teel, tuleb kõnesolev vastuolu lahendada tõlgendamise teel nii, et neile tööstusõpilaste kooli õpilastele, kes ei ole lõpetanud algkooli 6 (resp. progümnaasiumi 2) klassi õpinguid, korraldatakse koolis järeleõppimisi või eelõppimisi, kusjuures nende õppeaeg võiks ka ületada kolm aastat, sest ainult õppeaja n o r m a a l kestus tööstusõpilaste koolis on kolm aastat.

10. Kultuuritegelaste pensionikassa põhikirja küsimus.

4. detsembril 1939. a. saatis Õiguskantsler Haridusministrile käesolevas küsimuses alljärgneva sisuga kirja:

Eesti Kultuurkapitali seaduse (SK VI, 1938, 2, 6) § 12¹ põhjal antud Eesti kultuurtegelaste pensionikassa põhikirja (RT 1935, 6, 43) § 2 järgi võivad olla nimetatud pensionikassa liikmeks 1) kunstnikud ja 2) mitmesugused kultuuritegelased. Kes kunstnikena võivad kuuluda Eesti kultuurtegelaste pensionikassasse, seda määritleb Kunstnikkude kutseõiguse seaduse (SK VI, 1938, 2, 7) § 10 p. 3 ja § 11. Ei ole kahtlust, et nimetatud seaduse § 10 p. 3 all on mõeldud ka Eesti kultuurtegelaste pensionikassat. Ei või aga vastav isik kunstnikuna olla kultuurtegelaste pensionikassa lüge, võiks ta liikmeks astuda kultuuritegelasena, kui ta vastab viimase mõistele. Arvesse võttes aga, et Kunstnikkude kutseõiguste seadus on antud pärast Eesti kultuurtegelaste pensionikassa põhimäärust ja viimases järelikult neid küsimusi ei saanud ette näha, oleks siiski soovitatav põhimääruste muutmise ja nendes kunstniku ja kultuuritegelase mõiste lähema sisu andmine.

11. Ajutist läbikäigumaksu maksvate ehitusettevõtete maksustamise küsimus tööstusmaksuga Vallaseaduse § 122 alusel.

Õiguskantsler saatis 31. mail 1939 nr. 70 Siseministrile ja Majandusministrile selles küsimuses alljärgneva kirja.

Tööstusmaksu võtmisel Vallaseaduse § 122 alusel on vallad hakanud maksustama ehitusettevõtete poolt maal teostatavaid ehitustöid, vaatamata

sellele, et ehitusettevõtte kuulub Ärimaksu seaduse mõttes kaubanduslike ettevõtete liiki ja maksab kui esimese järgu ettevõtte ajutist läbikäigumaksu.

Praeguse Vallaseaduse § 122 tekst säärasele maksustamisele vormilisi takistusi ei tee, kuna selle järgi võetakse maksu ärisilt tööstusettevõtelt, vaatamata sellele, kas nad käivad riigi ärimaksu alla, ja Vallaomavalitsusmaksude määramise aluste ja ülemäärade määruse § 1 juurde kuuluvas tabelis (RT 1937, 35, 331) on ehitustööd arvatud tööstusettevõteteks.

Tuleb aga tähendada, et sellist maksustamist ei nähtud ette Ajutise läbikäigumaksu seaduse elluviimisel, sest selle elluviimise ja teostamise määruuses (§ 1) väljendub selgelt tahe maksustada põhimõtteliselt läbikäigumaksuga ainult neid seaduse § 1 p. 2 tähendatud ettevõtteid, mis ei kuulu maksustamisele valdade heaks võetava tööstusmaksuga. See põhimõte kehtib täiel määral ka ehitusettevõtete kohta, kuigi nad kuuluvad ärimaksuga maksustamisel kaubanduslike ettevõtete hulka.

Tööstusmaksu määramine ehitusettevõtetele, kes maksavad ajutist läbikäigumaksu, suurendab põhjendamatult maksukoorma neile ehitusettevõtetele, kellel on töövõtteid maal, mis on iseendast ebasoovitav nähe ja võib pirdurdavalt mõjuda ehitustegevusele maal.

Maksude Talitus kui ka Riigikohus asusid kuni Vallaseaduse kehtimata hakkamiseni seisukohal, et valla heaks võetava tööstusmaksuga ei või maksustada ettevõtteid, mis Ärimaksu seaduse järgi loetakse kaubanduslikeks ettevõteteiks.

Neil asjaoludel, ja kuna siin on ilmne sisuline vastuolo Ajutise läbikäigumaksu seaduse ja Vallaseaduse § 122 rakendamise ulatuse määrangus, palun võtta kaalumisele, kas ei oleks vajalik Vallaseaduse § 125 alusel vabastada valla heaks võetavast tööstusmaksust ehitusettevõtteid, mis kuuluvad maksustamisele läbikäigumaksuga.

Küsimus on lahendatud Siseministri määrusega.

12. Vahialuste poolt esitatavate palvete ja avalduste edasisaatmise küsimus vangistusametites.

Eestähendatud küsimuses Õiguskantsler saatis 24. jaanuaril 1939. a. Kohtuministrile alljärgneva sisuga kirja:

Vangistusametite kodukorra §§ 166, 173—175 ja 177 rakendamisel on tekkinud rida küsimusi ja kahtlusi, millistele käesolevaga juhin Teie tähelepanu.

1. Vangimajade Valitsuse ringkirjas 25. märtsist 1938. a. nr. 13/1458 vangimajade direktoritele on seletatud, et vahialuste palvetele või kaebustele, mis on adresseeritud ebakompetentsetele ametitele võib teha edasisaatmise suhtes takistusi. See seletus on vastuolus Administratiivmenetluse seaduse (RT 1936, 4, 25) §-ga 3, mille järgi juhul, kui avaldis on esitatud ametiasutisele, kellele asi ei allu, saadab viimane selle tagasi. Kuid ametiasutis

võib saata avaldise edasi ametiasutisele, kes on võimkondne, ühtlasi teatades sellest avaldise esitajale. Viimast võimalust piirab aga eestähendatud ringkirjas väljendatud seletus, milline selletõttu selles osas kuulub muutmisele.

2. Näib olevat vastuolu Vangistusseadustiku §§ 103, 104 ja 105 ja Vangistusasutiste kodukorra §§ 166, 173—175 ja 177 vahel, arvestades Vangistusseadustiku § 6-s väljendatud volitust, mispärast see küsimus vajab läheumat kaalumist ja selgitamist järgmistel põhjustel:

§ 103, mis on paigutatud seadustiku 4 peatükki, pealkirjaga „Vahialuste õigused ja kohused“, räägib palvetest ja kaebustest, § 104 kirjadedest, kusjuures võrreldes § 104 lg. 1 ja lg. 2, milles esimeses juttu „erakirjadest“ ja teises „kirjadest“, ei saa olla kahtlust, et „kirjade“ all on mõeldud „erakirju“, mitte palveid ja kaebusi, sest § 104 lg. 1 tähendatud „erakirjad“ on samased § 104 lg. 2 tähendatud „kirjadega“. On see aga nii, siis näib, et § 105, kus juttu „kirjadest“, on kohaldatav vaid § 104 suhtes. Seda arvamust toetab ka käesoleva küsimuse sisuline analüüs. § 105 lg. 2 annab õiguse vangistusasutise direktorile kirja kinni pidada juhul, kui sellesse on mahutatud valeteadteid vangistusasutise kohta. Kui seda sätet tõlgitseda kehtivaks ka palvete ja kaebuste kohta, n. juhul, kui kaevatakse järelevalve asutisele väärnähtuste kohta vangistusasutises või vangistusasutise direktori tegevuse kohta, siis vangistusasutise direktor ette otsustab küsimuse, kas kaebus on põhjendatud või mitte, sellega, et kaebuses ettetoodud väited tunnistab valeteadeteks vangistusasutise kohta, kuna selle küsimuse otsustamine kuulub asutisele või ametiisikule, kellele palve või kaebus adresseeritud, ning palve või kaebuse kinnipidamisega võtab vahialuselt § 103 ettenähtud õiguse teostamise võimaluse. Selle õiguse tunnustamine vangistusasutise direktorile tähendaks aga ühtlasi juhul, kui tegu on kaebusega vangistusasutise direktori kohta, anda viimasele võimalust süütõendite kõrvaldamiseks, kui kaebus on põhjendatud. Osutub aga hiljem, et palvesse või kaebusesse oli mahutatud valeandmeid vangistusasutise kohta, siis ei puudu võimalus vahialuse karistamiseks, sama kehtib ka kõlblusvastase sisuga või jämedalt ebaviisaka sisuga kirjade kohta, kusjuures karistamine võib toimuda nii distsiplinaar- kui ka kriminaalkohtupidamise korras. Ei ole ka mingit sisulist mõtet kontrollida salamärkide tarvitamist riigi- ja omavalitsuse asutistele saadetavais palveis ja kaebusis vangistusasutise direktori poolt, sest kuigi eeldada, et riigi ja omavalitsuse ametnikud peaks kasutama neid salamärke, ei allu nad järelevalve korras vangistusasutise direktorile. Lõppeks, kui eeldada, et § 105 kehtiks ka § 103 suhtes, tekiks mõeldamatu olukord, et vangistusasutise direktorile on õigus antud kontrollida riigi- ja omavalitsuse asutiste poolt vahialustele saadetavaid kirju muuseas nende kõlblusvastasuse, jämeda ebaviisakuse, salamärkide tarvitamise jne. seisukohalt ja neid kinni pidada, s. t. aga ka revideeriva asutise allutamist revideeritava kontrollile. Ei ole mõeldav, et seadusandja oleks eeldanud riigi- ja omavalitsuse asutiste kirjavahetuses seesuguste seadus- ja kõlblusvastaste eelduste esinemist. Seadus- ja kõlblusvastaste eeldustega seadused ei tegele.

Lõppeks olgu tähendatud, et ka § 136 p. 3 ja § 143 lg. 1 teevad kindlat vahet erakirjade (et kirjavahetuse all § 136 p. 3 mõttes on mõeldud erakirjavahetust, nähtub sama §-i viimasest lõikest) ja riigi- ja omavalitsuse asutistele saadetavate palvete ja kaebuste (kirjade) vahel.

Eelmised kaalutlused näitavad, et Vangistuseseadustiku § 105 on kohaldatav küll sama seadustiku § 104 tähendatud vahialuse erakirjavahetuse kohta, ei tundu aga olevat põhjendatud selle kohaldamine vahialuse ja riigi- ja omavalitsuste asutiste vahel toimuva ametliku kirjavahetuse suhtes, vaid viimane tuleb adressaadile, olgu see siis vahialune või riigi- või omavalitsuse asutis, kätte toimetada selkujul, nagu see kätteandmiseks antud, vajaduse korral kinnises ümbrikus, kui kirjavahetus (kaebus, palve) on salajane. Mõõdamines olgu tähendatud, et omavalitsuse asutise mõiste määritleb kehtiva Põhiseaduse 12. peatükk.

Toodud põhjustel üles tõstes käesolevat küsimust, palun Teid seda lähemale kaalumisele võtta.

VIII

Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduses selle rakendamisel ilmnenuv puudusi ja nende kõrvaldamise vajadus.

Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduses (SK I, 1938, 2, 4) ilmnesid selle seaduse tegelikul kohaldamisel mitmed puudused, mis vajaksid kõrvaldamist, vastasel korral kujuneb Õiguskantsleri tegevus riigi- ja muude avalikõiguslike asutiste teotsemise seadusepärasuse järele valvamisel mitmeti ebatõhusaks, ning asutised, kelle tähelepanu Õiguskantsler juhiv aset leidnud kehtivate eeskirjade rikkumisele, võivad Õiguskantsleri seisukohta jätta arvestamata, ja Õiguskantsleril puudub igal juhul võimalus asutiste sundimiseks oma seisukoha kehtimapanekuks.

1. Võttes arvesse, et Õiguskantsler on Vabariigi Presidendile abijõuks Põhiseaduse §§ 38 ja 39 p. 5 ettenähtud Vabariigi Presidendi ülesannete täitmisel, s. o. hoolitsemisel õigusliku korra säilitamise eest riigis ja valve teostamisel riigi- ja muude avalikõiguslike asutiste tegevuse järele, siis peaks Õiguskantsleri vaheleastumise õigused mitte ainult piirduma juhtumitega, kus on tegemist otseste seaduse rikkumistega või tegevuseta olekuga, nagu see väljendub Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 5, vaid Õiguskantsleril peaks need õigused olema ametiasutiste tegevuses ilmnenuv igasuguste kehtivate eeskirjade rikkumise, tegevuseta oleku kui ka viivituse korral. Sellega saaks antud Õiguskantsleri tegevusele see iseloom ja ulatus, nagu see oli mõeldud Põhiseaduse § 47, kuna valve asutiste seadusepärase tegevuse järele nõuab Õiguskantsleri hoolitsemist, et ametiasutised teotseksid õigusepäraselt ja hoiduksid igasuguste kehtivate eeskirjade rikkumisest.

2. Õiguskantsleri tegevuse korraldamise seaduse § 6 järgi, kui vastav ametiasutis teatab, et ta ei ühine Õiguskantsleri seisukohaga asutise jõustunud otsuse, korraldise või määruse ebaseadusepärasuse kohta, siis on Õiguskantsleril õigus esineda protestiga administratiivkohtu korras asjas, mida võidakse muuta ametikohuslikult Administratiivmenetluse seaduses ettenähtud eeskirjade kohaselt. Samas korras võib Õiguskantsler toimida juhtudel, kus jõustunud otsus võib kuuluda ümberotsustamisele sellekohaste seaduste alusel.

Jõustunud otsuste ametikohuslikult muutmise võimalused on ette nähtud Administratiivmenetluse seaduse (RT 1936, 4, 25) §§ 87—91. Neist võimalustest tuleb Õiguskantsleril oma ülesannete kohaselt kasutada peamiselt juhtumeid, mis ette nähtud § 88 p. 5, s. o. kui otsused on ilmselt seadusevastased või muude puuduste tõttu tühised. Üldisi tunnuseid administratiivotsuste seadusevastasuse ja muude puuduste tõttu tühisuse kohta on raske määrata, ning kuigi säärased katsed esinevad administratiivõiguse teoorias, on neis küsimusis seisukohad üksikuil autoreil mitmeti lahkuminevad, kusjuures aga domineerib vaade, et administratiivakti tühisuse üle peab otsustatama igal konkreet juhul kohus.

Õiguskantsler, teatades ametiasutisele jõustunud administratiivakti ebaseadusepärasusest, teeb seda loomulikult ainult sel korral, kui ta on küsimust igakülgsest ja hoolsalt kaalunud, võtnud arvesse ka Riigikohtu praktikat. Seejärel peaks Õiguskantsleri seisukoht ametiasutisele olema seevõrra siduv, et Õiguskantsleri seisukoha ümberlukkamine võiks aset leida ainult kõrgeima kohtu poolt, ning vaidlusi ametiasutise ja Õiguskantsleri vahel, mis sunniks Õiguskantsleri pöörduma kohtu poole, ei tohiks lubada. Seega tuleks kehtima panna kord, mille järgi asutis, kes ei nõustu Õiguskantsleri seisukohaga, peaks pöörduma omalt poolt kaebusega otseselt Riigikohtu Administratiivosakonda. Sellega kindlustatakse Õiguskantsleri seisukohtadele vajalik autoriteet ja võimaldatakse ametiasutistele taotlema Õiguskantsleri seisukoha muutmist ainult neil juhtudel, kui selleks küllalt tõsised eeldused on olemas.

3. Õiguskantslerile oleks vajalik seadusega kindlustada õigus pöörduda omal algatusel Riigikohtu Administratiivosakonna poole seletuse saamiseks Põhiseaduse, seaduste ja muude üldeeskirjade täpse mõtte kohta oma valveülesannete teostamiseks.

See osutub tarvilikuks: a) Õiguskantsleri tegevuse kooskõlastamiseks Riigikohtu tegelusega, b) selguse saamiseks täiesti vaieldavais küsimusis, mil administratiivtoimingud ei ole ilmselt seadusevastased ja Õiguskantsleril osutuks sobimatuks algatada administratiivkohtulikku kaebemenetlust.

4. Õiguskantsleri valve funktsiooni teostamine võib osutada tulemustetuks seesugusel juhul, kui vastava ametiisiku või -asutise tegevus ei allu administratiivkohtulikule kontrollile (n. kutselised omavalitsused), sõltumata sellest, kui Õiguskantslerile tunnustataksegi p. 3 tähendatud õigus, nimetatud asutiste tegevus aga osutub ilmselt seadusevastaseks. Sellest sõltuvalt osutuks tarvilikuks laiendada Administratiivkohtu korra muutmise teel administratiivkohtulikku allumust.

TALLINNA KESK-
RAAMATUKOCU

A. Palvadre
Õiguskantsler.

V. Õun
Sekretär.